AVG. HVNNÆI

DE SACRAMENTIS ECCLESIAE CHRISTI Axiomata.

QVIBVS B. THOMÆ AQVINATIS Doctrina de ijsdem Sacramentis in Tertia Summæ Theologiæ parte, eiusque Supplemento tradita, à disputationum prolixitate ad summam breuitatem memoriæ gratissimam reuocatur.

ADIVNCTIS SCHEMATIBVS, QVAE METHODVM, quam B. Thomas ibidem in Sacramentorum materia, explicanda sequitur, breuiter, ac dilucidè ab oculos ponunt.

Opus post diligentem recognitionem, atque castigationem, nunc quarto in lucem prodiens, & omnibus tam Catechismi, quàm Sacræ Theologiæ studiosis vtilissimum.



VENETIIS, M D XXCIIX.
Apud Iuntas.

R.do In Christo Patri D. IOANNI LINDANO GERTRVDANI COENOBII apud Louanienses Abbati præstantiss.

Et viro, cùm generis nobilitate, tùm virtutis, & eruditionis laude clarissimo.

AVGVSTINVS HVNNAEVS. S. P. D.



VM ante annos decem in vestro Gertrudano cœnobio, amplissime Presul, quartum Sententiarum librum, in quo de sacramentis agitur, prælegerem; idemq; argumentum ex Summe B. Thomæ Aquinatis tertia parte disputarem; inter alias cõmonitiones, frequenter meos discipulos ad locos communes Theologicos sibi comparandos (in quibus tanquam in commodis quibusdam & bene digestis scriniolis, quicquid apud vllum scriptorem memorabile & scitu dignum reperirent, ita disponere atque recondere possent, vt quocunque in posterum tempore eius vtendi sese offerret occasio, paratum haberent) cohortari solebam: Illud adijciens; si vniuersam Summæ Theologicæ B. Thomæ Aquinatis doctrinam (quæ ipsa tota per locos communes est digesta) summatim & quàm paucissimis fieri posset axiomatibus (omnibus ex vtraque disputationis parte argumentis subtractis) comprehenderent, itaque comprehensam omni cura atq; diligentia memoria mandare niterentur, vtilissimam eos nauaturos operam, vberrimumq; sui laboris inde fructum percepturos esse.

Ipse quoque, vt non modo verbis, sed etiam opere & exemplo, istius generis studij Theologici vtilitatem illis commendarem; cœpi ea, quæ B. Thomas in sua Summa de Sacramentis, doctissime quidem, sed admodum prolixe, disputat ad eum, quem iam dixi modum, contrahere: quem quidem conatum, licet frequenter grauissimis meæ professionis Theologicæ occupationibus interruptum & intermissum, Deo tamen vires suppeditante, tandem ad optatum perduxi finem: & ita perduxi, vt plerique amici nostri, ijdemq; viri doctissimi, quod præstiteram sibi magnopere placere, & si in lucem ederetur, fore vt hoc adminiculo, Theologiæ studiosis adolescentibus, & laboris plurimum leuaretur, & vtilitatis, non parum, tum propter rei commoditatem, tum etiam propter industriæ imitationem compararetur, assererent.

Quorum iudicium, tum quod per se maximi apud me esset momẽti, tum etiam quòd idem ipsa experientia antea compertum haberem, non potui non probare atque sequi. Vehementer enim animum meum commouebat, quòd plerosque ex meis discipulis magnos breui tempore in studio Theologico, hac, vt mihi persuadebam, studendi ratione progressus fecisse animaduerterem, qui postea ad Baccalaureatus gradum conscendentes, luculentum suæ eruditionis documentum publice dederunt: inter quos non postremus erat dominus Adrianus Beaufortius tunc adolescens maximæ spei, nunc autem vir & pietate singulari & disciplina monastica, tum in sua vita instituenda cultor diligentissimus, tum in aliorum formandis moribus grauissimus (vt ex laudabili eius Prioratu, quo septimum iam fungitur annum, omnibus est notum) atque optimus præceptor.

Itaque maiorem publicæ vtilitatis, quàm nostri nominis, rationem habendam esse existimantes, passi sumus hanc, licet rudem adhuc, & parum pro argumenti dignitate, & nostri sæculi excellenti eruditione, expolitam (neq; enim nobis per continuas & grauissimas quotidianæ professionis Theologicæ occupationes necessarium ad eam expoliendam tempus adhibere vacauit) lucubratiunculam in lucem ad communem studij Theologici vtilitatem ac facilitatem promouendam, exire.

Cum autem longo iam vsu, plurimisque doctorum hominum exemplis receptum videremus,

vt eiusmodi teneri adhuc literarij fœtus, quo publicæ lucis radios facilius ferre, & aduersus obtrectatorum iniurias tutiores esse possint, eximij alicuius, & auctoritatis dignitatisque spectatæ viri patrocinio, atque tutelæ commendentur, eique dedicentur, tam vsitatam, & tanto doctissimorum hominum vsu receptam celebratamque consuetudinem, nequaquam negligendam duximus.

Itaque cum multum diuque apud nos cogitantes; istorum tertiæ partis Summæ B. Thomæ axiomatum nunc primum prodeuntium in lucem patronum atque protectorem, cui & grata essent, & cuius auctoritate, nominisque splendore candidis lectoribus commendatiora, & ab inuidorum, maledicorumque obtrectationibus, tutiora redderentur quæreremus; tametsi non pauci tales nobis occurrerent, qui tibi tamen, reuerende Præsul, hac in parte præferendus videretur, occurrebat nemo.

Mouebat enim me non parum, quòd ex vniuerso Gertrudanorum conuentu, in quo complures pietate, doctrina, & gubernandi dexteritate præstantes viros esse omnibus palam est, te propter summa tua in Gertrudanum cœnobium merita, maximamque tui Prioratus, quo idem cœnobium per decem totos annos rectè, sapienterque administrasti, laudem, cæteris postpositis, Abbatem electum & confirmatum; Regia maiestate electionem comprobante viderem.

Quocirca & meum & bonorum omnium commune gaudium (quod licet multi apud vos eodē honore digni fuerint, tibi tamen vt dignissimo & maxime omnium idoneo hic honor sit delatus) mea voce testandum, omnibusque, quibus hunc honorem & gratum & felicem accidisse arbitrabar, arrepta istius libelli sub tuo nomine diuulgandi occasione, & gratulandum putaui.

Vestro igitur in primis Gertrudano cœnobio gratulor, quòd D. Philippo Hosdenio piæ memoriæ Abbate laudatissimo (cuius laudes ab omnibus omnium ordinum hominibus certatim celebrantur, & celebratu dignissimæ sunt) orbatum, nunc ad suum dolorem leniendum, talem Abbatem, qui D. Philippi Hosdenij virtutem atque laudem vel superaturus, vel certe æquaturus speretur, sit nactum.

Toti quoque nostræ Gertrudanæ parœciæ gratulor, quòd cum nacta sit superiorem pastorem, qui Heluordiensium pastoratu per sex annos rectè laudabiliterq; administrando, maxima dedit suæ in parœcia gubernanda dexteritatis, atque prudentiæ documenta.

Pauperibus quoque & calamitosis omnibus est cur gratulari debeam: horum enim te benignum parentem atque patronum fore, in eorumq; ærumnis & calamitatibus consolandis, atque subleuandis domini Philippi Hosdenij antecessoris tui (quia hac ex re & apud Deum, & apud homines summam consecutus est laudem) vestigia secuturum esse, me alijsque parœciæ optimatibus quum tibi hunc gratularemur honorem, & vt fœlix faustusque parœciæ, totique Christianæ reipublicæ esset precaremur, præsentibus & audientibus spopondisti.

Huc accedebat, quòd hoc opusculum in vestro cœnobio primum, dum idem argumentum apud vos disputarem, esset meditatum; & quòd vestri cœnobij religiosis adolescentibus, pastoratu aliquando functuris, vtilissimum fore videretur.

Cupiebam denique nostræ amicitiæ iam inde à tua pueritia, dum ante annos triginta prima Grammatices rudimenta in florentissimo apud Louanienses Castrensi gymnasio me preceptore vnà cum domino Carolo fratre tuo, nunc Parcensi Abbate præstantissimo disceres, inchoatæ, & ab eo tempore semper continuatæ, manifestum sempiternumque extare monumentum.

Has ergo aliasque ob causas plurimas, quas studio breuitatis prætereo, istam tibi dicatam, ornatissime præsul, lucubratiunculam (perexiguam quidem, si in ea quod nostrum est, tantummodo spectetur; amplissimam vero & longe maximam, si doctrina in ea inclusa, quam à B. Thoma sumus mutuati, pretiosissimus incomparabilisque thesaurus consideretur) & certe ab animo, tum vestræ, tum vniuersi vestri cœnobij dignitatis, laudis atque vtilitatis studiosissimo profectam, pro tui pectoris mihi à tot annis probè perspecti candore, ac consueta, & ab omnibus prædicata humanitate, æqui boniq; consulere; meq; inter sincerissimos eius honoris, qui tibi paucis ab hinc diebus, diuina prouidentia ita disponente, tuisq; meritis suffragantibus, obtigit, fautores habere digneris.

Deus Opt. Max. sua gratia in te largiter effundenda faxit, vt maxime, præclarissimæq; omnium bonorum de te expectationi, tum sapiente Gertrudani cœnobij moderatione, tum religiosa & sancta institutione vitæ, vniuersiq; tui muneris laudabili functione cumulate satisfacias, Vale. Dat. Louanij anno Domini M. D. L X I X. Kalendis Octobribus.

AVGV-

AVGVSTINI HVNNÆI DE SACRAMENTIS AXIOMATA.

Vniuersam B. Thomæ Aquinatis in Tertia suæ Summæ parte, de septem Ecclesiæ Sacramentis doctrinam, in nonaginta nouem locos communes distributam, breuiter & dilucidè complectentia.

Adiectis in versiculorum interuallis, & ad marginem numeris sibi mutuo respondentibus, qui quoto cuiusque quæstionis articulo, idem apud Thomam dicatur, ostendunt.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

De Sacramentis in gñe hæc apud Thomam, & in sequentibus axiomatibus explicantur.
- Sacramẽti in genere natura & propria ratio. Quæstione. 60.
- Sacramẽtorum
  - Necessitas. 61.
  - Effectus.
    - Primarius, qui est gratia in omnibus Sacramentis. 62.
    - Secundarius, qui est character in tribus tantũ Sacramentis. 63.
  - Causa, seu auctor, & minister. 64.
  - Numerus. 65.

Ex tertia partis quæst. 60. quæ in octo partes distributa, hoc primo axiomate tota breuiter continetur.
Sacramẽti in genere natura, & propria ratio.

AXIOMA I.

2 Sacramentum est rei a sacræ, quæ homini sanctitatẽ
4 affert, 4 sensui expositum 1 signum, 3 quod & Chri-
1 sti mortem renouat, & futuræ beatitudinis gloriam
3 prænuntiat. 5 Atqui vt in singulis sacramentis, certæ
5 & definitæ res significantes, materiæ loco sunt adhibẽ-
6 dæ, 6 7 ita certa definitaque verba, quæ formæ locum
7 teneant, istis rebus accedere debent, 8 neque illis quic-
8 quam addere, aut subtrahere, licet per quod legitimæ
formæ sensus euertatur.

AXIOMA II.

Summ q 61. quadrifariã apud B. Thomam distributa.
Sacramentorum necessitas.

2 Durante quidem innocentiæ statu, nullis vel ad sanã
dam, vel ad perficiendam suam naturam egebat homo
Sacramentis. At post illum optabilem statum culpa pri-
mi parentis amissum, sacramenta hominibus necessa-
3 ria esse cœperunt. 3 ijs quidem qui Christi aduentum
antecesserunt, ad suam de Christo nascituro & passuro
4 fidem profitendam: 4 ijs vero qui postea fuerunt vel
erunt, ad suam de Christo iam nato & passo fidem testi-
1 ficandam, & 1 vtrisque ad æternam animi salutem
consequendam.

AXIOMA III.

Summ q 62 in sex par. distributa.
Sacramentorum effectus principalis, q est gratia.

1 1 Nouæ legis Sacramenta, non quidẽ vt causæ prin-
4 cipales, sed vt instrumenta diuinæ misericordiæ, 4 ui
5 qua ex Christi 5 passione accepta, gratiam talem confe-
2 runt, 2 per quam vltra dona, & virtutes, quoddam di-
uinum auxilium, ad facilius Sacramenti finem conse-
3 quendum accedit: Vnde perspicuum est 3 gratiã in sa-
cramento, vt rem in suo signo, & vt effectum in instru-
6 mento, contineri. 6 Cæterum veteris legis Sacramen-
ta salutaris quidem fidei in Christum symbola quædã
erant, at gratiæ conferendæ nullam vim nullamq; effi-
cacitatem penitus habebant.

AXIOMA IIII.

Summ q 63 in sex par. ut superior diuisa
Sacrorum quorundã effectus secundarius, qui est character.

1 1 Per 6 nouæ legis tria Sacramenta, Baptismum,
6 Confirmationem, & Ordinem, suscipientium animæ
2 spiritalis quidam character imprimitur, 2 qui nihil
3 aliud est, nisi facultas quædam 3 spiritalis a Deo pro-
fecta, & ad diuinum cultum rite peragendum, animæ
4 parti intelligenti, vt 4 suo subiecto impressa, q̃ 5 nul-
5 lo vnquam tempore deleri aut obliterari potest.

AXIOMA V.

Summ q 64 quæ in decẽ quæstion. à B Th distributa est.
Sacramentorum causa seu auctor & minister.

2 2 Quemadmodum Sacramentorum auctor & insti-
1 tutor est solus Deus, 1 ita quoque interni eorum effe-
ctus primaria & principalis est causa, homo vero tan-
3 tummodo minister. 3 Itaque Christus vt Deus quidẽ
sua auctoritate internum Sacramenti effectum, vt ho-
mo autem meritis operatur, ministeriiq; (principalis ta-
4 men & longe excellentissimi) potestatem habet. 4 Hinc
tametsi Christus potestatem, quam in Sacramentis, vt
homo obtinebat, cum alio homine communicare po-
tuerit, auctoritatem tamen quam in ijsdem, vt Deus
habebat, nemini mortalium non magis quàm suam ip-
sius diuinitatem impertiri potuit. De Sacramentorum
autem ministris ita sentit atque docet Catholica Christi
6 Ecclesia, 6 improbos peccare quidem ministrando Sa-
5 cramenta, 5 ipsa vero Sacramenta ministrorum per-
7 uersitate, neque pollui, neque impediri: 7 licet angelis
à Deo concedi potuerit, non tamen concessam esse, sed
hominibus duntaxat Sacramentorum dispensationem:
9 in Sacramentorum ministris 9 non fidem, sed 8 rectã
8 intentionem esse necessariam, 10 non tamen quamli-
10 bet, sed eã duntaxat, quæ directe respicit ipsum Sacrm.

AXIOMA VI.

Summ q. 65 quadrifa. distributa.
Sacrorum numerus.

1 1 Septem sunt Ecclesiæ Sacramenta, 2 hunc inter
2 se ordinem habentia, vt baptismum primum locum te-
nentem Confirmatio, Confirmationem Eucharistia,
Eucharistiam Pœnitentia, Pœnitentiã Extrema Vnctio,
Extremam Vnctionem Ordo Ordinem vero Matrimo-
4 nium sequatur. 4 Quæ quidem Sacramenta licet ad

hominis salutem promouendam, omnia plurimum habeant momenti; tria tamen duntaxat ad eam sunt necessaria, nimirum Baptismus omnibus, Ordo Ecclesiæ, & Pœnitentia ijs qui post susceptum baptismum aliquo scelere sese polluerunt. 3 Cæterum quanquam ordine quodam naturali tertius inter Sacramenta locus Eucharistiæ tributus sit, dignitate tamen & maiestate reliquis omnibus longe antecellit.

DE BAPTISMO.

Ad cuius explicationem:

- Prius de ipso Baptismo sta quatuor tractantur,
  - de natura, & propria ratione Baptismi 66.
  - quis sit idoneus Baptismi minister. 67.
  - de suscipientibus baptismum 68.
  - de effectu baptismi. 69.
- Deinde de ijs quæ præparationem ad baptismum continent, dicitur; videlicet
  - de circuncisione. 70.
  - de catechismo & exorcismo. 71.

AXIOMA VII.

Sũma q 66. in 12 par. distributa.

1 1 Ablutio quę fit per aquam accedentibus verbis prę-
9 scriptis, proprie est Baptismus, 9 ex eorum numero
2 Sacramentorum, quæ iterationem non patiuntur, 2 &
in Christi baptismo, quantum ad suam vim & Sacramenti nomen attinet; quantum vero pertinet ad ne-
cessarium eius vsum, post Christi mortem & resurre-
3 ctionem institutus. 3 Cuius materia est aqua, 4 etiam
4 mutationem aut mixtionem passa, modo aquæ no-
5 men & speciem retineat; 5 forma vero ista: Ego te ba-
6 ptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti 6
Quapropter non esset baptismus, qui sine peculiari Dei
concessu in nomine Christi conferretur. Cæterum de
8 mersione istud tenendum, quamuis 8 nec trina, nec 7
7 vnica mersio ad baptismum sit necessaria, imo affusio
vel aspersio aquæ ad baptismi veritatem sufficiat; tri-
nam tamen mersionem, nisi aut scandali, aut hæreti-
corum motis vitandi causa, sine graui peccato omitti
10 non posse. Est enim conueniens iste ritus, 10 quemad-
modum & cæteri, quibus in hoc sacramento vti con-
11 sueuit Ecclesia. 11 At de tribus baptismorum generi-
bus, quæ sunt aquæ, sanguinis & flaminis baptismus,
ita sentit ecclesia; vt primo effectum baptismi cum no-
mine sacramenti, cæteris vero duobus effectum tantum
12 modo, 12 eumque sanguinis baptismo excellentissi-
mum perfectissimumque tribuat.

Baptismi natura, & propria ratio.

AXIOMA VIII.

Sũma q 67. in octo qõ. distributa.

2 Tametsi proprius & ordinarius baptismi minister, 1
1 non diaconus, sed sacerdos sit, in sacerdotis tamen ab-
3 sentia non modo diacono & clerico cuius, sed etiam 3
4 laico & 4 mulieri, & quod amplius est, non 5 ba-
5 ptizato, necessitate vrgente baptizandi potestas con-
ceditur: peccarent nihilominus singuli istorum, si aut
extra necessitatem, aut alioqui ad dignitatem sacer-
dotalem propius accedente, præsente, baptizandi par-
6 tes temere inuaderent. 6 Duo quoque simul, modo
vsitatam in ecclesia formam vterque seruet, vnum
eundemque hominem baptizare possunt. Si vero suis
personis formam accommodantes, pro, Ego te bapti-
zo, dixerint: Nos te baptizamus. verisimile est va-
nuum & irritum illorum conatum fore. De susceptori-
7 bus vero istud tenendum, 7 susceptorem aliquem ve-
lut Pędagogum eius qui baptizatus adhiberi oportere,
non propter Sacramenti necessitatem, sed propter salu-
8 tis baptizandi curam maiorem: 8 ad munus enim su-
sceptoris pertinet, si baptizati parentes suo non fun-
gantur officio, eniti vt baptizatus Catholica sanaque
fide, & sanctis Christianisque moribus imbuatur.

Baptismi minister.

AXIOMA IX.

Sum q 68. in 12 qõ. diuisa.

1 1 Omnibus in vniuersum baptismus, vel qui reipsa,
2 vel saltem qui 2 proposito suscipitur, est ad salutem
9 necessarius, & in 9 paruulis nunquam in 3 adultis
3 vero fere semper est differendus, 5 habetque ex pas-
5 sione & morte Christi vim tantam ad eradendas pecca-
torum, quas inuenit, maculas, vt nulli baptizato satis-
4 factionis nomine quicquam sit præscribendum. 4 Pec-
catores tamen quos delictorum suorum pœnitet, non
quos vesana libido peccandi adhuc tenet, sunt ad hoc
6 Sacramentum recipiendi. Licet enim hic 6 externa
peccatorum confessio non requiratur: interna tamen
quæ Deo fit, & perteriæ vitæ prioris abominatio ad
7 huius Sacramenti fructum percipiendum, 7 intentio
vero baptismi accipiendi adultis etiam ad characterem
8 suscipiendum est necessaria: 8 potest nihilominus si-
ne recta fide quispiam baptismi characterem suscipe-
re, non autem gratiam aut fructum eius percipere. Et
licet sine mora paruulis (vt ante diximus) hoc Sacra-
10 mentum impertiendum sit, 10 non sunt tamen bapti-
zandi aut Iudæorum aut aliorum infidelium liberi ra-
12 tione nondum vtentes parentibus inuitis, 12 neque
amentes aut furiosi, nisi vel a natiuitate semper eo vi-
tio laborarint, vel ante suam amentiam, baptismum
11 se desiderare significarint, 11 Eos vero qui in vtero
materno adhuc inclusi tenentur, cum ablui nequeant,
clarum est nec baptizari vllo modo posse.

Baptismũ suscipientes

AXIOMA X.

Sũma q 69. in 10 par. distributa.

1 1 Baptismus omnium quæ inuenit, peccatorum ma-
2 culas abluit, & 2 culpam simul cum pœna tollens, 4
4 gratia ac virtutibus decorat 6 nõ minus infantes quàm
6 adultos, 5 mentem illustrat, Christi corpori hominem
5 inserit, & quasi fęcundum ad proferendas sanctas actio
7 nes reddit: 7 Regni quoque cœlestis ianuam patefa-
3 cit. 3 Molestias tamen, cruciatus & dolores vitæ præ-
8 sentis ob multas causas non aufert. 8 Porro licet om-
nes eodem modo affecti proprium & ordinarium ba-
ptismi effectum æqualiter participent, in eo tamen
quod vltra baptismi institutionem diuina bonitas elar-
gitur, magna est varietas, etiam si paria sint baptizato-
9 rum merita. 9 Istud quoq; certum est, quemadmodum
mentis sinceritas & integritas ad baptismi salutares ef-
fectus percipiendos necessariæ sunt, ita fictione & per-
10 uersitate eosdem effectus impediri & prohiberi. 10 Ni-
hilominus tamen his impedimentis postea sublatis ba-
ptismus ante susceptus proprios natiuosque gratiæ &
virtutum effectus, non secus quam si nullum fuisset im
pedimentum, sortitur.

Baptismi effectus.

AXIOMA XI.

Sũma q. 70. quadrifariã diuisa.

1 1 Figura & præparatio quædam futuri baptismi erat
2 Circuncisio, 2 quæ quum fidei Christi confessionem
continet, recte in Abrahamo, qui primus de Christo
3 nasciturо promissionem accepit, fuit instituta, 3 adiun-
ctis ei ritibus conuenientissimis, vt qui ab illo, cuius
sapientiæ nullus est finis, fuerant dictati atque præscri-
4 pti. 4 Peccati vero originis condonatio, aliæque gra-
tiæ, quæ in Circuncisione Iudæis contingere solebant,
non ad Circuncisionis propriam vim, sed ad fidem de
futura Christi passione atque morte referri debent.

Circuncisio.

AXIOMA XII.

Sũma q 71. quadrifar. vt superior distributa.

1 1 Baptismum Cathechismus, a quo doctrina fidei tra-
2 datur, 2 Cathechismum vero exorcismus, 3 quo mali-
3 gni spiritus expelluntur, sensusque ad salutis mysteria
percipienda aperiuntur, antecedere debet, ac vterque
4 tam cathechismus quàm exorcismus ad 4 officium per-
tinet sacerdotis, qui tamen in cathechismo tradendo,
lectoris, in exorcismis vero peragendis exorcistæ vtitur
ministerio.

Cathechismus & exorcismus.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

AXIOMA XIII.

Sũma q 72. in 12 par. diuisa.

1 1 Confirmatio recte inter septem Sacramenta nume-
5 ratur, quippe quę 5 characterem vt baptismus, im-
primit,

7 primit, 7 & gratiam vt cætera omnia Sacramenta, im-
8 pertitur: ob idque a nemini idoneo est neganda, 11
11 neque ab alio quàm ab episcopo administranda. 2 Hu-
2 ius conueniens materia est chrisma ab 3 Episcopo con-
3 secratum: forma vero ista; Consigno te signo crucis,
& confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, &
9 Filij, & Spiritus sancti. 9 Locus autem in quo adhibe-
12 ri debet est frons, metus & verecundiæ sedes. 12 Qui
quidem rima, & cæteri omnes qui in hoc Sacramento
6 fiunt, admodum sunt conuenientes. 6 Et licet ne-
mo nisi baptizatus ad Confirmationem suscipiendam
10 sit idoneus, 10 In Confirmatione tamen vt in Baptis-
mo adesse oportet, qui confirmandum erudiendi partes
suscipiat, non quidem primis illis Christianæ fidei eru-
dimentis, sed ijs artibus, quibus in Christiana & spiri-
tali militia ad vincendum est opus.

Confirmationis sacramentũ.

DE EVCHARISTIA IN GENERE.

Ad Eucharistiæ explicationem ista octo tractantur, videlicet de

- ipso Sacramento eucharistiæ, quæst. 73.
- materia eius
  - specie materiæ 74.
  - transsubstantiatione panis & vini in corpus & sanguinem Christi. 75.
  - modo quo exitit Christus in hoc Sacramento. 76.
  - accidentibus panis & vini. 77.
- forma eiusdem 78.
- effectibus 79.
- accipientibus Eucharistiam 80.
- modo quo Christus vsus est Eucharistiæ Sacramento 81.
- idoneo Eucharistiæ ministro 82.
- ritu qui debet in isto Sacramento seruari. 83.

AXIOMA XIIII.

Sũma q. 73. in sex par. distributa.
Sacramentum.

4 4 Eucharistia tametsi ob varias significationes, quas
6 in se continet, multis nominibus recte appelletur, 6 va-
rijsque figuris (inter quas præcipua fuit agni paschalis
immolatio) propter multa quę complectitur, fuit adum-
2 brata, 2 vnicum tamen est 1 Sacramentum, 5 mul-
1 tis, grauissimisque de caussis a Christo in vltima cœ-
5 na institutum, 3 & homini non quidem simpliciter,
3 sed ex parte rei duntaxat ad salutem necessarium.

AXIOMA XV.

Sũma q. 74. in octo par. diuisa.
Eucharistię materia.

1 1 Eucharistiæ Sacramenti legitima materia est pa-
3 nis 3 triticeus, siue 4 azymus sit, siue fermentatus, 5
4 & vinum ex vuis expressum, cui dum 6 offertur, 8 pau-
5 xillum aquæ, 7 non propter Sacramenti necessitatem,
6 sed ad populi fidelis cum Christo vnionem significan-
8 dam admisceri debet. 2 Quorum quantitas vsu, & eo-
7 rum fidelium qui hoc Sacramentum percepturi sunt,
2 numero metienda est atque definienda.

AXIOMA XVI.

Sũma q. 75. in octo par. diuisa.
Transsubstantiatio.

1 In Eucharistiæ Sacramento ita panis 1 in verum
7 Christi corpus, & vinum in verum eius sanguinem
4 puncto 7 temporis 4 3 conuertuntur, vt post consecra-
3 tionem 5 solis accidentibus remanentibus 2 6 nihil de
5 illorum substantia relinquatur. Vnde 8 liquet hoc pro-
2 nuntiatum, Ex pane fit Christi corpus, etiam sermonis
6 proprietate retenta, veritati esse consentaneum.
8

AXIOMA XVII.

Sũma q. 76. in octo par. vt superior distributa.

1 In Eucharistię Sacramento non modo sub 1 2 vtra-
2 que specie & panis & vini, sed 3 etiam sub vtriusque
3 speciei qualibet parte; siue fracta, siue integra sit ho-
4 stia, totus Christus cum 4 omnibus sui corporis dimen-
5 sionibus existit. 5 Non tamen continetur Christi cor-
pus in hoc sacramento vt quantitas dimetiens in loco,
6 sed vt substantia sub dimetiente quantitate, 6 neque
per se, sed per accidens duntaxat, ad motum hostię de
7 loco in locum transfertur: 7 nullo quoque sensu cor-
poris, imo ne imaginatione quidem, (vt est in hoc Sa-
8 cramento) sed mente duntaxat percipi potest. 8 Quan-
do vero per miraculum vel caro vel puer post consecra-
tionem in hoc Sacramento conspicitur, cum id rema-
nentibus hostiæ dimensionibus, & mutatione tantum
circa colorem & figuram, aut imaginationem videnti-
tis facta, contingat, credendum veritatem corporis Chri
sti etiam sub eiusmodi accidentibus esse.

Mod⁹ quo Christus est in Eucharistia.

AXIOMA XVIII.

Sũma q. 77. in octo par. diuisa.
Panis & vini accidentia in Eucharistia.

In Eucharistiæ Sacramento post stupendam substan-
tiæ panis & vini in corpus Dominicum conuersionem,
1 per miraculum 1 quantitas dimetiens in qua a cætera
2 accidentia inhærent, non modo incolumis sine subie-
cto manet, sed etiam proprietatem & munus materiæ
5 nanciscitur. Quapropter & 5 generari & 6 nutriri ali-
6 quid ex ea potest. 3 Quod autem externum corpus im-
3 mutet, & quòd 7 frangi atque 4 corrumpi cum cęte-
7 ris accidentibus queat, id ea propria eius natura citra
4 miraculum accidit. Istud vero sciendum, Christi corpus
sub istis accidentibus quando immutantur tandiu re-
manere, quandiu panis aut vini substantia eadem nu-
8 mero permansisset. 8 Itaque si in vinum consecratum
aliquantulum alieni liquoris infundatur (modo vniuer
salis commixtio non fiat) sub parte commixta quidem
esse desinet, at sub alijs partibus mixtionis expertibus
remanebit verus Christi sanguis.

AXIOMA XIX.

Sũma q. 78. in 6. par diuisa.
Eucharistię forma.

1 1 Legitima & conueniens Sacramenti Eucharistiæ
2 forma est, 2 in pane quidem consecrando ista, Hoc est
3 enim corpus meum: 3 In vino autem transmutando
ea quæ sequitur: Hic est enim calix sanguinis mei no-
ui & ęterni Testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis
& pro multis effundetur in remissionem peccatorum,
5 Quarum formarum verba cum 5 verissima sunt, 4 tum
4 in admirabili panis & vini in corpus Dominicum effi-
cienda conuersione per vim creatam sibi insitam diui-
6 næ potentię sunt instrumenta. 6 Quare palam est, con-
secrationis panis effectum, vini consecrationis effectus
tempore esse priorem.

AXIOMA XX.

Sũma q. 79. in octo par. diuisa.
Eucharistię effect⁹.

1 1 Eucharistiæ Sacramentum, & in pręsens gratiam
2 impertitur, & ad 2 ęternam gloriam in posterum conse-
3 quendam plurimum valet. 3 Licet enim lethalia pec-
cata quę hominem scientem & volentem obstrictum
4 adhuc tenent, non tollat, 4 venialia tamen sola inuen-
ta & ea lethalia quę è memoria exciderant, ex animo
5 delet atque abluit. 5 Pręterea de pœna post culpam di-
missam relicta tantum adimit, quantus est vel offeren-
tis vel accipientis hoc Sacramentum, charitatis affe-
6 ctus. 6 Pręmunit etiam hominem, digne ipsum acci-
pientem, veluti salutare quoddam pharmacum aduersus
7 peccatorum semper impendens periculum. 7 Nec su-
mentibus modo, sed ijs etiam, pro quibus offertur,
8 prodest. 8 Neque venialia peccata iam pręterita vim
eius impediunt, neque etiam pręsentia, nisi ea ea parte
duntaxat qua animum ab omnis vitij labe purum, spi-
ritalis suauitatis iucunditate hoc Sacramentum perfun
dere solet.

AXIOMA XXI.

Sũma q. 80. in 12. par. distributa.
Eucharistię sumptio.

1 1 Ex duplici Sacramenti Eucharistię sumendi ratio-
2 ne, quarum altera sacramentalis est, altera spiritalis, 2
ea quę spiritalis dicitur, & homini iusto propria est,
11 & 11 adulto ad salutem necessaria. De sacramentali
3 vero sumendi ratione hæc tenenda sunt: 3 non solum
iustos, sed etiam peccatores istius sumptionis esse par-
5 ticipes. 4 qui in ea graue quidem, 5 non tamen om-
6 nium grauissimum committunt peccatum. 6 Publico
peccatori etiam petenti (non autem ei cuius peccatum
sit occultum) a sacerdote Eucharistiam esse denegan-

7 dam: 7 eum qui Euchasistiam accipit noctorna pollo-
tinne antegressa, peccare, grauiter qoidem si eiusmo-
di pollutio ea culpa lethali acciderit, leuiter uero si
aliunde sit profecta, & neque perpetua sit, neqoe diu-
8 turna: 8 Ante omnem cibum & potum, (nisi mortis,
propter morbi grauitatem, periculum timeretur) sumen
9 dam esse Eucharistism: 9 Ea illis qui mentecapti snot,
ijs duntaxat eucharistiam dandam esse qui de vita peri-
clitantur, & ante voluntatis huins Sacramenti accipien
10 di aliquod signam dederint: 10 Post debitam & suf-
ficientem aormi præparatinnem recte sumi istud Sacra-
mentum, siue quotidie id fiat, siue post longius inter-
12 iectum temporis interuallum: 12 Laudandum esse il-
larum ecclesiarum consuetudinem, quæ hne Sacramen-
tum, sacerdntibus quidem sub vtraqne specie accipere
Iubent: reliquo autem populo sub panis tantummodo
specie, propter effusionis periculum, impertiuntur.

AXIOMA XXII.

Sūma q.81. quadrifar. diuisa. Eucharistia quo vsus sit Christus.

3 Christus corpus snom 3 læsionisibus & morti adhne
1 obnoxium, & 1 ipse sumpsit, & discipulis suis a vnà
2 cum Iuda sumendum obtulit. 4 Quoniam vero quod
3 Christo sine respectu ad externa conuenit, idem quo-
que ipsi sub istius Sacramenti velanime existenti con-
uenire recte creditur, consequens est si quis Euchari-
stiam tempore mortis Christi in aliquo loco seruasset,
non minus in eo quàm in cruce Christum fuisse mo-
riturum.

AXIOMA XXIII.

Sūma q.82. in 10 quæstio diuisa. Eucharistiç minister.

1 1 Sacramenti Eucharistiæ consecratio ita sacerdotis
2 est propria, vt per alium confici non possit. 2 Plu-
res quoque sacerdotes, quorum intentio ad vnum tem-
poris punctum referatur, vnam eandemque hostiam
10 consecrare possent. 10 Omnisque sacerdos aliquan-
4 do rem diuinam facere, & 4 post consecrationem Eu-
charistiam ipse sumere debet. Nec modo probus sacer-
5 dos, sed etiam 5 improbus, 7 schismaticus, anathe-
7 mate damnatus, hæreticus, imo etiam 8 degradatus
8 corporis & sanguinis Dominici consecrandi potesta-
9 tem habet: 9 qua tamen qnatuor posteriores nec ipsi
vti, nec alij ipsis vtentibus adesse sine peccato possunt.
Improbi veru sacerdotes ipsi quidem rem diuinam
faciendo peccant, cæterum alij ipsam audiendo, vel
Sacramenta ab ipsis percipiendo in nullam incurrunt
culpam, modo eiusmodi sacerdotibus suæ potestatis
6 per anctoritatem ecclesiæ non sit adempta executio. 6
Proborum tamen sacerdotum Missæ, non quidem ra-
tione consecrationis, sed precum meritis, aliorum sa-
3 cerdotum Missis sunt præferendę. 3 Distributio autem
istius Sacramenti sic ad munus sacerdotis pertinet, vt
etiam diacono propter propinquitatem quam habet
cum dignitate sacerdotali, sanguinis distributio con-
cedatur.

AXIOMA XXIIII.

Sūma q.83. in sex q̄ distributa. Eucharistiæ ritus.

2 1 Sacramenti Eucharistiæ celebrationi (quæ tum pro-
pter suam repræsentationem, tum etiam propter effe-
2 ctus istius Sacramenti, recte 1 immolatio Christi di-
citur) conuenienter tempus ab hora tertia vsque adno-
nam, qua Christus grauissima tormenta fuit passus, at-
3 tributum est. 3 Nec minus laudanda est ea constitutio,
qua propter tanti Sacramenti reuerentiam cautum est,
vt in loco consecrato, cum nulla viget necessitas; aut
vrgente necessitate, saltem super altare consecratum
cum Episcopi consensu, adhibitis semper vasis conse-
cratis, Hierourgiæ solennitas peragatur. Quapropter
& hæc & reliqua omnia quæ in Missarum celebratio-
4 ne & 4 dicuntur & 5 fiunt, magno & sapienti consi-
5 lio sunt instituta: in 6 qua licet varia & multiplicia
2 incommoda accidere soleant, omnibus tamen sancto-
rum & cordatorum Ecclesiæ antistitum prudentia oc-
curri potest.

DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

Sacramēti pęnitētię explicatio, ad sex capita refertur: videlicet ad
- pęnitentiā ipsā
  - quatenus sacramentum 84.
  - quatenus est virtus 85.
- effectum pœnitentiæ
  - in remittendis peccatis lethalibus 86.
  - in remittendis peccatis venialibus 87.
  - de reditu peccatorum semel remissorum 88.
  - quantum ad recuperationem virtutum 89.
- partes pęnitētię
  - in genere 90.

    Quæ sequuntur ex supplemento tertiæ partis sunt desumpta.
  - in specie de
    - cōtritione
      - quid sit 1.
      - de quo esse debeat 2.
      - quāta esse debeat 3.
      - quanto tempore durare debeat 4.
      - de effecto eius 5.
    - cōfessione de eius
      - necessitate 6.
      - natura & definitione 7
      - ministro 8.
      - qualitate 9.
      - effectu 10.
      - sigillo 11.
    - satisfactione
      - quid sit 12.
      - an fieri possit 13.
      - qualis esse debeat 14
      - quibus rebus Deo satisfiat 15.
- Suscipientes Pœnitentiæ Sacramentum 16.
- ministrorū potestatem ad claues pertinentem, vbi agitur
  - de clauibus, videlicet de
    - propria vi & natura clauium 17.
    - effectu earum 18.
    - ministris clauium 19.
    - his in quibus recte claues exercentur 20.
  - excommunicatione, videlicet de
    - eius propria vi & natura 21.
    - excommunicante & excommunicato 22.
    - communicatione cū excommunicato 23.
    - absolutione ab excommunicationis vinculo 24.
  - indulgentijs,
    - de propria earum vi & natura 25.
    - in quibus sit potestas eas elargiendi 26.
    - quibus indulgentiæ prosint 27.
- Publicam & solennem pœnitentiam 28.

AXIOMA XXV.

Sūma q.84. in 10. partes diuisa. Pęnitentia vt est Sacramentum.

1 1 Pœnitentia, qua secundum catholicæ ecclesiæ ri-
tum sacerdos tanquam Dei minister confitentes sua
7 peccata, absoluit, verum est Sacramentum, 7 recte &
2 conuenienter in noua lege institutum. 2 Cuius mate-
ria est, propinqua quidem, pęnitentis actus, remota au-
3 tem ipsa peccata: 3 forma vero ista. Ego te absolno in
4 nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. 4 In qua pro-
nuncianda, tametsi recte, non tamen necessario ma-
nus impositio adhibetur. Atqui hoc Sacramentum non
5 simpliciter homini, sed 5 ei qui peccauit, est ad salu-
tem necessarium, saltem ea ex parte, qua interdum de
8 commisso peccato animi dolorem (8 quem peccator
9 quamdiu viuit saltem 9 habitu continuare debet) com-
6 prehendit. Itaque 6 recte secunda post naufragium ta-
10 bula istud Sacramentum a sacris Doctoribus vocatur. 10
Ad quam quidem tabulam non tantum semel, sed quo-
tiescunque nouorū peccatorū fluctibus iactatur animus,
Christiano confugere licet.

AXIOMA XXVI.

Sũmá q. 85. in sex par. diuisa Pœnitentia vt est virt⁹.

Pœnitentia ex ea parte, qua laudabilem moderatio-
nem doloris ob peccatum commissum, quatenus in eo
Dei offensa est, suscepti, cum proposito vitæ emendan-
1 dæ continet, 1 virtus est 5 specialis, 3 iustitiæ vt suo
2 generi subiecta, 6 fide & spe secundũ naturæ & tem-
3 poris ordinem posterior. Charitatem vero natura non
6 temporis ordine sequens: 5 cuius principium est ti-
5 mor tam seruilis quàm ingenuus, 4 subiectum vero
4 pœnitentis voluntas.

AXIOMA XXVII.

Sũma q. 86. in 6. par. vt superior. diuisa. Pœnitentiæ effectus in peccatis lethalibus delendis.

6 6 Pœnitentia & qua ratione est virtus, & magis qua
1 ratione Sacramentum dicitur, peccatum remittit. 1 At-
que sicut nullum est tantum hominis scelus, quod in
2 præsenti sæculo per Pœnitentiam deleri non possit, ita 2
nullum lethale peccatum ab homine post vsum ratio-
nis perpetratum, sine Pœnitentia, saltem ea quæ vir-
3 tus est, remittitur: fieri 3 quoque non potest, vt vnum
peccatum sine alijs (si qua sint alia in eodem homine)
4 per pœnitentiam deleatur. 4 Remissa tamen per pœ-
nitentiæ Sacramentum culpa lethali, vna cum æterna
pœna illi debita, remanet adhuc temporalis pœnæ sol-
5 uendæ obligatio, 5 & nonnullæ prauæ ex superiori
peccato contractæ dispositiones.

AXIOMA XXVIII.

Sũma q. 87. quadrifar. diuisa. Pœnitentiæ effectus in peccatis venialibus delendis.

1 Ad 1 peccati venialis remissionem Pœnitentia ali-
2 qua ex parte, 2 non autem nouæ gratiæ infusio est ne-
3 cessaria. 3 Itaque per solam aquæ lustralis aspersionem
ex gratia proficiscentem, peccata venialia, accedente
eorum vel expressa, vel saltem tacita detestatione re-
4 mittuntur. 4 Si tamen in aliquo homine cum graui-
bus culpis venialia delicta coniuncta essent, horum si-
ne illis remissio non fieret.

AXIOMA XXIX.

Sũma q. 88. quadrifar. diuisa. Peccatorũ semel remissorum reditus:

1 1 Peccatum lethale semel Pœnitentia deletum, per
sequentem capitalem culpam redit quidem, verum non
omni ex parte, sed ea ea duntaxat qua priuationem
diuinæ gratiæ, & supplicij æterni subeundi obligatio-
2 nem continebat. 2 Quod tametsi de omni capitali no-
xa sequente verè dicatur, speciali tamen quodam mo-
do locum habet in odio fraterno, apostasia, confessio-
nis contemptu, & dolore de Pœnitentia prius susce-
3 pta. 3 Non est tamen istud ita accipiendum quasi obse-
quens crimen semper pari & æquali culpa atque pœna
teneatur peccator quibus ante tenebatur, sed vt pœna
& culpa consequentis criminis, generi ipsius, & ingra-
4 titudinis illis coniunctæ magnitudini, respondeat. 4
Neque Putandum est ingratitudinem sequenti crimini
connexam semper speciale esse peccatum; sed tunc de-
mum quando ad Dei & beneficij ab eo accepti contem
ptum sequens delictum refertur, alias ingratitudo ista
non spec alis alicuius perpetratio, sed alterius est aggra-
uatio peccati.

AXIOMA XXX.

Sũma q. 89. in 6 par. diuisa. Pœnitentiæ vis ad recuperãdas virtutes prius amissas.

1 1 Prius amissæ & 4 quodammodo extinctæ per pec-
4 catum virtutes, per Pœnitentiæ Sacramentum postea
2 restituuntur, interdum æquales, 2 interdum minores,
5 interdum etiam maiores pro dispositione pœnitentis: 5
3 opera vero ipsarum ita reuiuiscunt, vt in eadem æsti-
matione, qua ante apud Deum habeantur. 3 Itaque li-
cet innocentiæ status semel perditus non reparetur, &
quædam ecclesiasticæ dignitates ob certa facinora sine
spe recuperationis amittantur, potest nihilominus ho-
mo per Pœnitentiæ Sacramentum pristinam apud Deũ
6 recuperare dignitatem. 6 Non tamen eousque exten-
denda est huius Sacramenti vis & operatio, vt etiam
mortuas actiones (quæ ex suo quidem genere laudabi-
les sunt, sed ex charitatis fonte & gratiæ statu non pro-
manarunt) viuas, & ad vitam æternam promerendam
efficaces reddere possit.

AXIOMA XXXI.

Sum. q. 90 quadr. di. Pœnitentiæ partes tergeminæ.

2 Pœnitentia qua ratione est Sacramentum, ex 2
3 his 3 tribus constat 1 partibus, Animi dolore seu
1 Contritione. Confessione atque Satisfactione: 4 Qua
4 ratione autem est uirtus, has duas species sibi subiectas
habet, Pœnitentiam ante Baptismum, & Pœnitentiam
post Baptismum, quæ vlterius in lethalium & leuium
culparum Pœnitentiam distribuitur.

Quæ sequuntur, ex Tertia partis Summa, quam S. Thomas morte occupatus, imperfectã reliquit, Supplemento sunt desumpta.

AXIOMA XXXII.

Sum. q. 1. supplemẽti trifa. diui. Contritionis natura & propria ratio.

1 1 Contritio est dolor animi ob peccatum ante com-
missum susceptus, cum proposito confitendi atque sa-
2 tisfaciendi; qui cum ex 2 virtute & voluntate pecca-
3 tum detestante nascatur, 3 palam est falsam & absur-
dam esse illorum opinionem, qui putauerunt attritio-
nem postea contritionem fieri posse.

AXIOMA XXXIII.

Sum. qõ. 2. in 6. partes diuisa. Contritionis obiectum.

1 1 Contritio nec pœnæ malum, nec 2 originis pecca
2 tum, nec 5 alienum, nec 4 futurum sed proprium dũ-
5 taxat, idque præteritum respicit delictum, ita vt de cul-
4 pis ante perpetratis, tam 3 venialibus quam 6 letha-
3 libus, quæ conuenienti adhibita diligentia occurrunt
6 & de alijs quo tempore in memoriam redeunt, pecca-
tor contritionem suscipere debeat.

AXIOMA XXXIIII.

Summa q. 3. trifariam distributa. Contritio quanta esse debeat.

1 1 Contritio in superiore quidem appetitu dolorem
maiorem omnibus alijs doloribus, in inferiore autem
3 sæpenumero remissionem affert, 3 qui pro diuersitate
2 peccatorum nunc maior, nunc minor esse debet. 2 Et
licet in appetitu superiore seu voluntate nunquam sit
nimius, in appetitu tamen inferiori posset modum ex-
cedere, proinde ita in hac parte est moderandus, vt &
vitæ & valetudini sad officij functionem necessariæ si-
mul ratio habeatur.

AXIOMA XXXV.

Sum qõ 4. trifariã vt superior. distributa. Cõtritionis tempus.

1 2 Tametsi contritionem per 1 vniuersum vitæ præ-
2 sentis tempus durare oporteat, 2 eamque (quatenus
per aliarum virtutum actiones permittitur) continuã
3 esse expediat, 3 nullus tamen in animis à corpore se-
paratis, ad quemcunque locum statumve peruenerint,
eis clictus est locus.

AXIOMA XXXVI.

Sum. qõ. 5. trifariã quoque distributa. Cõtritionis effectus.

1 1 Contritio tam ea quæ Sacramenti pars est, quàm
illa quæ à virtute proficiscitur, remissionis peccati est
3 causa: 3 Imo tantam vim habet, vt quamuis parua,
2 magnum scelus delere; & vehemens peccati culpam
simul cum pœna tollere possit.

AXIOMA XXXVII.

Sum. q. 6. in sex par. diuisa Confessio eiusque necessitas.

1 1 Peccatori, qui capitali noxa obstrictus est, Cõfes-
sio, vel quę re ipsa extrinsecus peragitur, vel saltẽ quæ
voto (quum alterius facultas erepta est, intrinsecus su-
6 scipitur, est ad salutem necessaria. 6 Nec ipse summus
2 Pontifex quenquam ex hac obligatione, 2 quæ diui-
5 ni iuris est, eximere potest. 5 Licet tamen ijs qui gra-
ue aliquod peccatum commiserunt, in id tempus quod
ab Ecclesia constitutum est, eius externam Confes-
sionem differre, nisi ante aut mortis periculum ingruat
aut aliquid, ad quod Confessio sit necessaria, faciẽdum
3 incidat. 3 Alij autem qui leuibus tantummodo culpis
sunt obnoxij, ad tempus ab Ecclesia statutum quidem,
nõ tamen ex ui Sacramenti, sed ex ecclesiæ præceptio
ne vel confiteri, vel saltem suæ conscientiæ statum pro-
4 prio sacerdoti indicare debent. 4 Cęterum vtrisque,
ne alicuius in confitendo falsi criminis sese insimulẽt,
diligenter est cauendum.

AXIOMA XXXVIII.

Sum. q. 7. in tres par distributa,

2 2 Confessio virtutis actus est, 3 eius nimirum virtu-
3 tis, quæ pęnitentia superius est vocata, ob 1 idque non
incom-

Confessionis definitio.

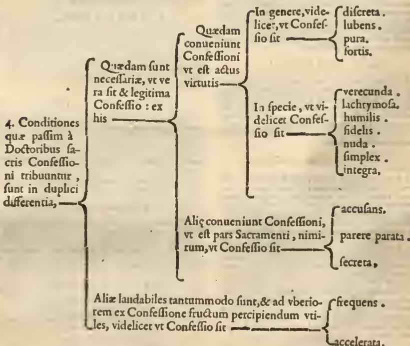
incommode ab Augustino ad hunc modum definitur, Confessio est per quam spe veniæ latens morbus aperitur.

AXIOMA XXXIX.

Sum. q. 8. in 7. parte diuisa.
Confessionis minister.

1 1 Tamet ipsi legitima & sacramentalis Confessio sa
4 cerdoti, neq; cuius, sed proprio (paucis quibusdā casi
2 bus exceptis) necessario faciēda, 2 confitēs tamē lai-
3 co, vrgēte necessitate, omniū culparum: 3 non vrgente
vero necessitate, leuiorum peccatorum veniā à Deo
consequitur. Casus autem qui excipiuntur, sunt supe-
5 rioris 5 priuilegium aut iussum, & mortis instan-
6 tis 6 periculum: quo premente, non modo de pecca-
tis, sed etiam de cuiuslibet excommunicationis vin-
7 culo, à quouis sacerdote penitens absolui potest. 7 Ce-
terum de pœna satisfactionis loco præscribenda, illud
sciendum, quoniā in ea nō modo debiti, sed etiam re-
medij habetur ratio, non semper maiori culpæ maio-
rem pœnam esse irrogandam.

DE CONFESSIONE.



AXIOMA XL.

Sum. q. 9. in 4. parte distributa.
Confessionis qualitas.

Licet inter has conditiones ponatur Confessionē de-
bere esse lachrymosam & cum dolore de vita male
1 acta coniunctam, 1 Confessio tamen ficta (idest) quę
necdum deposita peccandi voluntate fit, non semper
est iteranda, sed fictionis peccatum semper postea
2 est confitendum. 2 Quod autem dicitur confessio-
nem integram esse debere, sic est accipiendum, vt pœ-
nitens vni sacerdoti omnia peccata, quorum sibi con-
3 scius est, verbis expressis, 3 non nutu, non scriptura,
neque per interpretem, nisi mutus esset, confiteatur.

AXIOMA XLI.

Sum q. 10. in 5. parte diuisa.
Confessionis effect⁹.

1 1 Non modo à culpa & aliqua ex parte à 2 pœna
2 specialis & Sacramentalis Confessio pœnitentem li-
3 berat, 3 verumetiam aditum illi ad cœleste regnum
4 patefacit, 4 æternæque salutis spem affert. 5 Gene-
5 ralis vero Confessio sacramentalis tantam vim habet,
vt etiam lethalia crimina obliuioni inculpatæ tradita
delere possit.

AXIOMA XLII.

Sum q. 11. in 5. parte diuisa.
Confessionis sigillū.

1 1 Sacerdos ea quæ sibi sub Confessionis sigillo di-
cta sunt, alijs detegens grauissime peccat, & Sacra-
3 menti est violator. 3 Atqui licet hoc sigillum sa-
cerdotis sit proprium, tamen sicut Confessio ipsa, ita
& eius sigillum quibusdam casibus cum laico com-
2 municatur, 2 respicitque proprie & directe quidem
peccata tantummodo, eaque in sacramentali Con-
fessione audita. Sunt tamen omnia, quæ per Con-
fessionem cognoscuntur, diligenter à sacerdote & à
4 laico celanda. 4 Nihilominus & sacerdoti & laico
licet, quod in Confessione audiuit alijs dicere, si ei
à confitente id faciendi concessa sit potestas: & sine
5 hac potestate, 5 quando alia via, quod in Confessione
illi dictum est, compertum habet.

AXIO-

AXIOMA XLIII.

Sum. q. 12. in fa. dist. Satisfactio nis defini tio.

3 3 Satisfactio proprie est illatę iniuriæ, quemadmodum iustitiæ æquabilitas postulat, facta compensatio. Recte quoque dicit Augustinus, Satisfactionem esse peccatorum causas excidere, & eorum suggestionibus aditum non indulgere. Ex quarum definitionum
1 vtraque perspicuum est, 1 virtutis, 2 iustitiæ, nimirum,
2 actum esse Satisfactionem.

AXIOMA XLIIII.

Sum. q. 13. in fa. dist. Satisfacere Deo homo potest.

1 1 Tametsi nihil tantum ab homine reddi possit, quanta est diuinæ maiestatis violatio, nihilominus tamen quando quod in se est, præstant mortales, & pro
2 suis, 2 & (quantum attinet ad debiti solutionem) etiam pro alienis peccatis Deo satisfacere possunt.

AXIOMA XLV.

Sum. q. 14. in 3. parte distributa. Satisfactio nis quali tas.

1 1 Nemo potest vno lethali peccato retento aliud
2 per satisfactionem expiare: 2 opera enim, quæ aliqui, satisfaciendi vim haberent, si animo aliquo scele-
3 te occupato fiant, neque tunc, neque 3 postea recupe-
4 rata charitate, quicquā ad satisfaciēdum valent. 4 Nō est tamen putandum eiusmodi opera penitus esse inutilia; conducunt enim tum ad præsentis vitæ bona consequenda & mala effugienda, tum etiam ad honestarum actionum consuetudinem efficiendam. Autumnum quo-
5 que ad gratiam suscipiendam disponunt; & 5 quoniā multa impediunt peccata, pœnas etiam tartari aliquo modo mitigare & minuere recte dicuntur.

AXIOMA XLVI.

Sum. q. 15. in fa. dist. Satisfactionis opera.

1 1 Satisfactionis opus, laudabile, ad Dei honorem spectans, & de genere eorum quæ pœnam inferunt, es-
3 se oportet: 3 cuiusmodi sunt Eleemosyna, Ieiuniū &
2 Oratio, 2 afflictiones etiam, & quæcunque res aduer sæ diuinitus immissæ; si forti & patienti animo perferantur, satisfaciendi vim habent.

AXIOMA XLVII.

Sum. q. 16. in fa. vt superior di uis. Pœnitentię capaces qui sint.

1 1 Innocentes ea gratia quam omnes virtutes comitantur præditi, dum adhuc in ista vita mortali versan-
2 tur, pœnitentiæ habitum tantummodo; 2 beati vero homines in cœlesti patria degentes, etiam eius actum
3 habere possunt. 3 At angeli siue boni siue mali, nec habitus, nec actus istius virtutis sunt capaces.

AXIOMA. XLVIII.

Sum. q. 17. in fa. dist. Clauiū defi nitio & di uisio.

1 1 Clauem (quæ recte à Doctoribus definitur potestas ligandi & soluendi, qua ecclesiasticus iudex dignos recipere, & indignos à regno excludere debet) in Eccle
2 sia esse oportet. 3 Estque illa clauis duplex, altera discerneodi, altera iudicandi; quarum vtraque in Deo per
3 auctoritatem, in Christo per meritum & excellentiam, in sacerdotibus vero Ecclesiæ sacramentorum dispensatoribus, per ministerium exsistit.

AXIOMA XLIX.

Sum. q. 18. in 4 parte di stributa. Clauiū effe ctus.

1 1 Quemadmodum aqua baptismalis instrumentum est inanimatum, ita sacerdos per potestatem clauium sibi cōmissam, instrumentū est animatū, quo Deus ad
2 hominē à peccatis liberandū vtitur: 2 nec ad culpā remittendam modo, sed etiam ad temporalem pœnam, in
3 quā æterna cōmutata est, minuendā, 3 aliamque peccati velati medelā quandā (in qua ligandi vis potissimum cernitur) præscribendā clauium potestas sacerdotibus
4 data extenditur; 4 quæ quidem summa prudentia, & Dei voluntate atque ordinatione moderanda est, alioqui enim & suo effectu in pęnitente careret, & ad graue sacerdotis ea abutentis malum redundaret.

AXIOMA L.

Sum. q. 19. infra parte diuisa.

3 3 Ex duplici clauium differentia illa quæ ordinis di
4 citur, in 4 solis ac 5 omnibus, etiam improbis 1 no-
5 uæ legis sacerdotibus exsistit: 2 & in Christo tanto ex-
1 cellentius, quàm in vllo alio sacerdote, quanto per se
2 agentis facultas, vi adiutrice instrumenti perfectior est
6 atque nobilior. 6 Illius tamen clauis vsu schismatici, hæretici, excommunicati & degradati, quatenus subditi ijs subtracti sunt, priuantur. Altera vero, quam iurisdictionis clauem vocant, etiam cum alijs Ecclesiæ ministris, qui sacerdotes non sunt, communicatur.

Clauiū ministri.

AXIOMA LI.

Sum. q. 20. in 3 parte di uisa. Claues in quo exercē dæ.

Tametsi clauium vis & efficacitas, omnes, quantum in se est, complectatur, propter iurisdictionis tamen
1 defectum non 1 potest nouæ legis sacerdos, (extra necessitatis tempus) in eo qui sibi subditus non est, ne-
2 que a etiam promiscue in omnibus sibi subditis, clauium potestatem exercere. Sunt enim quædam crimina, quorum cognitionem absolutionemque superioris
3 dignitatis antistites sibi reseruarunt. 3 Posset nihilominus superior antistes ad se absoluendum inferioris sacerdotis iurisdictionem potestatemque dilatare.

AXIOMA LII.

Sum. q. 21. quadrifa. di uisa. Excommu nicationis definitio & vis.

1 1 Recte Doctores tradunt excommunicationem separationem esse ab Ecclesiæ communione, quod ad fructum ea ea percipiendum, & generalia eius suffragia participanda attinet. Quod quidem pœnæ genus li-
2 cet sit grauissimum, 2 laudabiliter tamen à catholica Ecclesia Dei ipsius exemplo ad frangendam improborū
3 & rebellium hominum contumaciam (3 etiam si in externis tantummodo bonis alium læserint) vsurpa-
4 tur, habetque tantam vim vt 4 excommunicatio etiā iniuste irrogata sæpenumero valeat, effectumque sortiatur: quando videlicet error commissus non tollit sen tentiæ auctoritatem.

AXIOMA LIII.

Sum. q. 22. in 6 parte distributa. Excommu nicare & excommu nicari quis possit.

Quandoquidem ad excommunicationis sententiam ferendam opus est iurisdictionis in exteriori foro auctoritate, idcirco hoc munus exercere non possunt, ne
3 que 3 excommunicati, neque suspensi (quibus istius
1 iurisdictionis interdictus est vsus) 1 neque omnes sa-
2 cerdotes, 2 neque soli, sed ij dumtaxat quibus secundum ecclesiasticæ disciplinæ leges illa prouincia est mandata, siue sint siue non sint sacerdotes. Quia vero
4 iurisdictio inferior respicit, hinc est quòd nec 4 seipsum, neque æqualem, neque superiorem quisquam
5 possit excommunicare. 5 Prohibet autem Ecclesia vniuersam populi multitudinem anathematis eondem nare pœna, ne forte innocens cum nocente in parem
6 inuoluatur damnationem. 6 Sed istud mirum fortasse quibusdam videbitur, est tamen verum, nimirum eū qui semel è cœtu fidelium per anathematis sententiā eiectus est, secundo & tertio posse excommunicari.

AXIOMA LIIII.

Sum. q. 23. trifariam. distributa. Excōicati cōsortiū fu giendum.

1 1 Ex duplici excommunicatione, propter minorem nemini cuiusquam familiaritas aut consuetudo interdicitur: at eo qui maiori damnatus est, familiaritate vtens, etiam in rebus ad corpus pertinentibus (nisi aut spiritualis commodi, aut obligationis, aut necessi-
3 tatis ratione excusetur,) 3 grauiter nonnunquam peccat, nimirum si consulendo, adiuuando, aut aliter fauendo, criminis eius qui excommunicatus est fiat particeps, aut in rebus diuinis, aut alijs ad Ecclesiæ contemptum cum illo societatem ineat: leuiter vero si quocunque alio modo quispiam cum eodem fa-
2 miliaritatem ineat. 2 Pœna quoque huius prohibitionis violatoribus varia est constituta. Nam si excommunicationis sententia etiam familiaritatem excommunicato vtentem complectatur, aut si quispiam consulando, adiuuando, aut aliter faciendo criminis particeps efficiatur, tum procul dubio excommunicato extra casus superius exceptos familiariter se coniungens in maiorem, alij in minorem duntaxat incurrunt excommunicationem.

AXIOMA LV.

Sum q 24 trifariam, vt superior diuisa. Excõmunicatii absolutio.

1 1 Minoris excõmunicationis pena, & maioris quo-
que, si ea sit à lege inflicta (sex tantummodo exceptis
casibus, qui fuse apud Thomam explicantur) quiuis
sacerdos suum subditum absoluere potest. Si vero ma-
ior excommunicatio à iudice sit irrogata, extra mortis
necessitatem, solus iudex qui irrogauit, aut eius supe-
2 rior antistes illius tollendæ potestatem habet: 2 qua
etiam illo, anathemate irretitus tenetur, inuito, vti po-
3 test 3 Istud quoque certum est, si quis pluribus dam-
natus esset excommunicationibus, licet interdum om-
nes simul auferantur, posse tamen vna sublata altera
manere, præsertim si à diuersis inflictæ sint iudicibus.

AXIOMA LVI.

Sum q 25. trifar quoque diuisa. Indulgẽtiarum vis.

2 2 Indulgentiæ, quandoquidem ex infinito ecclesiæ
thesauro depromuntur, tribus istis rebus concurrenti-
bus nimirum ex parte tribuentis auctoritate, ex parte
accipientis charitate, ex parte causæ pietate, legitimæ
sunt, tantumque valent, quantum valere prædican-
1 tur, 1 Quare dubitandum non est, quin & pœnam sa-
tisfactionis loco, etiam in purgatorio persoluẽdam re-
3 mittendi vim habeant, & pro 3 subsidio temporali ad
spiritalem vtilitatem relato, laudabiliter tribuantur.

AXIOMA LVII.

Sum. q 26. quadrifar. distributa. Indulgẽtiarum largitores.

1 1 In solis Episcopis, 2 siue sint siue non sit sacerdo-
2 tes, ordinaria residet indulgentias largiendi potestas:
3 in 3 summo Episcoporum legitimo Petri successore
4 plena, in alijs vero limitata. 4 In quibus omnibus, siue
probi, siue improbi sint, ista potestas vnius eiusdemq;
manet efficacitatis.

AXIOMA LVIII.

Sum q. 27. in 4 part. distributa. Indulgẽtiæ quibus prosint. *Sum. q. 28. trifariam diuisa.*

1 1 Quicunque aliquo lethali scelere adhuc obstricti
tenentur, ij ad indulgentiarum gratiam percipiendam
minime sunt idonei: qui vero ab eiusmodi scelere ani-
2 mum habent immunem, siue 2 monachi sint, siue al-
4 terius cuiuscunque conditionis homines (4 compre-
3 hensis etiã ijs qui indulgẽtias largiuntur) modo 3 cõ-
ditiones in literis indulgentiarum descriptas obseruent.
istius generis gratiam consequi possunt.

AXIOMA LIX.

Pœnitentia solennis.

1 1 Propter multas grauissimas causas laicis tam viris
3 quam 3 mulieribus ad expianda certa crimina, & pre-
sertim ea quibus tota ciuitas concitatur, publica & so-
2 lemnis laudabiliter indicitur pœnitentia. 2 Quæ cum
eiectionis Adami ex paradiso significationem, & per-
petui de peccato doloris professionem contineat, con-
tra eius naturam id foret si iteraretur, septusque eidem
subeunda statueretur.

DE EXTREMA VNCTIONE.

In extremæ vnctionis explicatione de istis quinque capitibus agitur, videlicet
- De
  - Ijs quæ pertinent ad naturam & primam institutionem extremæ vnctionis. quæstion. 29.
  - effectu extremæ vnctionis. 30
  - idoneo eius ministro. 31.
- Cui impertiendum sit istud sacramentum, & in qua parte corporis adhibendum 32.
- Possit iterari, necne istud sacramentum. 33.

AXIOMA LX.

Summa q. 29. in 9. partes distributa.

2 Extrema vnctio 2 vnum est 1 sacramentũ, ab 3 Apo-
1 stolis quidem promulgatum, sed a Christo primum in-
3 stitutũ. Cuius idonea & conueniens materia est 4 oleũ
4 oliuæ ab 6 epos cõsecratũ: 7 forma vero 9 legitima
6 hæc 8 deprecatio: Per istam sanctam vnctionem, &
5 pijssimam suam misericordiam, parcat tibi Dominus
7 quicquid deliquisti per visum. Per istam sanctam vn-
9 ctionem & suam pijssimam misericordiam, parcat tibi
8 Dñs quicquid deliquisti per auditum. Per istam sanctã
vnctionem & suam pijssimã misericordiã, parcat tibi
Dñs quicquid deliquisti per odoratum. Per istam san-
ctam vnctionem & suam pijssimam misericordiam,
parcat tibi Dominus quicquid deliquisti per gustum
& locutionem Per istam sanctam vnctionem & suam
pijssimam misericordiam, parcat tibi Dominus quic-
quid deliquisti per tactum. Per istam sanctam vnctio-
nem & suam pijssimam misericordiam, parcat tibi Do-
minus quicquid deliquisti per gressum.

Extremæ vnctionis institutio, materia, & forma.

AXIOMA LXI.

Summa q. 30. trifaria diuisa. Extremæ vnctionis effectus. *Summa q. 31. in 3. partes diuisa.* Extremæ vnctionis minister.

3 Extremæ vnctionis sacramentum 3 nullum impri-
1 mit characterem, sed valet 1 primo quidem & præci-
pue ad curandam animi ex peccato lethali cõtractam
imbecillitatem, & vires, firmamque valetudinem ei re-
stituendam: quem effectum etiam deletio peccati (si
2 modo inuentum sit) necessario consequitur. 2 Secun
do autem loco ad medendum corporis morbo. Non ta-
men semper hunc præstat effectum, sed tum demum
cum ita expedit suscipientis saluti, & ipse nullum op-
ponit impedimentum.

AXIOMA LXII.

Summa q. 32. in 7 partes distributa. Extrema vnctio quibus impertienda, & ĩ quas partes corporis adhibenda.

2 Extremæ vnctionis administratio non ad 2 diaco-
1 ni munus, & multo minus ad 1 laici conditionem, sed
3 ad 3 solius sacerdotis pertinet officium, siue is sit siue
non, sit Episcopus.

AXIOMA LXIII.

4 Hominibus maturæ 4 ætatis, non pueris; sanæ 3 mẽ
3 tis, non furiosis; 1 morbo aliquo, 2 in quo sit vitæ
1 periculum, laborantibus; non sanis: 5 neque in toto
2 corpore, sed in his dũtaxat sex 6 partibus, oculis, auri-
5 bus, naribus, ore, manibus, atque pedibus (quibus parti-
6 bus etiã renes adiungi possunt) subministrandum est
7 extremæ vnctionis sacrm. 7 Si vero quempiam ægro-
tum aliqua ex illis partibus priuatum esse contingeret,
tum proxima pars loco deficientis esset inungenda.

AXIOMA LXIIII.

Sum. q. 33. in 2. parte. diuisa. Extremæ vnctionis iteratio.

Cum extrema vnctio non sit ex eorum numero sa-
cramentorum quæ perpetuum habent effectum, non
1 modo in 1 diuersis morbis, verum etiam in 2 eodem
2 si diuturnus fit, cuiusmodi sunt hectica & hydropisis,
iterari sine vlla suæ dignitatis iniuria potest.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

Ad sacramentis ordinis declarationẽ de his quinque cap. hic disseritur, videlicet de
- Ordine in genere, cuius capitis tres sunt partes, de
  - propria natura & partibus sacramenti ordinis. q 34.
  - effecto eius. 35.
  - suscipientibus ordinem. 36.
- Distinctione ordinum. 37.
- Conferentibus ordinem 38.
- Impedimento initiandorum. 39.
- His quæ sunt ordinibus annexa. 40.

AXIOMA LXV.

Partim ex Thoma, partim ex Eugenij quarti Decreto Armenij dato sumptum.

Sum. q. 34. in 5. q. distributa. Ordinis definitio, & partes.

3 Ordo 3 sacramentum est ecclesiæ 1 necessarium,
1 in 2 quo per externum signaculum interna & spirita-
2 lis potestas ordinato conceditur. Huius porro sacra-
5 menti 3 materia est illud per cuius traditionem con-
fertur ordo: sicut presbyteratus traditur per calicis
cum vino, & patenæ cum pane, porrectionem. Diaco-
natus per libri Euãgeliorũ datiõe. Subdiaconatus ve-
ro p calicis vacui cũ patena vacua superposita traditio
nem,

nem, & similiter alij ordines per rerum ad ministeria
4 sua pertinentium designationem. 4 forma sacerdotij
hæc est: Accipe potestatem offerendi sacrificium in ec-
clesia pro viuis & mortuis in nomine patris & filij &
spiritus sancti. Aliorum ordinum formas, breuitatis
causa, hic omissas, si quis videre velit, eas in Pontifi-
cali Romano late descriptas inueniet.

AXIOMA LXVI.

Sũma q.35. in 5 par. distributa. Ordinis effectus.

1 In cuiuslibet ordinis collatione, & 1 gratia gratum
2 faciens donatur, & 2 character imprimitur: qui 3 cha-
3 racterem baptismi quidem ex necessitate, 4 confirma-
4 tionis ex congruentia, 5 inferioris autem ordinis ex
5 ecclesiastica constitutione ante susceptum requirit.

AXIOMA LXVII.

Sũma q.36. in 5 partes distributa. Ordinẽ suscipiẽtium qualitas.

4 Tametsi & 4 promouens indignum ad aliquem ex
1 ordinibus sacris, & cum conscientia peccati lethalis
6 ordinem sacrum 1 suscipiens, vel 5 eo vtens grauis-
5 sime peccet; non est tamen 1 vitæ bonitas ad ordinis
susceptionem ex parte sacramenti, sed ex parte diuini
2 præcepti duntaxat, necessaria. 2 Similiter quoque scri-
pturæ cognitio in eo qui ordinem suscipit, requiritur,
non quidem absoluta, sed quæ ad ordinis, qui suscipitur
3 munere recte fungendum sufficiat. 3 Cæterum licet
virtus atque scientia maxime ordinandos, & iam or-
dinatos deceant; per se tamen nemini ordinem præsta-
re possunt.

AXIOMA LXVIII.

Sũma q.37. in 5 par. distributa. Ordinum distinctio.

2 2 Secundum numerum ministeriorum, quæ ad eucha
ristiæ consecrationem decentemq; tractationem opus
1 erant, 1 septem clericorum ordines sunt instituti è 3
3 quibus tres supremi, quòd circa materiam consecratam
versentur, sacri; reliqui vero quòd in materia non con-
4 secrata occupati sint, non sacri recte nominantur. 4 Di-
stinguuntur etiam isti ordines, quòd singulorum pro-
priæ quædam sint & definitæ functiones: Nam ostiarij
est ostiorum templi curam gerere, ad dignos recipien-
dos, indignos vero repellendos: Lectoris pronuntiare le-
ctiones, & prophetarum oracula populo declarare: Exor
cistæ ab energumenis & catechumenis dæmonum ve-
xationes exorcismis depellere. Acolyti luminaria in sa-
crario præparare, cereum gestare, ac vrceolos cum aqua
& vino subdiacono ministrare: Subdiaconi, vrceolum,
cum aqua, & manutergium episcopo, presbytero, &
diacono ad lauandas manus subministrare: epistolam
legere, oblationes a populo recipere, & eas vel super
altare collocare, vel diacono tradere, item calicem &
patenam ad altare delata diacono dare, in calicemq; vi
num & aquam infundere. Diaconi sacerdoti assistere &
ei ministrare, in his potissimum sacramentis, Baptismo,
Chrismate, & Eucharistia componere mensam Dñi, cru-
cem ferre, Euangelium & Epistolam populo explanare,
& sanguinem Domini eidem dispensare; Sacerdotis
absoluere, ligare, Dei dona benedicere, & præcipue
corporis & sanguinis Domini sacramentum confice-
5 re. 5 Qui quidem sacerdos tum demum suum cha-
racterem recipit, quum illi sub certa verborum forma
calix traditur.

AXIOMA LXIX.

Sũma q.38. bifariam distributa. Ordinem conferens.

1 1 Ordinis Sacramentum solus episcopus conferre po
2 test: 2 quam eius potestatem nec suspensio, nec hære-
sis (modo legitima verborum forma, & ecclesiæ inten-
tio salua maneat) tollendi vim habet. Qui tamen à su-
spenso vel hæretico ordinatur episcopo, propter peccati
obstaculum, quod in ipso est, gratiam non consequitur,
nec accepto ordine, propter iurisdictionis, in eo qui
ordinauit, defectum, vti potest.

AXIOMA LXX.

Sũma q.39. in 6 partes distributa.

2 2 Pueri vsu rationis adhuc carentes, item 3 serui,
3 qui in aliena sunt potestate, 4 atque homicidæ, qui
4 humano sanguine manus suas polluerunt, cum 5 no-
5 this, & 6 ijs qui insigni aliqua mutilatione sunt defor-
6 mati, præcepti quidem ordinatione, non autem sacra-
1 menti necessitate à sacris ordinibus arcentur: at 1 mu- Ordinis impedimẽta:
lier necessaria sacramenti ratione ab ijsdem repellitur
ordinibus. Quapropter ordinis Sacramentum temere,
& contra constitutionem ecclesiasticam collatum, illi
vere suscipiunt: hæc vero nequaquam suscipere potest.

AXIOMA LXXI.

Sũma q.40. in 7 q. distributa. Ordinibus annexa.

2 Tonsura non est 2 ordo, neque 3 quenquam priuat
3 terrenas possessiones habendi potestate: 1 eam tamen
1 cuiuslibet ordinis clericos deferre oportet, quòd regni
cuiusdam spiritalis, & excellentioris perfectionis, mẽ-
tisque à caducis rebus ad diuinas sempiternasque ab-
5 ductionis significationem contineat. 5 Similiter epi-
scopatus dignitas non est inter sacros ordines numerã-
4 da. 4 Ipsa tamen propter populi ad Eucharistiam rite
suscipiendam præparationem, & summi pontificis au-
6 ctoritas (6 quæ est episcopatu superior) propter Chri-
stianorum vnionem, eorumque in vnum corpus colli-
7 gationem, Ecclesiæ est necessaria. 7 Porrò si quis for-
te miretur vestium quibus vtuntur Ecclesiæ ministri va-
rietatem, is sciat nonnulla esse officia omnibus eccle-
siæ ministris communia, alia vero certis ordinibus pe-
culiariter conuenientia, & ad id designandum quædam
vestium genera communiter omnibus, alia vero certis
ordinibus fuisse tribuenda.

DE MATRIMONIO.

Tractationis de Matrimonio tria sunt capita, hæc videlicet:
- Matrimoniũ quatenus est naturale officiũ. q.41.
- Matrimonium quatenus est Sacramentum. 42.
- Matrimoniũ quatenus absolutè, & secũdùm se cõsideratur: ad cuius explicationem disputatur de
  - Sponsalibus. 43.
  - Matrimonij propria ratione. 44.
  - Matrimonij causa efficiẽte, seu cõsensu
    - consensu in genere. 45.
    - consensu iureiurando, vel corporum commixtione firmato. 46.
    - consensu coacto, & cõditione restricto. 47.
    - consensus obiecto. 48.
  - Bonis, q̃ oriuntur ex matrimonio. 49.
  - Matrimonij impedimẽtis, vbi agitur de
    - impedimentis in gñe. 50.
    - erroris impedimento 51.
    - conditionis, seu seruitutis impedimento. 52.
    - voti, & ordinis impedimento. 53.
    - propinquitatis impedimento. 54.
    - affinitatis ĩpedimẽto. 55.
    - cognationis spiritalis impedimento. 56.
    - cognationis legalis, quæ per adoptionem fit, impedimento. 57.
    - frigiditatis, maleficij, furiæ, & amentiæ impedimento. 58.
    - disparitate cultus, quę matrimoniũ impediat. 59.
    - vxoris interfectione 60.
    - voti solennis impedimento. 61.
    - fornicatione alterius coniugum. 62.
  - Secundis nuptijs 63.
  - Quibusdã quæ sũt matrimonio annexa.
    - debiti redditione. 64.
    - pluribus vxoribus. 65.
    - defectu, qui irregularitas vulgo appellatur, per bigamiam contracto 66.
    - libello repudij 67.
    - filijs illegitimè natis. 68.

AXIOMA LXXII.

1 Quanquam matrimonium intis sit 1 naturalis, eius-
3 que actus non modò 3 licitus, sed etiam frequenter lau
4 dabilis sit, 4 prgmioqne dignus, quando videlicet aut

debiti

Matrimonium vt est naturale officium.

debiti reddendi, aut prolis ad Dei cultum generan-
2 dæ causa suscipitur: a nemo tamen his temporibus ad
matrimonium cõtrahendum vllius præcepti necessitate
obligatur.

AXIOMA LXXIII.

Sũma q 42. in 4. partes diuisa.
Matrimonium vt est sacramẽtum.

2 2 Matrimonium diuersarum rerum, quæ in eo con-
currunt, respectu, diuersis temporibus fuit institutum:
Nam si respicias filiorum procreationẽ, innocentiæ sta-
tu: si remedium aduersus peccati vulnus, medio inter
Adę lapsum & Moysi legem tempore: si certarum per-
sonarum matrimonio idonearum definitionem, in ve-
tere lege: si mysterium coniunctionis Christi cum ec-
clesia, in noua: si amicitiam & mutuum coniugum
inter se obsequium, in ciuili lege suam accepit origi-
nem. Atqui secundum omnes istas institutiones, pri-
3 ma & postrema exceptis, matrimonium recte t sacra-
mentum vocatur. Secundum illam vero institutionem
quam Euangelij tempore accepit, nouæ legis est sacra-
3 mentum, 3 gratiam ad ea quæ matrimonij sunt, rectius
4 peragenda conferens: 4 cuius, sicut & aliorum matri-
monij generum, secunda perfectio, quæ in operatione
consistit, non autem prima, quæ in existendo posita est,
sexuum commixtionem desiderat.

AXIOMA LXXIIII.

Sũma q 43. trifariã diuisa.
Sponsalia.

1 1 Sponsalia nihil aliud sunt, nisi futurarum sponsio
2 nuptiarum; ad quæ a contrahenda idonei sunt qui se-
ptimum ætatis suæ annum vel attigerunt vel transie-
3 runt. 3 Dissoluuntur autem propter varias causas: iu-
re quidem propter duas, nimium propter fidem matri-
monij in præsens alteri datam, & monastici instituti
professionem: at ecclesiæ iudicio propter alias plurimas,
quas longum foret enumerare.

AXIOMA LXXV.

Sũma q.44. in tres partes distributa.
Mrimonij definitio.

3 3 Matrimonium recte à Magistro definitur esse viri
1 mulierisque, maritalis 1 coniunctio, inter legitimas
2 personas, indiuiduam vitę retinens consuetudinẽ: a cõ-
congruumque suo effectui fortuitum est nomen; ob id
enim nubit fœmina, vt aliquando mater fiat. Vocatur
etiam coniugium & nuptiæ: Coniugium quidem à sua
natura; nuptiæ vero à causa efficiente.

AXIOMA LXXVI.

Sũma q.45. in 5. partes diuisa.
Mrimonij consensus.

4 Mutuus inter virum & fœminam 4 consensus 2 ver-
2 bis tempus 3 præsens designantibus, siue palam, si-
3 ue 5 clam expressus, vera est matrimonij 1 causa
5 efficiens.
1

ADMONITIO.

Hic, & in sequenti Axiomate aduertendum est, Clandestina matrimonia, rata quidem & firma fuisse, quandiu ab ecclesia non fuit eorum vis & efficacitas sublata: post editam vero Tridentini concilij de ipsorum abolitione, & eneruatione sanctionem (quam videre licet sessione 24. de reformatione matrimonij capite primo) omnem vim veri & Christiani matrimonij efficiendi amisisse. Decretum si quidem ea constitutione est, nullum matrimonium, nisi quod præsente parocho vel alio sacerdote, de ipsius parochi, seu ordinarij licentia, & coram duobus vel tribus testibus celebratum sit, verum & ratum matrimonium esse habẽdum.

AXIOMA LXXVII.

Sum. q. 46. bipartito diuisa.
Mrimonij cõsensus iureiurando vel corporum commixtione firmatus.

a 1 Iusiurandum consensui per verba temporis futuri
1 declarato accedens non efficit matrimonium: a at se-
xuum commixtio si talem consensum subsequatur (ni-
si apertum fraudis appareat argumentum) in ecclesia-
stico foro ratum & firmum matrimonium reddit, licet
secundum conscientiæ forum, nullum sine vero volun-
tis assensu, coalescat matrimonium.

AXIOMA LXXVIII.

Sũma q 47. in 6 partes distributa.
Mrimonij consensus coactus & sub conditione exp̃ssus.

2 Consensus metu in a constantem virum cadẽte 1 ex-
1 tortus 3 tollit matrimonium, tam ex parte 4 cogentis,
3 quàm ex parte illius qui cogitur. 6 Immo neque pater
4 sua auctoritate filium ad vxorem ducendam compel-
6 lere potest. 5 Suspensus vero per conditionem appofi-
5 tam consensus, interdum efficit, interdum non efficit
matrimonium. Nam si tempus præsens respiciat apposi-
ta conditio (siue honesta sit siue turpis, modo matrimo-
nij bonis non repugnet si adsit) similiter si conditio sit
necessaria, quodcunq; tempus respiciat, efficiendi ma-
trimonij vim habet. Si vero in genere rerum fortuita-
rum esset conditio, & ad tempus futurum referretur,
consensus sub eiusmodi conditione expressus ad copu-
landum matrimonium non sufficeret, nõ magis quam
si verbis temporis futuri esset expressus.

AXIOMA LXXIX.

Sum q. 48. bifariam diuisa
Mrimonialis consensꝰ obiectũ.

2 a Matrimonialis consensus (1 cuius proprium & pri-
1 mum obiectum est, non sexuum commixtio, sed socia-
lis coniugatio) proprie & per se spectat prolis generatio-
nem, & fornicationis vitationem: alios autem fines si-
ue honestos siue turpes, quos in matrimonio contra-
hendo sibi proponunt coniuges, improprie, & fortuito,
ita vt isti fines ad coniugum quidem, non autem ad cõ-
iugij, bonitatem aut prauitatem redundent.

AXIOMA LXXX.

Sũma q.49. in 6 partes distributa.
Matrimonij bona.

2 Ex tribus matrimonij bonis, a fide videlicet, prole,
1 & sacramento, quibus excusatur 1 matrimonium eius-
3 que 4 actus, 3 sacramentum primas obtinet partes. 5
5 Sunt autem ista matrimonij bona, saltem proles & fi-
des; sub qua comprehenditur debiti persolutio, ad ho-
nestatem actus matrimonialis adeo necessaria, vt is
6 qui 6 rem habet cum vxore solius voluptatis & libidi-
nis explendæ causa, semper peccet: lethaliter quidem,
si is libidinis ardor etiam extra matrimonij terminos
feratur; leuiter vero si intra matrimonij fines conti-
neatur.

AXIOMA LXXXI.

Sum. q 50. μονομερὴς est.
Matrimonij impedimẽta in genere.
In quibus non quis iam fallatur post editas concilij Trid sanctiones, videatur totũ decretum de reform matri ses 24.

Contrahendum matrimonium impedit ecclesiæ pro-
hibitio, & id tempus quod feriatum vocare solent: con-
tractum vero dirimunt, quæ sequentibus versiculis
continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis.

AXIOMA LXXXII.

2 Tam in 2 persona, quàm in ipsius conditione com-
1 missus error, 1 naturaliter impedit quo minus coale-
scat matrimonium.

AXIOMA LXXXIIII.

Sũma q 51. bifar diuisa.
Matrimoniũ impediẽs error.

a 2 Quanquam seruo ad ducendam vxorem non sit
1 necessarius domini consensus, 1 ignorata tamen serui-
tutis conditio, contractum extrinsecus matrimonium
3 nullum reddit. 3 Posset nihilominus qui liber matri-
monium contraxisset, citra eius dissolutionem, sese al-
4 teri etiam inuita vxore in seruitutem mãcipare. 4 Por-
ro sobolem ex disparis conditionis parentibus natam,
ciuiles leges, quibus ecclesiasticæ assentiuntur, statuunt
in ijs quæ ad personæ conditionem pertinent, matrem;
in alijs vero, quæ dignitatis sunt, patrem sequi debere.

AXIOMA LXXXIII.

Sum. q. 52. quadrif. diuisa.
Mrimoniũ impediens seruitus.
Sũma q.53. quadro partita.

2 Contracti iam matrimonij dirimendi vim, non qui-
1 dem a simplex, sed 1 solenne votum habet. 4 Et licet
4 a matrimonio, etiam adhuc constante, ad sacros ordi-
nes adi-

Matrimonium impediens votū & ordo.

3 nes aditus concedatur; retro 3 tamen à sacris ordini-
bus (propter votum continentiæ illis annexum) ad ma-
trimonium commeare nequaquam licet.

AXIOMA LXXXV.

Sum q. 54. quad. diu. Matrimonii impediēs cōsanguinitas.

1 1 Sanguinis propinquitas, seu (vt vulgo appellatur)
consanguinitas nihil aliud est nisi vinculum quod-
dam eorum, qui ab eodē stipite siue principio descen-
2 dunt, corporali propagatione contractum, 2 certisque
3 gradibus atque lineis distinctum: 3 quod extrinsecus
celebratum matrimonium dirimit, iure quidem natu-
rali inter parentem & eius prolem, veteri autem lege
inter eas personas ad quarum alteram alterius pudici-
4 tiam custodire pertinet: 4 & ecclesiastica constitu-
tione inter illas, inter quas est in linea transuersa ci-
tra quintum gradum sanguinis coniunctio atque com
munio.

AXIOMA LXXXVI.

Sum q. 55. in 11. par. distributa. Matrimonii impediēs affinitas.

1 Affinitas, est propinquitatis quoddam genus ex 1
3 matrimonio, concubito 3 illicito, vel 4 sponsali-
4 bus (5 non autem ex alia affinitate) contractum,
5 & ad mortem 2 vsque inter personas quas semel con-
2 iunxit permanens: 6 quod matrimonium non secus
6 ac sanguinis propinquitas impedit atque 9 dirimit, 7
9 gradibus, eorumque distinctione & 8 extensione à
7 sanguinis propinquitate sumptis. In qua quidem di-
8 remptione facienda, & 10 accusationis, & 11 te-
10 stium productionis titu procedere oportet.
11

AXIOMA LXXXVII.

Sum q. 56. in 5. partes diuisa. Matrimonium impediēs cognatio spiritalis.

2 Spiritualis cognationis, quæ partim ex 2 baptismi,
partim ex confirmationis sacramēto nascitur, tres sunt
species, his nominibus apud ecclesiasticos scriptores
vsitatis appellatæ, spiritalis paternitas, compaternitas,
3 & spiritalis fraternitas. 3 E quibus paternitas inter su-
sceptorem & baptizatum, seu confirmatum, item in-
ter baptizantem seu confirmantem, & eum qui bapti-
5 zatus siue confirmatur: 5 Compaternitas inter susce-
ptorem siue baptizantem, aut confirmantem, & bapti-
zati, vel confirmati parentes: fraternitas vero inter ba-
ptizatum, seu confirmatum & susceptoris naturales li-
4 beros existit. 4 Transeuntque omnes istæ cognationis
species à viro ad vxorem, & è diuerso ab vxore ad vi-
rum, consummato iam matrimonio accedentes, & pro-
1 pria operatione accersitæ; 1 impediuntque matrimo-
nium contrahendum, ac iam contractum dirimunt ip-
sum connubium antegressæ, consequentes vero nequa-
quam. Sed si de industria nulla necessitate cogente per
coniugum alterum cum altero contrahantur, iure tan-
tummodo debiti exigendi eum per quem sunt contra-
ctę priuant.

ADMONITIO.

Quantum ad spiritualem cognationem attinet, Concilium Tridentinum paternitate & compaternitate propria actione contracta, vt ante erat relicta fraternitatem quæ inter baptizatum, vel confirmatum, & susceptoris vel baptizantis, aut confirmantis filios ante contrahebatur, ac simul transitum spiritalis cognationis à viro ad vxorem, & contra sustulit.

AXIOMA LXXXVIII.

Sum q. 57. tripartita. Matrimonium impediēs cognatio ciuilis.

1 1 Adoptio est personæ extraneæ in filium, filiam,
3 nepotem, aut neptem legitima cooptatio. Vnde 3 tri-
plex nascitur cognatio ciuilis, prima inter adoptantē,
& adoptatum eiusq; posteros: secunda inter adoptatum
& naturale filium, aut filiam adoptātis: tertia vero in-
ter vxorem adoptantis & adoptatum, vel inter vxorem
2 adoptati & patrem adoptantem. Et 2 quibus prima
& tertia semper, secunda vero quandiu adoptatus est
in potestate illius à quo est adoptatus, matrimonium
impedit.

AXIOMA LXXXIX.

Sum q. 58. in 5 partes distributa.

1 Et 1 propter frigiditatem naturæ, non ætatis defe-
2 ctu euenientem, & propter eam quæ 2 maleficio con-
tracta est coeundi perpetuam impotentiam, triennij
experimento comprobatam, ecclesiæ auctoritate sepa-
rantur coniuges; sed in separatione propter impoten-
tiam ex maleficio ortam, vtrique coniugum, in altera
vero fœminę tantum, libera conceditur ad nouum con-
1 nubium transeundi potestas: 1 ita tamen, vt si quan-
do priori viro coeundi facultatem restitui contingat,
posteriori relicto, ad priorē virum ea fœmina redire de-
beat. Matrimonium quoq; impediunt, & contractum
3 dirimunt 3 amentia perpetua, & ea quæ rationis vsu
4 tempore matrimonij suscipiendi mentē priuauit. 4 Si-
militer incęstus cum futurę vxoris sorore, vel ante spō-
salia, vel medio inter sponsalia & matrimonium tem-
pore commissus; post vero consecutus, non dirimit cō-
stans matrimonium, sed eum à quo commissus est, iu-
re debiti petendi priuat, atque eidem, ne aliam vxorem
ducat, priore mortua ab ecclesia interdicitur. Item
5 ætas 5 immatura, cuiusmodi in masculis citra deci-
mumquartum annum, in fœminis vero citra duodeci-
mum (nisi iudicij vigor, quod ætati deest, compenset)
esse statuitur.

AXIOMA XC.

Sum q. 59. in 6 par. distributa. Matrimonium impediēs cultus disparitas.

1 1 Tametsi fidelis cum infideli neque ratum neque
2 legitimum matrimonium contrahere possit, 2 nihi-
lominus tamen verum est id matrimonium, quod inter
3 se celebrant infideles. 3 Ita tamen, vt si contingat al-
terum coniugum, altero fidem amplectente, in errore
4 suo permanere, 4 neque ad debitum reddendum, ne-
que ad cohabitationem retinendam, is qui fidem ample-
1 xus est, teneatur (5 retenta interim vtriusque faciendi
5 potestate. Et quod 5 amplius est, si eius qui infidelis
manet, peruersitas vsque ad obstinatam creatoris con-
tumeliam procederet, fidelis priori dissoluto, noui ma-
trimonij suscipiendi potestatem haberet, quæ nec ob
6 aliam infidelitatem, 6 nec ob aliud quodcunque sce-
lus concederetur.

AXIOMA XCI.

Sum q. 6a. bifariam diuisa. Matrimonium impediens vxoris interfectio.

1 1 Vxorem in adulterij actu deprehensam interficere
etiam priuata auctoritata mariti dolori ciuiles quidē
leges concedunt: at ecclesiasticæ in hoc facinore pu-
niendo, quemadmodum in alijs, publicam auctorita-
tem expectandam, & iustitiæ zelo, non vindictæ sumē-
dæ, aut odij explendi, animo procedendum esse cen-
sent, eam quæ priuata fit auctoritate vxoris necē sum-
mopere improbantes, & in lethalibus criminibus nu-
2 merantes: ob idque decernunt a matrimonium con-
trahendum respectu cuiusuis mulieris eiusmodi scele-
re impediri, & contractum cum pellice, cuius ducendæ
spe illud scelus patratum esset dirimi.

AXIOMA XCII.

Sum q 61. in 3 partes distributa. Matrimoniū dissolui voto solenni.

2 2 Quemadmodum corporali morte dissoluitur cor-
porale matrimonij vinculum, ita solenni professione
monastici instituti, quæ est quoddam spiritalis mortis
genus, dissoluitur spiritale matrimonij vinculum,
quod est inter coniuges, matrimonio nondum con
summato. Proinde vtrique coniugum ante corporum
coniunctionem ad religiosum vitæ institutum tran-
3 seundi, & 3 ei qui in sęculo relictus est, cui vult nu-
1 bendi, libera conceditur potestas. 1 Matrimonio au-
tem iam consummato, neutri religiosum seu monasti-
cum vitæ institutum suscipere, neutri ad nouas transire
nuptias altero viuente licet.

AXIOMA XCIII.

Sum q 62. in 6 par. distributa.

1 1 Vxorem fornicatam marito, quod torum attinent,
3 3 priuato iudicio 5 quod ad cohabitationem vero per-
tinet,

Diuortium ob fornicationem tempore Euangelij.

1 tinet, ecclesiæ auctoritate dimittere (paucis exceptis casibus) semper conceditur, non autem a præcipitur, nisi
2 sibus) semper conceditur, non autem a præcipitur, nisi
forte vxor obstinatè vellet in suo flagitio permanere.
4 Eodem iure 4 vxori quoq; aduersus virum adulterum
5 vti licet. 5 Cæterum diuortio iam facto, vtiq; coniugum, altero viuo, præclusus est ad nouas nuptias aditus,
6 non autem ad 6 ipsorum inter se reconciliationem; modo adsit in eo, qui sua culpa repudiationem meruerat, prioris vitæ emendatio.

Sum. q. 63. bipartita. Secundæ nuptiæ.

AXIOMA XCIIII.

1 1 Secundas nuptias, immo etiam tertias reliquasq; deinceps, & licitas esse, quia superioris matrimonij vincu-
2 lum alterius coniugis morte sit sublatum, & a sacramenti dignitatem non minus quam primas obtinere, quòd in ijs materia, formaq; legitima matrimonij cernatur tradunt probatissimi quique catholicæ veritatis doctores.

Sum. q. 64. in 7. partes distributa. Matrimonialis debiti persolutio.

AXIOMA XCV.

1 1 Non modo aperte poscenti, 2 sed etiam aliquo
2 signo indicanti debet vterque coniugum ex 3 æquo
3 (incolumitate & honestate salua) alteri, etiam 7 tem-
7 pore sacro (licet tunc petens leuiter 5 saltem 6 peccet)
5 matrimoniale debitum persoluere: 4 ob idq; neuter
6 eorum sine alterius consensu, talis continentiæ voto, quo istius debiti persolutio impediretur, se obstringere potest.

Sum. q. 65. in 6. partes diuisa. Polygamia.

AXIOMA XCVI.

1 1 Quamquam matrimonij secundario fini repugnet vxorum multitudo, eaq; ratione à naturali lege non-
2 nihil deflectat, 2 primis tamen temporibus diuina dispensatione quibusdam multas ducere & simul ha-
5 bere vxores fuit concessum. At 5 concubinam, cum qua nullum matrimonij ius intercederet, habere, quòd
3 id 3 primario matrimonij fini, prolis nimirum educationi obsit, legique naturali vehementer aduersetur, nullo vnquam tempore licuit, sed hominum ita con-
4 gregatorum societatem impiam, eorumq; 4 congressus nefandos & in lethalibus peccatis numerandos, semper iudicauit Dei ecclesia.

Sum. q. 66. in 5. partes distributa. Irregularitas.

AXIOMA XCVII.

1 1 Secundum matrimonium, siue iuxta, siue con-
2 tra a leges, siue 4 ante, siue post baptismum, susce-
4 ptum: 3 item primum cum ea, quæ virgo non sit con-
3 tractum, virum à sacris clericorum ordinibus repellit,
5 seu (vt trito vtar verbo) irregularitatem affert, 5 quæ tamen dispensatione, quod humani sit iuris, tolli potest à summo quidem Pontifice respectu omnium, ab alijs vero episcopis respectu inferiorum, seu minorum ordinum.

Sum. q. 67. in 5. partes distributa. Repudij libellus tempore legis.

AXIOMA XCVIII.

1 Quamuis 1 matrimonium natura sit indissolubi-
2 le, 2 cadit nihilominus sub diuinam dispensationē
3 eius dissolutio. 3 Vnde probabilis est illorum opinio, licet minus communis, qui asserunt vigente Moysi le-
4 ge, & viro vxorem repudiare, & 4 repudiatæ iam mu-
5 lieri alteri viro nubere (5 non autem ad priorē reuerti, id enim expresse lex vetat) diuino cōcessu licitum fuisse. Cæterum in repudij libello, qui vxori dabatur, cau-
6 sas (6 inter quas proxima erat vxoris odium) non qui-
7 dem distincte 7 & speciatim, sed generatim duntaxat scribi oportebat.

Sum. q. 68. tripar. distin. Illegitime nati.

AXIOMA XCIX.

1 1 Illos, qui ex vago & extra verum matrimonium patrato concubitu nascuntur, illegitimos vocant, & ob
2 istam infelicem nascendi sortem, ab 2 hæreditario in bona paterna plene succedendi iure, nonnullisq; muneribus, atque dignitatibus & ciuiles & ecclesiasticæ
3 leges repellunt: 3 ita tamen, vt multiplices ijs ad dignitatem conditionemq; legitimorum filiorum perueniendi vias demonstrent atque patefaciant.



SCHEMA

SCHEMA AVGVSTINI HVNNÆI IN QVO NVMERVS, ORDO ET CONNEXIO earum quæſtionum, quibus à B. Thoma catholica de Sacramentis doctrina explicata eſt, ob oculos ponitur.

- Sacramentorum tractatus apud B. Thom. Aquinatem eſt bipartitus
  - In priori eius parte agitur de ſacramentis generatim, videlicet de
    - Natura & propria ratione ſacramenti in genere. q 60.
    - Neceſſitate ſacramentorum. 61.
    - Effectibus ſacramentorum
      - effectu primario, qui eſt gratia. 62.
      - effectu ſecundario, qui eſt character. 63.
    - Cauſa Sacramentorum. 64.
    - Numero Sacramentorum. 65.
  - Baptiſmo, ad cuius explicationem
    - Prius de ipſo baptiſmo iſta quatuor quæſtionũ genera tractantur,
      - de natura & propria ratione baptiſmi. 66.
      - quis ſit idoneus baptiſmi miniſter. 67.
      - de ſuſcipientibus baptiſmum. 68.
      - de effectu baptiſmi. 69.
    - Deinde binæ quæſtiones de ijs quæ præparationem ad baptiſmum continent diſputantur.
      - vna de circuncisione. 70.
      - altera de catechiſmo & exorciſmo. 71.
  - Confirmatione cuius explicatio vnica quęſtione in duodecim partes diſtributa abſoluitur. 72.
  - Euchariſtia, ad cuius explanationem iſta 8. quæſtionum genera pertractantur, videlicet de
    - Ipſo ſacramento Euchariſtiæ. 73.
    - materia eius
      - ſpecie materiæ. 74.
      - tranſubſtantiatione panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti. 75.
      - modo, quo exiſtit Chriſtus in hoc ſacramento. 76.
      - accidentibus panis & vini. 77.
    - forma eiuſdem. 78.
    - effectibus 79.
    - accipientibus Euchariſtiam. 80.
    - de modo quo Chriſtus vſus eſt Euchariſtiæ ſacramento. 81.
    - idoneo Euchariſtiæ miniſtro. 82.
    - ritu qui debet in iſto ſacramento ſeruari. 83.
  - (Pœnitentia)
    - pœnitentia ipſa
      - quatenus eſt ſacramentum. 84.
      - quatenus eſt virtus. 85.
    - effectu pęnitentiæ.
      - in remittendis peccatis lethalibus. 86.
      - in remittendis Peccatis venialibus. 87.
      - de reditu peccatorum ſemel remiſſorum. 88.
      - quãtum ad recuperationem virtutum. 89.

In g[e]nere po[enitentia].

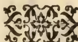
Quæ sequuntur ex supplemento tertiæ partis sunt desumpta.

- In altere parte agitur de sacramentis sigillatim nimirum de
  - pœnitentia, cuius diputationis sex sunt capita de
    - partibus pœnitentiæ.
      - In specie de
        - contritione
          - quid sit. 1.
          - de quo esse debeat. 2.
          - quanta esse debeat. 3.
          - quanto tempore durare debeat 4.
          - de effectu eius 5.
        - confessione de eius
          - necessitate. 6.
          - natura, & definitione. 7.
          - ministro. 8.
          - qualitate. 9.
          - effectu. 10.
          - sigillo. 11.
        - satisfactione.
          - quid sit. 12.
          - an fieri possit. 13
          - qualis esse debeat. 14.
          - quibus reb. Deo satisfiat. 15.
    - Suscipientibus pœnitentiæ sacramentum. 16.
    - De ministrorũ potestate ad claues pertinẽte, vbi agitur
      - de clauibus, nimirum de
        - propria vi & natura clauium. 17.
        - effectu earum. 18.
        - ministris clauium. 19.
        - his, in quibus recte claues exercentur. 20.
      - excommunicatione, videlicet de
        - eius propria vi, & natura 21
        - excommunicante, & excommunicato. 22.
        - communicatione cum excommunicato. 23.
        - absolutione ab excommunicationis vinculo. 24.
      - indulgẽtijs, videlicet
        - de propria earum vi, & natura. 25.
        - in quibus sit potestas eas elargiendi. 26.
        - quibus indulgentiæ prosint. 27.
    - Publica & solenni pœnitentia. 28.
  - Extrema vnctione, cuius explicatio hæc quinque capita complectitur,
    - De ijs, quæ pertinent ad naturam, & primã institutionem extremæ vnctionis. 29.
    - De effectu extremæ vnctionis. 30.
    - De idoneo eius ministro. 31.
    - Cui impertiendum sit istud sacramentum, & in qua parte corporis sit adhibendum. 32.
    - Possit iterari necne istud sacramentum. 33.
  - Ordine, ad cuius declarationẽ de his quinque capitibus differitur de
    - Ordine in genere, cuius capitis tres sunt partes videlicet de
      - propria natura & partibus sacramenti Ordinis. 34.
      - effectu eius. 35.
      - suscipientibus ordinem. 36.
    - Distinctione ordinum. 37.
    - Conferentibus ordinem. 38.
    - Impedimento initiandorum. 39.
    - Ijs quæ sunt ordinibus annexa. 40.

Matri-

- Matrimonio, cuius, disputationis tria sunt capita, hæc videlicet.
  - Matrimonium quatenus est naturale officium. 41.
  - Matrimonium quatenus est sacramentum 42.
  - Matrimonium absolutè & secundum se consideratum, ad cuius explicationem disputatur de
    - Sponsalibus. 43.
    - matrimonij propria ratione. 44.
    - Matrimonij causa efficiēte seu consensu
      - consensu in genere. 45.
      - consensu iureiurando, vel corporum commixtione firmato. 46.
      - consensu coacto, & conditione restricto. 47.
      - consensus obiecto. 48.
    - Bonis quæ oriuntur ex matrimonio. 49.
    - Matrimonij impedimentis vbi agitur de
      - impedimentis in genere. 50.
      - erroris impedimento. 51.
      - conditionis seu seruitutis impedimento. 52.
      - voti & ordinis impedimento. 53.
      - propinquitatis impedimento. 54.
      - affinitatis impedimento. 55.
      - cognationis spiritalis impedimento. 56.
      - cognationis legalis, quæ per adoptionem fit, impedimento. 57.
      - frigiditatis, maleficij, furiæ, & amentię impedimento. 58.
      - disparitate cultus, quę matrimonium impediat. 59.
      - vxoris interfectione. 60.
      - voti solennis impedimento. 61.
      - fornicatione alterius coniugum. 62.
    - Secundis nuptijs. 63.
    - Quibusdam quę sunt matrimonio annexa, videlicet de
      - debiti redditione. 64.
      - pluribus vxoribus. 65.
      - defectu, qui irregularitas vulgo appellatur per bigamiam contracto. 66.
      - libello repudij. 67.
      - filijs illegitime natis. 68.

ALPHABETICVS LOCORVM COMMVNIVM IN HOC LIBELLO tractatorum index: cuius numeri non ad paginarum, ſed ad Axiomatum numeros referuntur.



Ordinis

APPROBATIO.

Ista domini Doctoris Augustini Hunnæi collegæ nostri de sacrosanctis ecclesiæ Christi saluatoris nostri Sacramentis Axiomata, orthodoxę fidei consentanea esse, & eam, quæ apud B. Thomam in tertia Summæ parte, eiusque supplemento de Sacramentis traditur, doctrinam, erudite fideliterque comprehendere, ob idque omnibus, eam quę ad Sacramenta pertinet Theologiæ partem discere, docere, aut disputare volentibus admodum vtilia esse, testamur. Actum Louanij 1569. nona Decembris in Cęnobio Prædicatorum.

Frater Petrus Bacherius S. Theologiæ professor, ac Prior.
F. Baltaxar Textor, sacræ Theologiæ professor ac Regens.

Sequitur Cathechismus catholicus Aug. Hunnæi, cuius præcipuè materiæ à B. Thoma in summa Theologica, pie & erudite tractatæ, indicantur.

AVGVSTINI HVNNÆI SCHEMA GENERALE,

In Qvo 2ª,2ª. Angelici Doctoris, B. Thomæ Aquinatis Qvaestiones omnes, vnà cum earum numero, ordine, & connexione ob oculos ponuntur.

Quæstione

- THEOLOGICA.
  - FIDES: ad cuius explicationē capita 4. tractantur, videlicet,
    - 1. Fides ipsa, Cuius explicatur
      - Obiectum. 1
      - Actus
        - Internus. 2
        - Externus. 3
      - Habitus vbi agitur de
        - ipsa fidei virtute, 4
        - fidem habentibus, 5
        - fidei causa, 6
        - fidei effectu. 7
    - 2. Dona Spiritus sancti, quæ fidei respondent.
      - Intellectus, 8
      - Scientia. 9
    - 3. Vitia opposita
      - fidei.
        - Infidelitas, quæ opponitur fidei.
          - Infidelitas in genere. 10
          - Hæresis. 11
          - Apostasia à fide. 12
        - Blasphemia, quæ opponitur cōfessioni fidei,
          - Blasphemia in genere, 13
          - Blasphemia, quæ est peccatum contra Spiritum sanctum. 14
      - Dono intellectus.
        - Cæcitas mentis,
        - Hebetudo sensus, 15
    - 4. Præcepta fidei, donorumque scientiæ & intellectus. 16
  - SPES: ad cuius explicationem 4. tractantur capita, videlicet,
    - 1. Spes ipsa: cuius explicatur
      - natura propria, 17
      - subiectum. 18
    - 2. Donum timoris. 19
    - 3. Vitia opposita spei.
      - Desperatio. 20
      - Præsumptio. 21
    - 4. Præcepta spei & timoris. 22
  - CHARITAS: ad cuius declarationem ista quatuor pertractantur,
    - 1. Charitas ipsa: cuius explicatur
      - Propria natura. 23
      - Subiectum. 24
      - Obiectum. 25
      - Ordo. 26
      - Actus principalis, qui est dilectio: Ad cuius explicationem tractatur
        - Quæ pertinent ad ipsam dilectionis naturam. 27
        - Dilectionis effecta
          - Interna,
            - Gaudium. 28
            - Pax. 29
            - Misericordia. 30
          - Externa,
            - Beneficentia. 31
            - Eleemosyna. 32
            - Correptio fraterna. 33
    - 2. Vitia charitati opposita: Quorum aliud opponitur
      - Ipsimet dilectioni, vt Odium. 34
      - Gaudio charitatis, de bono
        - Diuino, vt Acidia. 35
        - proximi, vt Inuidia. 36
      - Paci quod committitur
        - Corde, vt discordia. 37
        - Ore, vt Contentio. 38
        - Opere, vt
          - Schisma. 39
          - Bellum. 40
          - Rixa. 41
          - Seditio. 42
      - Beneficentiæ & correptioni fraternæ, vt Scandalum. 43
    - 3. Præcepta charitatis. 44
    - 4. Donum Spiritus sancti, charitati respondens: videlicet, Sapientia. 45
      - Post quam stultitia sapientiæ opposita explicatur. 46
- I. PRVDENTIA: Ad cuius explanationem quinque capita tractantur, videlicet,
  - 1. Prudentia secundum se considerata. 47
  - 2. Prudentiæ partes.
    - Generatim, vnica quæstione tractatæ, 48
      - Integrales, siue quibus perfectus non est prudentiæ actus, & sunt octo.
        - Memoria. Ratio.
        - Intelligentia. Prouidentia.
        - Docilitas. Circumspectio.
        - Solertia. Cautio.
      - Subiectæ, seu species prudentiæ,
        - Heiarchia, seu prudentia, sui moderatrix.
        - Polyarchia, seu prudentia, multitudinis gubernatrix.
      - Potentiales, seu virtutes prudentiæ finitimæ,
        - Eubulia.
        - Synesis.
        - Gnome.
    - Speciatim tractatæ,
      - Integrales, Memoria, Intelligentia, docilitas, cum reliquis. 49
      - Subiectæ: & potissimum Polyarchia, multitudinis gubernatrix.
      - Cuius species, sunt, 50
        - Monarchia. Politica.
        - Oeconomica. Prudentia militaris,
      - Potentiales, 51
        - Eubulia.
        - Synesis.
        - Gnome.

QVÆ ad moralem doctrinā in specie spectāt, sunt hæc:

- Quædam communiter ad omnes homines cuiuscunque conditionis sint, pertinent. Cuiusmodi sunt virtutes & vitia. Nam vt virtutes omnibus sunt excolendæ, ita vitia sunt omnibus fugienda. Quæ à S. Thoma hac methodo explicantur.
- VIRTVS
  - CARDINALIS, quadruplex.
    - II. IVSTITIA. Sub cuius nomine disputantur hæc quatuor:
      - 3. Donum Spiritus sancti, Prudentiæ respondens, videlicet Consilium. 52
      - 4. Vitia prudentiæ opposita.
        - Prudentiæ manifestè repugnantia,
          - Imprudentia. 53
          - Negligentia. 54
        - Prudentiam falsò imitantia,
          - Prudentia carnis.
          - Astutia.
          - Dolus.
          - Fraus.
          - Solicitudo immoderata tēporaliū rerum. 55
      - 5. Præcepta, quibus prudentia præcipitur, eique contraria vitia prohibentur. 56
      - 1. IVSTITIAE propria natura: Ad quam declarandam ista tractantur,
        - Ius. 57
        - Iustitia ipsa. 58
        - Iniustitia. 59
        - Iudicium. 60
      - PARTES iustitiæ: quæ sunt triplices.
        - Partes subiectæ, seu species iustitiæ: Ad quarū explicationem ista disputantur:
          - Iustitia
            - Distributiua. 61
            - Commutatiua.
          - Restitutio. 62
          - Vitia opposita.
            - Iustitiæ distributiuæ: vt est acceptio personarum. 63
            - Iustitiæ commutatiuæ.
              - Contingētia in commutationibus inuoluntarijs.
                - Facto,
                  - Homicidium. 64
                  - Mutilatio membrorū. 65
                  - Furtum & rapina. 66
                - Verbo: idque
                  - In iudicio: Cuiusmodi est iniustitia.
                    - Iudicis. 67
                    - Accusatorum. 68
                    - Rei. 69
                    - Testium. 70
                    - Aduocatorum. 71
                  - Extra iudicium.
                    - Contumelia. 72
                    - Obtrectatio. 73
                    - Susurratio. 74
                    - Derisio. 75
                    - Maledictio. 76
              - Contingentia in commutationibus voluntarijs,
                - Fraus. 77
                - Vsura. 78
        - Partes iustitiæ quasi integrales. 79
        - Partes iustitiæ potentiales, seu virtutes iustitiæ annexæ: sub quo titulo explicatur,
          - Quod & quæ sint virtutes, Iustitiæ annexæ in genere. 80
          - Religio: sub cuius nomine disputantur ista:
            - Religio sub per se considerata. 81
            - Religionis actus
              - Interior,
                - Deuotio. 82
                - Oratio. 83
              - Exterior,
                - Adoratio. 84
                - Actus, quo aliquid de rebus externis Deo offertur:
                  - Actus, quo fideles aliquid Deo largiuntur,
                    - Sacrificiū. 85
                    - Oblatio. 86
                    - Primitię. 86
                    - Decimæ. 87
                  - Actus, quo fideles aliquid Deo promittunt, vt est votum. 88
                - Actus, quo aliquid diuinum ab homine assumitur,
                  - Iusiurandum. 89
                  - Adiuratio. 90
                  - Inuocatio, seu assumptio nominis diuini per orationem vel laudem. 91
            - Religioni oppositū vitiū.
              - Religioni finitimū vitiū, videlicet Superstitio: sub qua hæc tractantur,
                - Superstitionis propria natura. 92
                - Superstitionis species,
                  - Vitiosus Dei cultus 93
                  - Idololatria. 94
                  - Diuinatio. 95
                  - Obseruatio superstitiosa. 96
              - Religioni ex diametro repugnās vitiū,
                - Pertinēs ad contemptū Dei,
                  - Tentatio qua Deus tentatur. 97
                  - Periurium. 98
                - Pertinens ad contemptum rerū sacrarum,
                  - Sacrilegiūm. 99
                  - Simonia. 100
          - Pietas virtus. 101
          - Obseruantia.
            - Obseruantiæ propria natura. 102
            - Obseruātiæ partes,
              - Dulia. 103
              - Obedientia. 104
              - Ad cuius declarationem agitur deinceps de inobedientia. 105
          - Gratia seu gratitudo. 106
            - Cui subiungitur ingratitudinis vitium. 107
          - Vindicatio. 108
          - Veritas. Sub cuius nomine ista disputantur,
            - Veritatis propria natura. 109
            - Veritati oppositum vitium,
              - Mendacium. 110
              - Simulatio vel hypocrisis. 111
              - Iactantia. 112
              - Ironia. 113
          - Amicia, quæ affabilitas dicitur. Sub qua hæc tractantur
            - Amicitiæ propria natura. 114
            - Vitia amicitiæ opposita.
              - Adulatio. 115
              - Iurgium. 116
          - Liberalitas. Sub cuius titulo hæc explicantur,
            - Liberalitatis propria natura. 117
            - Vitia liberalitati opposita,
              - Auaritia. 118
              - Prodigalitas. 119
          - Ἐπιείκεια, seu æquitas. 120
      - 3. DONVM Spiritus sancti iustitiæ respondens. 121.
      - 4. PRAECEPTA iustitiæ. 122.

- **III. FORTITUDO: sub cuius nomine ista 4. disputantur:**
  - 1. FORTITUDO ipsa, cuius explicatur
    - Propria natura. 123
    - Proprius & præcipuus actus. 124
    - Vitia opposita,
      - Timor. 125
      - Timoris vacuitas. 126
      - Audacia. 127
  - 2. PARTES.
    - In genere consideratæ. 128
    - Speciatim tractatæ,
      - Fiducia, seu Magnanimitas, sub cuius titulo tractantur
        - Magnanimitatis virtus. 129
        - Vitia Magnanimitati opposita
          - Per excessum
            - Præsumptio. 130
            - Ambitio. 131
            - Inanis gloria 132
          - Per defectum, cuiusmodi est pusillanimitas. 133
      - Magnificentia, sub qua tractantur
        - Magnificentiæ virtus. 134
        - Vitia magnificentiæ opposita. 135
      - Patientia. 136
      - Perseuerantia, sub qua tractantur.
        - Perseuerantiæ virtus, & 137
        - Vitia perseuerantiæ opposita.
          - Pertinacia.
          - Mollities. 138
  - 3. DONUM Spiritussancti, Fortitudini respondens, quod etiam Fortitudo vocatur. 139
  - 4. PRAECEPTA ad Fortitudinem pertinentia. 140
- **IIII. TEMPERANTIA: sub cuius nomine ista disputantur.**
  - 1. TEMPERANTIA ipsa Cuius explicatur
    - Propria natura. 141
    - Vitia opposita.
      - Sensus vacuitas.
      - Intemperantia. 142
  - 2. PARTES Temperantiæ
    - Generatim tractatæ vnica quæstione. 143
    - Speciatim tractatæ,
      - Partes quasi integrales,
        - Verecundia. 144
        - Honestas. 145
      - Partes subiectæ, seu species temperantiæ, quarum aliæ versatur.
        - In delectatione cibi & potus,
          - Abstinentia, sub qua tractatur
            - Abstinentiæ propria natura. 146
            - Abstinentiæ actus, videlicet, Ieiunium. 147
            - Abstinentiæ oppositum vitium, videlicet, Gula. 148
          - Sobrietas, sub qua tractatur.
            - Sobrietatis virtus. 149
            - Sobrietati oppositum vitium. 150
        - In delectatione rei venereæ, nimirum Castitas, sub qua tractatur
          - Castitatis virtus in genere. 151
          - Castitatis species, videlicet, Virginitas. 152
          - Castitati oppositum vitium, videlicet
            - Luxuria in genere considerata. 153
            - Luxuriæ partes. 154
      - Partes potentiales seu virtutes temperantiæ adiunctæ, tanquam secundariæ principali,
        - Continentia, sub qua explicatur
          - Continentiæ virtus. 155
          - Continentiæ oppositum vitium, videlicet Incontinentia. 156
        - Mansuetudo & Clementia, sub quarum titulo explicantur
          - Mansuetudinis & Clementiæ virtus. 157
          - Mansuetudini oppositum vitium, videlicet Iracundia. 158
          - Clementiæ oppositum vitium, videlicet Crudelitas. 159
        - Modestia.
          - Modestia in genere considerata. 160
          - Modestiæ species, sub quorum titulo hæc tractantur,
            - Humilitas. 161
            - Humilitati contrarium malum, videlicet
              - Supbia in genere considerata. 162
              - Per superbiam commissum primi hominis peccatum,
                - Peccatum ipsum. 163
                - Peccati primi hominis pœna. 164
                - Tentatio, qua ad peccandum fuit inductus primus homo. 165
            - Studium laudabile. 166
            - Studio laudabili opposita curiositas. 167
            - Modestia
              - Quatenus est in verbis vel factis. 168
              - Quatenus est in exteriori apparatu, & ornatu corporis. 169
  - 3. PRAECEPTA Temperantiæ. 170

Qua quæstione terminatur vniuersus virtutum vitiorumque tractatus.

- **Quædam speciatim ad homines certæ alicuius conditionis pertinent Sub quo titulo B. Thomas explicat**
  - GRATIAS gratis datas. Quarum aliæ pertinent ad
    - Cognitionem: Cuiusmodi est prophetia: sub cuius titulo agitur de
      - Essentia prophetiæ. 171
      - Causa prophetiæ. 172
      - Modo prophetiæ. 173
      - Diuisione prophetiæ 174
      - Raptu. 175
    - Locutionem: Cuiusmodi sunt,
      - Gratia linguarum. 176
      - Gratia sermonis. 177
    - Operationem: Cuiusmodi est gratia miraculorum. 178
  - VITAE genera. vbi agitur de
    - Diuisione vitæ in actiuam & contemplatiuam. 179
    - Vita
      - contemplatiua. 180
      - actiua. 181
    - Comparatione vitæ actiuæ & contemplatiuæ inter se. 182
  - VARIOS hominum status & officia, vbi agitur
    - De varijs hominum statibus & officijs in genere. 183
    - Speciatim de statu perfectorum, videlicet de ijs quæ pertinent ad statum
      - Perfectionis, in genere. 184
      - Episcoporum. 185
      - Religiosorum seu monachorum, vbi agitur de
        - His, in quibus præcipuè consistit religionis status. 186
        - His, quæ ad religiosos pertinent, vel quæ à religiosis licitè laudabiliterque fiunt. 187
        - Distinctione religionum. 188
        - Ingressu religionis. 189

BREVISSIMVS
Catechiſmus Catholicus.

Omnia, quæ Chriſtianum ad æternam animi ſalutem consequendam, credere, & facere oportet, complectens:

D. AVGVST. HVNNÆO AVTHORE.

Nuper vnico ſchemate comprehenſus, atque ita in lucem editus: nunc autem ſecundò diligenter recognitus, & in libelli formam ad commodiorem iuuentutis vſum authore eodem redactus;

Cui in hac editione recens acceſſit, eorum SVMMAE THEOLOGICAE S. THOMAE DE AQVINO locorum, in quibus præcipuæ iſtius Catechiſmi materiæ permultis, ijsq; dilucidis, ac firmis argumentis tractantur, adnotatio.

AMPLISSIMO ET ORNATISSIMO VIRO D VIGLIO ZVICHEMO AB AYTTA,

Primo S. Bauonis apud Gandenses Præpositu, supremiq; Senatus Belgici Præsidi Clarissimo, & Illustrissimi ordinis aurei velleris Cancellario Præstantissimo.

AVGVSTINVS HVNNAEVS. S. P. D.



VPER, Præses amplissime, cum ea quæ nobis à Regia catholica Maiestate, tuo suasu atque consilio demandata fuerat Cathechismi prælegendi prouincia perfuncti essemus, nouaq; nobis (sententiarum videlicet Theologicarum profitendarum) esset commissa, nostro munere (vt indicabamus) & discipulorum nostrorum vtilitate postulante, vniuersam Catechismi Catholici doctrinam in vnum Schema breuiter cõiectam, omnibus, vt probè nosti (quippe cuius nominis splendore commendatum in lucem id schema prodierat) vno aspectu intuendam contemplandamque præbueramus.

Postea vero aduertentes (quod & grauiorum virorum admonitione nobis est significatum) istius generis schemata prouectioribus quidem ad prima Christianæ Religionis rudimenta recolenda magno vsui esse, dum parietibus affixa vniuersam Catechismi doctrinam omnibus uno aspectu intuendam contemplandamq; præbent; sed incommodum eorum in scholis vsum, nos exemplo Pauli Apostoli, cupiẽtes omnibus omnia fieri, vt omnes lucrifaceremus, eandẽ doctrinam his natalitijs festis, quibus à Sententiarum Theologicarum grauissima professione feriamur diligenter recognitam in libelli formam conuertimus, vt omnes ex ea (iuniores quidem sub hac forma, reliqui autem natu grandiores, vel sub hac, vel sub schematis figura) salutarem fructum percipere possint.

Quantum præstiterimus, tum in hac, tum in priori schematis editione; tuum, aliorumq; eruditorum & piorum virorum esto iudicium.

Nos certè sedulò in eam incubimus curam, ne quid prætermitteremus, quod in aliorum multo te prolixioribus de hoc eodem argumento editis libris, scitu necessarium aut cognitu magnopere dignum extaret.

Cùm autem huius libelli doctrina iam semel sub tui nominis splendore; publicæ lucis discrimen feliciter subierit, propter tantillam quæ in ea nunc facta est externi habitus mutationem; alium illi patronum non putauimus quærendum.

Accipies igitur, ornatissime Præses, hilari fronte hanc nostram lucubratiunculã, erexiguã quidem, si ipsa per se expendatur: si tamen præsentium temporum conditio spectetur, longè vtilissimam, & quæ tui nominis auctoritate muniatur (nisi nostra nos fallat opinio) dignissimam: nostrorum autem laborum mercedem abundè magnam nos consecutos existimabimus, si eos tibi gratos fuisse, & afflictæ grauiterq; laboranti Ecclesiæ aliquam opem attulisse intellexerimus.

Deus Opt. Maximus Vestram Reuerendam amplitudinem, nostræ Reip. Belgicæ moderandæ, liter rumq; tum sacrarum tum profanarum studijs studiosisq; (vt iam cœpit colegio duodecim adolescentibus alendis hic destinando, & magnificè dotando) promouendis, quàm diutissime incolumem seruare dignetur. Vale. Lo anij Kal. Ianuarijs; anno à Christi Salutatoris nostri natiuitate. M D L X X.

August. Hunnæi. B 6 PRO-

PROEMIVM.



PRÆSENTIS libelli scopus est, non grassantium nūc Iconoclastarum, aut aliorum quorumcunque hæreticorū prolixa disputatione falsa dogmata confutare, neque etiam Catholicæ & salutaris doctrinæ veritatem argumentis accuratè conquisitis illustrare aut propugnare: sed nudè & summatim prima duntaxat & scitu maxime necessaria sinceræ & genuinæ tam de agendis, quàm de credendis doctrinæ Christianæ capita, conuenienti inter se ordine digesta, (insertis interim sicubi res postulare videbatur, breuibus conuenientibusque annotationibus seu admonitionibus) complecti, vt eius adminiculo quisque Christianus Catholicus suæ professionis & doctrinæ Ecclesiæ Catholicæ summa capita facile mente memoriaque comprehendere, & vt ad ea ita comprehensa vniuersæ vitę suæ cursum, in dictis, factis, atque cogitationibus moderando, Deo debitum officium persoluere, ac sibi æternæ vitæ felicitatem comparare queat.

Catholici autem nomine (vt istud hic obiter admoneam) eum intelligo, qui baptismatis Sacraméto initiatus IESV CHRISTI veri Dei atque hominis salutarem doctrinam in eius Ecclesia profitetur, neque sectis vllis aut opinionibus ab ecclesia Catholica reprobatis adhæret.

Catholicæ autem Ecclesiæ nomine, intelligo perspicuum & sensui expositum cœtum illorum, qui baptizati veram sinceramque Christi fidem profitentur, & a se B. Petri successori Romano Pontifici vt Christi in terris Vicario subiectos agnoscunt.

Quæ quidem vera & germana Dei Ecclesia, ab alijs falsò sibi hoc nomen vendicantibus, in symbolo à patribus primi Constantinopolitani Concilij edito, his quatuor secernitur notis: quòd sit [b] vna, sancta, catholica & Apostolica. Estque istius Ecclesiæ tanta dignitas, vt sicut extra arcam Noe, nemini in diluuio corporis vitam conseruare licuit: ita extra istam Ecclesiam ad æternam animi vitam consequendam nemini pateat accessus. Quapropter quicunque sui animi æternæ saluti consultum velit, intra huius Ecclesiæ fines, omni cura atque diligentia se contineat.

a Se B. Petri successori.] De primatu Petri, Sup. q. 40. 6. & 22. q 39 1. e. f. & 3a. q. 8. c. 6. c.
An omnes sint schismatici qui summo Pontifici subesse renuunt 22æ. q. 39. 1. e. f. & Sup. q. 40. 6 c.
b Vna.] Quomodo ecclesia dicitur vna. 22æ. q. 185. 2. 1m.

DOCTRINÆ CATECHISMI Catholici Partitio.

Cathechismi Catholici doctrina est quintuplex videlicet, de
- e Fide,
- d Spe,
- e Charitate.
- f Iustitia. Christiana, &
- g Sacramentis.

e De fide, 22æ. q. 1a. & 15. sequentib.
d De spe, 22æ. q. 17. & 4. seq.
e De charitate, 22æ. q. 23 & q. seq. vsque ad 47.
f De iustitia Christiana & interiore, 22æ. q. 113. 1. c.
De iustitia vt est virtus cardinalis. 22æ. q. 58. o.
g De Sacramentis, 3a. q. 60. & sequentib. vsque ad finem. & Sup. q. 1a. vsque ad q. 69.

DE FIDE.

Fides est virtus à Deo infusa, lumine quodam diuino ita hominis animum collustrans, vt firmiter assentiatur ijs omnibus, quæ ad veram sanctamque Religionem spectantia, Deus verbo suo reuelauit, & hominibus ad vitam æternam consequendam credenda proposuit, siue sint, siue non sint sacris literis expressa.

De fide.

Fides quid? 22æ. q. 5. 1. o.
Fides est virtus.] An fides sit virtus? 22æ. q. 4. ar. 5. o.
Fides est virtus à Deo infusa.] An fides sit homini infusa à Deo? 22æ. q. 6. 1. o.
Lumine quodam diuino.] Quo lumine illustratus homo credit? 22æ. q. 1. 4. 3m. & q 2. 3. 2m.
Vt firmiter assentiatur] Assentiri quid? 22æ. q. 2a. 1. 3m.
An actus fidei sit firmus assensus? 22æ. q. 2a. 1. c.
An fides sit certior scientia & alijs virtutibus intellectualibus? 22æ. q. 2. 4. c. & q. 4. 8 o.
In omnibus, quę ad veram sanctamque religionem &c.] Quæ sint fide tenenda. 22æ. q. 1. 1. o.
An omnia sint fide tenenda quæ Ecclesia tanquam credenda proponit? 22æ. q. 5. 3. c potissimum.
Credenda proposuit.] Quomodo Deus credenda reuelet, mediatè an immediatè. 22æ. q. 61. c prin.

Verbū enim Dei bifariam distribuit: videlicet, in
- Scripturā, quæ diuinitus inspirata, vtilis est ad
  - docendū,
  - arguendū,
  - corripiēdū
  - erudiendū
  - in iustitia.
  - vt perfectus sit homo Dei ad oē opus bonum instructus. 2. ad Tim. 3.
- Traditiones, quæ licet in nullo quidem sacræ scripturæ libro expresè & syllabatim positæ sint, diuinitus tamen sunt traditæ, & religiosè vnà cum scriptura tenendæ, dicente Apostolo, Fratres, tenete Traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. 2. Thessal. 2

In ijs autem quæ primum Christiani homines tenere debent, præcipuum obtinent locum duodecim Symboli Apostolici partes, articuli fidei vulgo appellatæ.

Duodecim symboli Apostolici partes] An credibilia sint per certos articulos distinguenda? 22æ. q 1. ar 6.
An cōuenienter articuli fidei enumerentur? 22æ. q 1. ar. 8.
An conuenienter articuli fidei in symbolo ponantur? 22æ. quæst 1. ar. 9. o.
Ad quem pertinet fidei symbolum ordinare? 22æ. quæst. 1. artic. 10. o.

Quarum

Quarum prima est,

Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.

I I.

Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum.

I I I.

Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine.

I I I I.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortus & sepultus.

V.

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

V I.

Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris ompotentis.

V I I.

Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

V I I I.

Credo in Spiritum sanctum.

I X.

Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem.

X.

Remissionem peccatorum.

X I.

Carnis resurrectionem.

X I I.

Vitam æternam. Amen.

Credo.] Quid credere? 22^{ae}.q.2.1.o.
In Deum.] Quomodo distinguantur credo Deo, credere Deum, & credere in Deum. 22^{ae}.q.2 2 o.
Deum.] De Deo, 1^{a}.q 2. vsque ad q 44^{am}.
Vtrum Deus sit vnus? 1^{a}.q.11^{a}.3.& 4.
Vtrum in diuinis sit trinitas? q.31.1.o.
An credere trinitate explicite sit de necessitate salutis? 22^{ae}.q 2.8.o.
Patrem.] De persona patris, 1^{a}.q.33.o.
Omnipotentem] De potentia Dei, 1^{a}.q.26.o.
Cur potentia quæ communis est toti trinitati, appropriatur patri? 1^{a}.q.39.8.c. circa med.
Cur creare, efficere, siue ex quo tribuitur patri? ibid.
De creatione rerum, 1^{a}.q.44.& seq.
De scientia Dei, quæ est causa rerum, 1^{a}.q.14.o.
De voluntate Dei, quę etiam causa rerum est, 1^{a}.q.19^{a}.o.
De prouidentia Dei & eius partibus, 1^{a}.q 22.& 23.o.
De gubernatione rerum, 1^{a}.q 103. vsque ad q.106.
Cœli & terræ.] De angelis, 1^{a}.q.50. vsque ad 65^{am}.
De opere creationis creaturæ corporalis, 1^{a}.q.65^{a}. vsque ad 75^{am}.
De homine, 1^{a}.q.75^{a}. vsque ad q.103^{a}m.
Et in Iesum.] An credere explicite mysterium Christi sit de necessitate salutis, 22^{ae}.q.2.7.o.
De nomine Iesu. 3 q.37.2 o.
An alio modo possimus saluari quàm per Christum? 12^{ae}.q.91.5.a^{m}.& 22^{ae}.q 2.ar.c.
Filium eius] De persona filij, 1^{a}.q.34 & q.35.
Vnicum.] Quomodo Christus sit filius vnicus patris. 1^{a}.q.41.3.c.& 4 3.3.3 2^{m}.
Qui conceptus est de Spiritu sancto.] De incarnatione Christi, 3^{a}.q.1.& seq. vsque ad q 40^{am}.
Cur Christi conceptio attribuitur Spiritui sancto? 3^{a}.q.32.2.c. potissimum.
An Christus debeat dici conceptus de Spiritu sancto? 3^{a}.q.32.2.o.
De modo & ordine conceptionis Christi, 3^{a}.q.33.o.
Natus ex Maria.] De natiuitate Christi. 3^{a}.q.35.o.
An B. Maria sit vera & naturalis mater Christi? 3^{a}.q.35.3.o.
An B. Maria sit mater Dei? 3^{a}.q.35.4.o.
Virgine.] De virginitate B. Mariæ, 3^{a}.q 28.o.
Passus.] De passione Christi, 3^{a} q.46. vsque ad 50.
Sub Pontio Pilato.] Cur Christus voluit pati a gentilibus? 3^{a}.q.47.4.c.& 1^{m}.
An Pontius Pilatus tradens Christum crucifigendum omnium maxime peccauerit? 3^{a}.q 47.6 a^{m}.
Crucifixus.] Cur conueniens fuit Christum in cruce pati? 3^{a}.q 46.4 c. potissimum.
Mortuus.] De morte Christi, 3^{a}.q 50.o.
Sepultus.] De sepultura Christi, 3^{a}.q.51.o.
Descendit ad inferos.] De descensu Christi ad inferos, 3^{a}.q.52 o.
3^{a}. die resurrexit à mortuis.] De resurrectione Christi, 3^{a}.q.53. vsque ad 57^{am}.
An fuerit conueniens Christum tertia die resurgere? 3^{a}.q.53.2.o.
Ascendit ad cœlos.] De ascensione Christi? 3^{a}.q.57.o.
Sedet ad dexteram Dei patris.] De sessione Christi ad dexteram paris, 3^{a}.q.58.o.
Inde venturus est iudicare.] De iudiciaria potestate Christi, 3^{a}.q.59.o.& Sup.q 19 & 90.
Credo in Spiritum sanctum.] De persona Spiritus sancti, 1^{a}.q.36.q.37.& q.38.
Cùm sit eadem notitia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cur traduntur de illi diuersi articuli? 22^{ae}.q.1.ar.8 3^{m}.
An Spiritus sanctus sit Deus? ibid.& 1^{a}.q.27.1.c.
Sanctam Ecclesiam.] Quorum hominum Christus sit actu caput, 3^{a}.q.8.3.& 2^{m}. potissimum.
An corpus Ecclesiæ mysticum consistat ex hominibus & angelis, ex viatoribus & beatis. 3^{a}.q 8.4.c 2^{m}.
An sit vna Ecclesia omnium fidelium noui & veteris Testamenti, 3^{a}.q.8 3.3^{m}.
Sanctorum com.] An sit sanctorum communio in Ecclesia? 1^{a}.q.25.1.c.& 2.5^{m}.
Remissionem peccatorum.] An remissio peccatorum sit in Ecclesia? 22^{ae}.q 20.2 c.& 3^{m}.
An per baptismum tollantur omnia peccata? 3^{a}.q.69.1.o.
An per sacramentum Eucharistiæ remittantur peccata? 3^{a}.q.79.3.& 4.
An per pœnitentiam remittantur omnia peccata? 3^{a}.q.86.1.
De remissione venialium peccatorum, 3^{a}.q.87.o.
An potestas clauium se extendat ad remissionem culpæ? Sup.q.18.1.o.
Carnis resurrectionem.] De resurrectione in fine mundi futura. 3^{a}.q.53.1.c.& q.56.1.o.& Sup.75. vsque ad q.88^{am}.
Vitam æternam.] De receptaculis animarum post earum mortem, Sup q 69.o.
De libro vitæ, 1^{a}.q 24.
An aliquis deleatur de libro vitæ? 1^{a}.q 24.3.o.
De beatitudine æterna, 12^{ae}.q.2^{a}. vsque ad q 6^{am}.
An homo in gratia constitutus possit mereri vitam æternam? 12^{ae}.q.115.3.o.
An beatitudo semel habita possit amitti? 12^{ae}.q.5.4.o.& 1.q 24.3.o.
De visione diuinæ essentię, 1^{a}.q.12.o.& Sup q.92.o.
De sanctorum beatitudine & eorum mansionibus, Sup. q.93 o.
De dotibus beatorum, Sup.q.95.o.
De aureolis, Sup.96.o.
De pœna damnatorum, Sup.97. vsque ad finem.

Hoc symbolum veram Dei, diuinarumque rerum cognitionem, quę ad bene beateque viuendum cuique necessaria est, briuiter ac dilucidè ob oculos ponens, rectè quoque in tres partes distribuitur.

In

In quartę:
- Prima, *diuinæ naturæ persona prima, & mirabile creationis opus describitur; quod fit artic. 1.*
- Altera, *diuinæ naturæ secunda persona, & humanæ redemptionis mysterium exprimitur, quod fit per sex sequentes articulos.*
- Tertia, *ad finem vsque Symboli, de tertia in diuinis persona agitur, qua caput & fons est omnis sanctitatis, per quam Ecclesia peccatorum remissione accepta, sancta redditur, & gloriosam in posterum carnis resurrectionem, vitamq; æternam certo expectat.*

Sex sequentes articulos] Cur plures articuli ponuntur circa personam Filij, & Spiritus sancti, quàm circa personam Patris? 22æ.q.1.ar.8.4m.

DE SPE.

Spes est virtus diuinitus infusa, qua homo fidelis in præsens quidem seculum bona salutaria, in posterum vero ipsam salutem æternam firma cum fiducia expectat.

Hæc virtus exercetur precatione potissimum, cuius perfectissimum exemplar est precatio Dominica.

Cuius partes sunt:
- vna præfatiuncula, &
- septem petitiones.

Spes est virtus.] An spes sit virtus? 22æ. q.17.1.o.
Diuinitus infusa.] An spes nobis à Deo infundatur? 12æ.q.62.1.c.& 3.
Homo fidelis.] De subiecto spei, 22æ q 18.o.
In præsens quidem bona salutaria] An bona huius vitę sunt obiectum spei? 22æ.q.7.2.2m.
In posterum vero ipsam salutem æternam.] An æterna beatitudo sit obiectum proprium spei? 22æ q.17 2 o.
Firma cum fiducia expectet] An spes viatorum habeat certitudinem? 22æ q.18 4 o.
Fiducia quid? 22æ q.129 6.c.
Expectat] An aliquis possit non solum sibi, sed & alteri expectare ęternam beatitudinem? 22æ q.17 3.o
De vitijs oppositis spei, desperatione & præsumptione, 22æ q.20.& 21.o
Precatio Dominica] Precatio siue oratio quid? 22æ q. 83.1 c.
De conuenientia, vtilitate & necessitate orationis, 22æ q. 83 2 o & 3.2m & 15 & 16
De partibus & gradibus orationis, 22æ.q.83 17 o.
De ijs quæ petenda sunt, 22æ q.83.5.& 6 o.
Pro quibus orandum sit, 22æ q 83.6.& 8.
Quis orandus sit, 22æ.q 83 4.o.
Quæ ratio in orando requiratur, 22æ. q 83. 12.13 & 14.
Quæ virtutes requirantur ad bonitatem orationis, 22æ. q 83 15 c & 3m.

Præfatiuncula est hoc initium;

Pater noster qui es in cœlis.

Septem verò petitiones sunt istæ;

I.

Sanctificetur nomen tuum.

II.

Adueniat regnum tuum.

III.

Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra.

IIII.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

V.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

VI.

Et ne nos inducas in tentationem.

VII.

Sed libera nos à malo, Amen.

Pater noster] Quomodo Deus dicatur pater noster, & nos eius filij? 1ª q. 33.3.c.
Cur potius dicimus pater noster, quàm pater mi? 22æ.q. 83.7.1m.
Cum Deus præueniat nos sua beneuolentia, cur igitur videmur velle captare eius beneuolentiam, dicendo, Pater noster? 22æ q 83 9.5m.
Septem vero petitiones sunt istæ] An conuenienter hæ septem petitiones orationis Dominicæ assignentur? 22æ q 83 9.c.
Sanctificetur nomen tuum.] Cum nomen Dei sit semper sanctum, cur igitur petimus illud sanctificari? 22æ. q.83 9 1m.
Adueniat regnum tuum. Cum Christus nunc regnet, & regnum eius sit sempiternum, quomodo petimus illud aduenire? 22æ.q.83 9..m.
Fiat voluntas tua.] Cum scriptum sit, Omnis voluntas mea fiet, quomodo non est vanum petere, vt fiat voluntas Dei? 22æ.q 83.9.2m.
De duplici voluntate Dei, beneplaciti & signi. 1ª. q. 19. 11 c.
Quæ signa circa diuinam voluntatem ponuntur? 1ª. q. 19 12 o
Sicut in cœlo & in terra.] Quid per cœlum & terram hic intelligatur. 22æ. q.83 9 3m.
An dictæ tres petitiones sint in hac vita implendæ? 22æ. q. 83.9.1m.
An quatuor sequentes petitiones in hac vita impleantur? ibidem.
Panem nostrum quotidianum.] Quomodo hæc petitio sit vtilis ad beatitudinem? 22æ.q.83.9.c.circa med.
Quid intelligatur nomine panis nostri quotidiani? ibid.
Et dimitte nobis debita nostra] Cum quatuor præcedentes petitiones pertineant ad consequendum bonum, & tres sequentes spectent ad amotionem mali, & cum prius sit recedere a malo quàm consequi bonum, cur igitur hæ tres sequentes petitiones ordine subsequuntur quatuor primas? 22æ.q.83 9.2m.
Sicut & nos dimittimus.] An si aliquis nolit fratri suo remittere offensam, sine mendacio possit dicere hanc partem orationis Dominicæ? 22æ.q 83.15.3m.
Et ne nos inducas.] An hic petamus vt non tentemur, sed potius vt à tentatione non vincamur? 22æ.q 83 9.c.f.
Sed libera nos à malo.] Quidnam hic petatur amoueri? 22æ q.83 9 c.f.
Cur B Lucas hanc petitionem prætermisit? 22æ. q 83 9 4m. f.

Præfatiuncula illa, *Pater noster qui es in cœlis*, nobis in memoriam reducit summum illud beneficium quo nos Deus pater in gratiam recepit, ac propter Iesum filium in suos filios adoptauit.

In gratiam recepit.] An per passionem Christi simus Deo reconciliati? 3ª q 49.4.o.
In suos filios adoptauit.] Quomodo Deus ex sua bonitate rationalem creaturam admittat ad beatitudinis hæreditatem? 3ª.q.23. 1.c.
Cum Christus sit naturalis filius patris, & adoptio sit introducta in defectum naturalis filij, quomodo Deo conuenit nos in filios suos adoptare? 3ª.q.23 1 2m.
Quomodo adoptemur in filios Dei? 12æ q 114 3.c.f.
Quæ sit differentia inter Deum adoptantem & hominem adoptantem? 3ª.q 23.1.c.fi
Quæ sit differentia inter filium Dei adoptiuum & naturalem? 3ª.q.23 2.c.

Petitio-

Petitiones vero septem, ita distinguuntur,
- Prioribus quatuor, *bona precamur;*
  - 1 diuinę maiestatis honorem & gloriam.
  - 2 nostram fęlicitatem.
  - 3 obedientiam Deo debitam.
  - 4 corporis animęque sustentationem.
- Reliquis tribus, *mala, à quibus ac nobis auertimus.*
  - 1 peccata.
  - 2 tentationes ad peccatum pertrahentes.
  - 3 futurę vitę calamitates.

Huic precationi vt statim subnectatur Deiparæ Virginis Mariæ salutatio, quę Angelica dicitur, longo iam Christianorum vsu receptum est, quæ sic habet.

Aue (MARIA) gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui Iesus Christus: Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc & in hora mortis nostræ. Amen.

Cuius tres sunt partes,
- Prima *ad Mariam virginem eius commendandæ causa ad angelo prolata est, videlicet ista:* Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Luc. 1.
- Secundam *Elisabeth, ad filij laudem adiecit, hanc nimirum,* Et benedictus fructus ventris tui. Luc. 1.
- Tertiam *Ecclesia adiunxit; cuius illud quidem* (IESVS CHRISTVS) *explicationis causa; illud vero,* Sancta Maria mater Dei ora, &c. *vt nō tantum laudandam, sed etiam inuocandam esse B. Virginem nos meneret, adiecit.*

Aue gratia plena.] Cur hac insolita salutatione salutauerit angelus B. Mariam? 3^{a}.q.30 4.c.prin.
Gratia plena:] De sanctificatione B. Virginis. 3^{a}.q 27.
Quid angelus expressit dicendo, Gratia plena? 3^{a}.q.30. 4 c.princ.
Cum plenitudo gratiæ sit propria Christo, quomodo B. Maria dicitur plena gratia? 3^{a}.q.7.ar.10.1^{m}.& q.27 5 1^{m}.
An B. Maria in tota sua vita nunquam peccatum aliquod actuale admiserit? 3^{a}.q 27.4.o.
Dominus tecum.] An hic exprimatur conceptus B. Mariæ? 3^{a}.q.30.4.c
Benedicta tu in mulieribus.] Quid his verbis angelus significare voluit? 3^{a} q.30 4.c.
Et benedictus fructus ventris tui.] An B. Maria sit vera & naturalis mater Christi? 3^{a}.q.35 3.o.
An in Christo fuerit plenitudo gratiæ? 3^{a} q.7^{a}.ar.9 & 10.
Mater Dei.] An B. Maria dicenda sit esse vera mater Dei? 3^{a}.q.35.4 o.
Sed etiam inuocandam.] An B. Maria præ cęteris sanctis omnibus sit honoranda & adoranda? 3^{a}. q.25.5.c.fi.& 3^{m}.potissimum.

DE CHARITATE

Charitas est virtus diuinitus infusa, qua sincere Deus propter se, & proximus propter Deum diligitur.

De charitate, 22^{ae}.q.23. vsque ad q.47.

Charitas quid? 22^{ae}.q 23.1.& 2.
Est virtus.] An charitas sit virtus? 22^{ae},q.23.3.o.
Qualis sit virtus? 22^{ae}.q.23.4.5.& 6 7.
An sit forma omnium virtutum? 22^{ae}.q.23 8 o.
Diuinitus infusa.] An charitas causetur in nobis ex infusione? 22^{ae}.q.24 2.o. An charitas infundatur secundum capacitatem naturalium? 22^{ae}.q.24 3 o.
Qua sincere Deus propter se.] An Deus sit propter seipsum, & non propter aliud diligendus? 22^{ae}.q 27.3 o & 23 5 2^{m}.
An Deus sit magis diligendus quàm proximus? 22^{ae}.q. 26.2.o.
An homo debeat ex charitate plus diligere Deum quàm seipsum? 22^{ae}.q.26 3 o.
Et proximus.] Quis est proximus? 22^{ae}.q.44 7.c.prin.
An dilectio sistat in Deo, & non se extendat ad proximū? 22^{ae}.q.25.1 o.
An peccatores sint ex charitate diligendi? 22^{ae}.q.25.6. 8 & 9.
An angelos ex charitate debeamus diligere? 22^{ae}.q 25. 10 o.
An dæmones sint ex charitate diligendi? 22^{ae}.q.25.11.o.
Quis cui in dilectione sit præferendus: 22^{ae}.q.26 o.
Propter Deum.] Quomodo proximus sit diligendus propter Deum? 22^{ae}.q 23.5.o. & q.26.2.c.potissimum. & q.44.7 o.
Diligitur.] Diligere siue amare quid? 22^{ae}.q.27.2.o.

Ex qua definitione liquet.

duas esse charitatis partes, videlicet,
- *Dilectionem Dei &*
- *Dilectionem proximi.*

Quibus tertia ex naturali lege addenda est, videlicet suipsius dilectio.

Quæ omnes partes, (præceptorum tum Dei, tum Ecclesiæ obseruatione, sese foris ostendunt; & veluti e tenebris in lucem prodeunt.

Ex diuinis autem præceptis præcipua sunt
- *Naturæ*, duo;
- *Decalogi*, decem.

Naturæ duo præcepta sunt hæc,

Prius.

Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Matth. 7.

Alterum.

Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando facias alteri. Tob. 4.

Duas esse.] Si duæ sint partes charitatis, dilectio scilicet Dei & proximi, an ergo charitas non sit vna virtus? 22^{ae} q.23 5. 1^{m}.potissimum.
Videlicet suipsius dilectio.] An homo diligat seipsum ex charitate? 22^{ae}.q.25.4 o.
An homo corpus suum ex charitate diligat? 22^{ae}.q.25.5.o.
An peccatores seipsos diligant? 22^{ae}.q.25.7.o.
Si homo debeat seipsum diligere, cur igitur de dilectione suipsius non fuit aliquod præceptum datum? 22^{ae}.q.44. 3 1^{m}.& 12^{ae}.q.100 5.1^{m}.
Præceptorum tum Dei, tum Eccl.] An charitatis ratio in hoc consistat, quod homo velit se Deo subijcere, & præceptorum regulam in omnibus sequi? 22^{ae}. q.24. 2. c. prin.
Ex diuinis autem præceptis præcipua sunt, Naturæ duo.] An in nobis sit aliqua lex naturalis? 12^{ae}.q.91.2.o.
An lex naturæ contineat plura præcepta? 22^{ae}. q.94. 2.o.
Decalogi decem.] An omnia præcepta moralia reducantur ad decem præcepta Decalogi? 12^{ae}.q.100 3 o.
Quomodo præcepta decalogi sint distinguenda? 12^{ae}.q. 100.4 o.
An præcepta decalogi sint debito & conuenienti ordine disposita? 12^{ae}.q.100.6.o.
An præcepta decalogi conuenienter tradantur? 12^{ae}.q. 100.7.o.

An præ-

An præcepta decalogi sint dispensabilia? 12^{ae}. q.100.8.o.
Omnia quæcunque vultis] 12^{ae}.q.99.1.3^{m}.& q.94.4.1^{m}.
Quod ab alio oderis.] 12^{ae}.q.94.2.c.f.& 100.3.c.

Decalogi decem præcepta his verbis scriptura recenset.

I.

a Exo.20. a Ego sum Dominus Deus tuus
b Leu.26. Non habebis deos alienos coram me.
Non facies tibi sculptile b vt adores illud.

II.

c Exo.20. c Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

III.

Memento vt diem Sabbathi sanctifices.

IIII.

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

V.

Non occides.

VI.

Non mœchaberis.

VII.

Non furtum facies.

VIII.

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

IX.

Non concupisces vxorem proximi tui.

X.

Non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & vniuersa quę illius sunt.

Hæc Decalogi decem pręcepta bifariam diuiduntur, { Tria enim ex his ad Deum pertinent: & priori tabula continentur. Reliqua vero septem ad proximum, & ad tabulam posteriorem spectant. }

Ego sum Dominus Deus tuus.] An sint diuersa præcepta, scilicet. Ego sum Dominus Deus tuus, & non habebis Deos alienos coram me? 22^{ae}.q.100.4 2^{m}.
Non facies tibi sculptile.] An sit vnum præceptum, Non habebis Deos alienos coram me, & non facies tibi sculptile? 12^{ae}.q.100.4.c.sub finem, & 1^{m}.
An primum præceptum decalogi conuenienter tradatur? 22^{ae}.q.122.2 o.
Quid prohibetur hoc primo præcepto? 22^{ae}. q.122.2.c.fin. 2^{m}. & 3^{m}.
Quid præcipitur homini hoc primo præcepto? 12^{ae}. quæst. 100. 5.
De religione, & eius actibus.22^{ae}.q.81.& 4.seq.
De superstitione 22^{ae}.q 92.
De speciebus superstitionis 22^{ae} q.93. & seq. vsque ad 97.
Non assumes nomen.] An secundum præceptum decalogi conuenienter tradatur? 22^{ae}.q 122.3.o.
Cum sint multa nomina Dei, cur singulariter dicitur, Non assumes nomen Dei, & non potius, nomina Dei? 22^{ae}.q 122.3.5^{m}.
Quid prohibetur hoc præcepto? 22^{ae}.q.100.5. 3^{m}. & 22^{ae}. q 122.3.c.f 2^{m}. & 4^{m}.
Quid præcipiatur hoc præcepto? 22^{ae}.q.100.5.c.
De iuramento 22^{ae}.q 84 o.
De periurio.22^{ae}.98 o.
Cur in Exodo huic præcepto, sicut & primo, peculiariter additur comminatio pœnæ? 12^{ae}.q.100.7.4^{m}.
Memento vt diem sabbathi sanctifices.] An tertium præceptum decalogi de sanctificatione, scilicet sabbathi conuenienter tradatur? 22^{ae}.q.122 4 o.
Cum omnia pręcepta Dei sint in memoria retinenda cur in solo tertio præcepto fit mentio de memoria? 12^{ae}.q. 100 7.5^{m}.
Cum ad cultum Dei pertineat non solum sabbathum, sed multæ aliæ solennitates, cur igitur solum fit mentio sabbathi in tertio præcepto? 12^{ae}.q.100.5.2^{m}, & 22^{ae}.q. 122 4.2^{m}.
Quid hoc præcepto præcipiatur? 12^{ae}. q.100.5. c.& 22^{ae}.q. 122 4.c.1^{m}.& 3^{m}.
Quis hoc pręceptum tertium transgredi dicendus est? 22^{ae}. q 122.4.3^{m}.
De festis vt infra in primo præcepto Ecclesiæ.
Quomodo præceptum hoc de sanctificatione sabbathi, seruatur in nouo testamento? 12^{ae}.q 122 4 4^{m}.
Honora patrem tuum.] Cur præceptum de honorandis parentibus ponitur primum inter præcepta de dilectione proximi data? 12^{ae}.q.100 7 c. & 2^{m}. & 22^{ae}.quæst, 122.5.c.
Cum prius sint extirpanda vitia, quæ prohibentur per pręcepta negatiua, quàm sint inserendæ virtutes, quarum actus præcipiuntur per præcepta negatiua, quomodo primum præceptum concernens proximum est affirmatiuum? 12^{ae}.q.100 6 2^{m}.
Cur magis datur speciale præceptum de pietate, quam de obseruantia, honore, gratia, & similibus? 22^{ae}. quæst. 122 5.1^{m}.
Cur magis præcipitur honor parentum, quàm eorum sustentatio? 22^{ae}.q 122.5.3^{m}.
Cur magis ponitur pręceptum de honorandis parentibus, quàm de diligendis filijs? 12^{ae} q.100 5.4^{m}.
Vt sis longæuus super terram.] Cur solum in primo & quarto præcepto additur promissio? 12^{ae} q 100.7.3^{m}.
Cum honorantes parētes suos contingit cito eripi ex hac vita, quomodo promissionis huius veritas saluatur? 22^{ae}. q.122 5.4^{m}.
De pietate.22^{ae}.q 101.
De obseruantia.22^{ae}.q.102.
De honore.22^{ae}.q.103.
De obedientia & inobedientia. 22^{ae}.q.104 & q.105.
De gratia, siue gratitudine & ingratitudine. 22^{ae}. q.106. & 107.o.
Non occides.] De quibus hoc dicitur? 22^{ae}.q.64 2 8.
An occidere quęcunque viuentia sit illicitum? 22^{ae}.quæst. 64.1.o.
Quando & cui liceat occidere homines peccatores 22^{ae}. q 64.2.3 & 4.
An liceat aliquo casu occidere innocentem? 22^{ae}. quæst. 64 6.o.
An non liceat homini occidere alium, se defendēdo? 22^{ae}. q.64 7 o.
An aliquis casualiter hominem occidēs, incurrat reatum homicidij? 22^{ae}.q.64.8 o.
An liceat alicui seipsum occidere? 22^{ae}.q.64 5.o.
An bellare sit peccatum.22^{ae}.q.40.2.
An solum homicidium hic prohibeatur? 22^{ae}.quæst.122. 6. 2^{m}.
De vindicta.22^{ae}.q.108.o.
De ira. 22^{ae}.q 123.o.
De inuidia.22^{ae} q.36.o.
De odio proximi. 22^{ae}.q.39.3. & sequen.
De discordia 22^{ae} q.37.
De pace, & concordia.22^{ae}.q 29.o.
Non mœchaberis.] Quid hic intelligitur prohiberi? 12^{ae}. q.100.5.c.& 22^{ae}.q 122.6 2^{m}.
De luxuria.22^{ae}.q.153.
De speciebus luxuriæ.22^{ae}.q.154.
An in tactibus & osculis cōsistat peccatum mortale? 22^{ae}. q.154 4.o.
De castitate virginitate.22^{ae}.q.151 & 152.
De abstinentia & ieiunio 22^{ae}.q.147.& 148.
Non furtum facies.] Quid hic prohibeatur. 12^{ae}.q.100.5.c. 22^{ae}.q.122 6.2^{m}.
De furto & rapina.22^{ae}.q 66.ar.3.& seq.
De fraude quæ contingit in emptione & venditione.22^{ae}. q 77 o.
De vsura 22^{ae}.q.78.
De restitutione 22^{ae}.q.62.o.
De eleemosynis.22^{ae}.q 32.o.
De liberalitate.22^{ae}.q 117.

De

De auaritia, 22æ. q. 118.
De prodigalitate 22æ. q. 119.
Non loqueris contra proximum falsum testimonium.] Quid hoc præcepto vetitum est? 12æ. q. 100 5. c. & 22æ. q. 112. 6. 2m.
An falsum testimonium semper sit peccatum mortale. 22æ. q. 70 4. o.
De veritate. 22æ q. 109.
De mendacio & reliquis vitijs veritati oppositis 22æ. q. 100. vsque ad q. 114.
De amicitia, quæ dicitur affabilitas, 22æ. q. 114.
De vitijs affabilitati oppositis 22æ q. 115. & 116.
De contumelia, detractione, & cæteris iniurijs verborum. 22æ. q. 72. vsque ad 77am.
Non concupisces vxorem proximi tui.] Quid hic prohibeatur. 12æ. q. 100 5. c.
Cur magis ponitur præceptum prohibens concupiscentiam adulterij & furti, quàm concupiscentiam homicidij & falsi testimonij? 12æ. q. 100. 5. 5m. & 12æ. q. 122. 6. 4m.
Cum prior sit actus cordis, quàm oris vel exterioris, quomodo præcepta prohibentia actum cordis & concupiscentiam ponuntur vltimo loco? 12æ. q. 100 6 3m.
Non domum, non agrum, non seruum.] Cur de concupiscentia vxoris alienæ & rei alienæ ponuntur duo præcepta? 12æ. q. 100. 4 c. 5. & 3m.
Primi tabula.] An præcepta de dilectione Dei conuenienti methodo præponantur præceptis de dilectione proximi? 12æ q. 100. 6. 1m.

BREVIS ANNOTATIO de vera, & Germana primi præcepti intelligentia, contra Iconoclastas.

Primo decalogi præcepto, vetat Deus idololatriam, quæ Moysi temporibus longe, lateq; per orbem terrarum diffusa erat.

Committitur autem idololatriæ impietas, quando idolo cuipiam cultus soli Deo debitus tribuitur; seu quando rei commentitiæ, aut cuipiam creaturæ, vis, potestas, excellentia, & dignitas Dei propria inesse creditur; ob idq; illi, vt Deo, honor & cultus nusquam alio relatus defertur: quomodo pagani Deos suos & idola colebant.

Quòd autem non prohibeantur hoc loco penitus omnes omnium rerum arte expressæ similitudines, & creaturarum imagines, vt externa verborum facies præ se ferre videtur, Deus ipse cum multis alijs, tum sequentibus scripturæ locis manifestissime declarat: *Duos quoque*, inquit Deus, Moysi loquens, *Cherubin aureos & productiles facies, ex vtraque parte oraculi*. Exod. 25.

Expressæ similitudines.] An his verbis, non facies tibi sculptile, prohibeatur vsus imaginum? 22æ. q. 100 4. c. & 3. q. 25 3. 1m. potissimum.
Imagines sanctorum cur in ecclesia. 22æ. q 94 2 1m.
An imago Christi & sanctorum sit adoranda? 3. q. 25. 3.

Item, *Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Ecce vocaui ex nomine Beseleel filium Vri, filij Hur, de tribu Iuda, & impleui eum spiritu Dei, sapientia & intelligentia, & scientia in opere, ad excogitandum quicquid, fabrefieri potest ex auro, & argento, & ære, & marmore, & gemmis, & diuersitate lignorum*. Exod. 31.

Deinde sequitur: *Beseleel fecit duos etiam Cherubin ex auro ductili, quos posuit ex vtraque parte propitiatorij* Exod. 37.

Idem conuincit etiam iste Scripturæ locus: *Orauit Moyses pro populo, & locutus est Deus ad eum: Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo; qui percussus respexerit eum, viuet*. Num. 21.

Item, is qui primi Paralip. cap. 28. extat, vbi dicitur, *Dauid aurum & argentum Salomoni dedisse ad leones & leunculos inde conficiendos*.

Vnde luce meridiana clarius euadit, non omnem ante expressam similitudinem, neque omnem creaturarum artificiosam figurationem, á Deo hoc primo præcepto interdictam fuisse: sed talem dumtaxat similitudinem, quæ vel ipsa pro Deo coleretur, vel quæ ad falsi Dei honorem constructa, in aliqua haberetur veneratione.

Hinc quoque palam est imaginum vsum apud Catholicos receptum, & ab Ecclesia approbatum, nihil habere commune cum eo, quod hoc primo Decalogi præcepto prohibetur: quippe, qui longissimè ab idololatrarum superstitione & impietate distat. Non enim potestatem, dignitatem, aut vim diuinam Catholici imaginibus tribuunt, neque eas, vt Deos colunt, neque etiam ad falsi & commentitij alicuius Dei venerationem eas habent, sed vt vel per eas, vel coram ijs Deum ipsum, & sanctos (intimos eius amicos) honore, qui illis debetur, afficiant.[a] Sanctos enim, qui in cælo sunt misse honorari, nemo, nisi fide & communi sensu priuatus, negauerit. Nam si rectè viros illustri aliqua virtute, aut dignitate præditos, vel corporis inclinatione, vel capitis apertione, vel alio venerationis genere honoramus & colimus, exemplo Dauidis, qui (vt scriptura commemorat. 1 Reg. 24.) pronus in terram Saulem adorauit: an non longe iustius est,[b] sanctos cum Christo in cælis fœliciter regnantes perfectissimaque virtute iam præditos, ac summam dignitatem propter gloriosum certamen, quod in præsenti vita certarunt adeptos, quos (Christo hoc eis promittente Ioannis 12.) nunc ipse pater cœlestis honorificat, & nos quoque misellos adhuc & viles homunciones honorare? Rectè denique & citra primi istius[c] præcepti transgressionem, vt nos in suis apud Deum precibus adiuuent, Sanctos rogamus. Neque hoc magis fit cum vllius diuini præcepti violatione, vel cum mediatoris nostri Iesu Christi iniuria, quàm illud quod Paulus Romanos, Corinthios, Thessalonicen. Hebræos, &c. suos apud Deum deprecatores constituit, dicens: Fratres orate pro nobis. 2. Thessal. 3. & Heb. 13. Item, Adiuuetis me in orationibus vestris pro me ad Deum. Roman. 15. & 2. Corinth. 1. Itaque omnem istum apud Catholicos vsitatum & receptum, tum imaginum, tum regnantium cum Christo sanctorum cultum & honorem, quòd totus ad vnius Dei Opt. Max. laudem & gloriam referatur atque redundet, sanctum & Deo gratum esse rectè Ecclesia iudicauit, & pij omnes eius auctoritati (vt decet) morigero & lubenti animo sese subijcientes, idem firmiter credunt atque profitentur.

a Quibus debebatur honor 22æ. q 103. 2 c.
Quomodo aliter Deus honoretur, & aliter eius creaturæ 22æ. q 84 2 1m. & q 103 3. o.
b An sancti nunc sint beati? 1. q 85. 1. 2m 22æ. q. 28. 1. 2m. & q. 83 11. 3a q 52 5. Sup q. 69 2
c An sancti sint orandi? 22æ q. 83 4 n & Sup q 72. 2.
An sancti qui sunt in patria orent pro nobis? 22æ. quæst. 83. 11 o.
An orationes sanctorum pro nobis ad Deum fusæ, semper exaudiantur? Sup. q. 72. 3 o.

Ex præ-

Ex præceptis autem ecclesiæ quinque sunt, quorum, vt obseruatio, ita etiam cognitio omnibus Christianis est necessaria.

I.

Dies festos ab Ecclesia præscriptos celebrato.

II.

Missam integram singulis festis atque Dominicis diebus audito.

III.

Indicta certis diebus ieiunia, & à nonnullis cibis, quo tempore illorum vsus prohibitus est, abstinentiam seruato.

IIII.

Sacerdoti proprio, vel alij eius locum tenentis singulis saltem annis confitetur.

V.

Sacrosanctam Eucharistiam, minimum semel in anno, idque ad Paschalem solennitatem sumito.

Quæ quidem omnia, tam diuina, quàm ecclesiastica præcepta, duobus sequentibus inclusa tenentur.

Prius est.

Luc. 10. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua.

Alterum est.

Luc. 10. Diliges proximum tuum sicut teipsum.

Ex præceptis autem Ecclesiæ.] An ecclesia possit condere legem in pertinentibus ad cultum Dei? 22^æ. q. 10. 10. c.
An lex humana imponat homini necessitatē in foro conscientiæ? 12^æ. q 96 4. o.
Dies festos.] Vide tertium mandatum Decalogi de festis. 22^æ. q. 103. 4. 4^{ti}. 22^æ. quæst 40. 4. & quæst. 228. 4. o. & 147. 5. c.
Indicta certis diebus.] An ieiunium sit in præcepto? 22^æ. q. 147. 3. o.
An omnes ad ieiunia ecclesiæ teneantur? 22^æ. q. 147. 4. o.
An conuenienter determinata sint tempora ieiunij ecclesiæ? 22^æ. q. 147. 5. o.
Et à nonnullis cibis.] An conuenienter ieiunantibus indicatur abstinentia à carnibus, ouis, & lacticinijs? 22^æ. q 147. 8 o.
Sacerdoti proprio.] De ministro confessionis. Sup. q 8 o.
An sit necessarium, quod homo confiteatur proprio sacerdoti? Sup q 8 4. o.
An possit aliquis alteri, quam proprio sacerdoti confiteri ex priuilegio vel mandato superioris? Sup q 8. 5. n.
An in fine vitæ pœnitens possit à quolibet sacerdote absolui? Sup q 8. 6 o.
Singulis saltem annis confitetur.] An omnes ad confessionem teneantur? Sup. q. 6. 3. o.
An quis statim post peccatum admissum teneatur confiteri. Sup. q 6. 5. o.
An possit cum aliquo dispensari ne confiteatur homini peccata? Sup. q. 6. ar 6 o.
Sacrosanctam Eucharistiam.] An liceat cessare omnino à communione? 3^a q. 80 12 o.
Præcepta duobus sequentibus.] An duo hęc præcepta charitate sufficiant? 22^æ. q 44 3. o.
Diliges Dominum Deum tuum.] An conuenienter mandetur Deus diligi ex toto corde? 22^æ. q 44 4 o.
An conuenienter addatur huic præcepto, Ex tota anima tua? 22^æ. q 44 5. o.
Quid per hæc quatuor, Ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua intelligatur? 22^æ. q. 44 5. o.
An preceptum hoc de dilectione Dei possit seruari in via? 22^æ. q. 44 6. o.
Diliges proximum tuum.] An conuenienter detur præceptum de dilectione proximi? 22^æ. q 44 7 o.
Quid proximus? ibid. c. prin.
Sicut teipsum] An aliquis ergo debeat proximum equaliter sibi diligere? 22^æ. q. 44 7. c.

CONTRA GRASSANTEM DE FIde sine operibus heresim breuis admonitio.

Tum ex ista preceptorum tam diuinorum quàm ecclesiasticorum, ad hominem in diuino cultu, & morum integritate continendum, præscriptione, tum etiam ex eo loco vbi Christus saluator noster apud Matth. cap. 7. dicit, *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum; sed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cęlorum.* Item cap. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, palam est, vanum esse, & à Dei Christi Saluatoris nostri doctrina alienum, dogma grassantium nunc hæreticorum, qui asserunt bona opera, religiosamque sanctorum præceptorum obseruationem nullius esse momenti neque valoris, ad æternæ vitæ gloriam promerendam.

Qui asserunt bona opera.] An bona opera sint meritoria vitæ æternæ? 12^æ q. 114 3. o.
An bona opera promereantur augmentum charitatis & gratię? 12^æ. q. 124. 8. o.
An bona opera sequirantur ad beatitudinem consequendam? 12^æ q. 5 a. 7. o.

Item quoque manifeste conuincunt Christi redemptoris nostri verba, tum ad beatos, tum etiam ad damnatos, in extremo iudicio proferenda.

Ad beatos quidem hæc: *Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi: Esuriui enim, & dedistis mihi manducare; Sitiui, & dedistis mihi bibere; Hospes eram, & collegistis me; Nudus, & operuistis me; infirmus, et visitastis me: & in carcere eram, & venistis ad me.* Matth. 2[illegible]

Et paulo post: *Amen dico vobis, quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.*

Ad damnatos autem proferenda ista: *Discedite à me maledicti in ignem æternum; qui paratus est diabolo & angelis eius; Esuriui enim & nō dedistis mihi manducare; sitiui & non dedistis mihi potum; hospes eram, & non collegistis me nudus, & non operuistis me; infirmus, & in carcere, & non visitastis me.*

Et paulo post: *Amen dico vobis, quandiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.*

Idem dogma falsum arguunt ista quoque B. Pauli verba, *Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.* Ad Rom. 2.

Similiter ista: *Deus reddet vnicuique secundum opera eius.* Ad Romanos eodem cap.

Et apertissima illa quibus ait idem Apostolus: *Si habuero omnem fidem ita vt montes trāsferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* 1. Cor. 13.

Denique istam sententiam, *Fides sine operibus mortua est*, Iacobi cap. 2. ea potissimum mente atque

quæ intentione Iacobus Apostolus scripsisse, atque posteritati tradidisse videtur, vt omnibus Christianis aduersus istius falsi dogmatis virus, loco salutaris antidoti, atque remedij esset.

DE IVSTITIA CHRISTIANA.

Iustitia Christiana, de qua loquitur Christus Saluator noster apud Matth. cap. 5. dum ait, *Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum*. Nihil aliud est nisi animi munditiès quædam, & ab omnis peccati, saltem lethalis macula, puritas coniuncta, vel actu, vel habitu, cum legis obseruatione. Possit & sic definiri: Iustitia Christiana est talis animi affectio, seu habitus, vnde quæ sancta, iusta, Deoque grata in dictis, factis, atque cogitationibus sunt, ad cultum diuinæ maiestatis debitum persoluendum proficiscuntur.

Iustitia Christiana, siue interior quid? 12æ. q. 113. 5. c.
Quomodo iustitia Christianorum abundet plus quàm iustitia Scribarum, & Pharisæorum. 12æ q. 91. 5. c.
De iustitia vt est virtus Cardinalis. 22æ. q. 58. o. & 12æ. q. 113. 1. c.

Iustitiæ Christianæ duo sunt officia.	Declinatio à malo, seu obseruatio eorum præceptorum, siue diuinorum, siue ecclesiasticorum, quibus malum interdicitur.
	Operatio boni, seu eorum præceptorum, quibus id quod bonum, sanctum, & diuinę maiestati acceptum est facere iubemur, executio.

Iustitiæ Christianæ duo sunt officia, declinatio à malo.] An declinare à malo, & facere bonum sint partes iustitiæ? 22æ. q. 79. 1. o.
An transgressio sit speciale peccatum? 22æ q. 79. 2. o.
An omissio sit speciale vitium? 22æ. q. 79. 3. o.
An transgressionis peccatum sit grauius peccato omissionis? 22æ. q. 79. 4. o.

ADMONITIO.

Ex hac bipartita iustitiæ Christianæ officiorum diuisione satis intelligitur duplicem in vita præsenti hominibus propositam esse viam, vnam latam, atque vagam, per ampla videlicet & frequentia vitiorum compita, quæ ducit ad mortem æternam: & alteram arctam & definitam, (per virtutis nimirum angustum, & à paucis calcatum tramitem) quæ ducit ad æternæ vitæ sempiterna gaudia: quarum hanc sequendam, illam vero fugiendam grauissimè monet Christus Saluator noster apud Matthæum his verbis: *Intrate per angustam portam, quia lata porta & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. Quàm angusta porta & arcta est via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.* cap. 7.

Quòd autem via virtutis sit angusta, & vitiorum iter amplum, & spatiosum, nemini mirum videri debet: Quemadmodum enim in iaculando, signi propositi attingendi vnicus est trames, isq; perangustus, & inuentu admodum difficilis: aberrandi vero ab eo signo, innumerabiles sunt viæ, atque rationes: per quarum aliquam vt facillimè, ita etiam frequentissimè à iaculatoribus telum mittitur.

Similiter boni operis perficiendi, & alicuius virtutis laudem assequendi, vnica est, eaque arcta & certis limitibus definita ratio; vltra quam, citraue nequit consistere rectum. At à virtutis actione tum per exuperantiam, tum per defectum, in quibus situm est vitium, deflectentes viæ, & prauę agendi rationes sunt infinitæ, in quas & procliuissimè, & sæpissimè in vitæ cursu moderando, labitur infirmitas humana.

Huc etiam accedit, quòd homo propter peccati originis nodum penitus extirpati reliquias, ad malum sit quàm ad bonum pronior; vt testatur Deus ipse apud Moysen his verbis: *Sensus & cogitatio humani cordis, in malum prona sunt ab adolescentia sua*. Gene. 8. cap.

Porrò ad hæc iustitiæ Christianæ officia feliciter & ad salutem æternam consequendam vtiliter exequenda, opus est in primis diuino auxilio & gratia, voluntatem hominis ad ea suscipienda mouente, atque inducente, & ad constanter in ijs perseuerandum confirmante, quę assiduis precibus à Deo omnium bonorum auctore, & largitore benignissimo est flagitanda. Opus est etiam præceptorum, tam diuinorum, quàm ecclesiasticorum, necnon peccatorum, atque virtutum mediocri saltem cognitione.

Ad malum sit quàm ad bonum pronior.] Cur homo procliuior est ad malum, quàm ad bonum? 12æ. q. 71. 2. 3 in.
Opus est in primis diuino auxilio.] An homo possit velle & facere bonum absque gratia? 12æ. q. 109. 2.
An possit homo sine gratia per sua naturalia præcepta legis implere? 12æ q. 109. 4. o.
An homo possit sine gratia non peccare? 12æ. q. 109. 8.
Et ad constanter in ijs perseuerandum confirmante.] An homo in gratia constitutus, non indigeat auxilio gratiæ ad perseuerandum. 12æ. q. 109. 10. o. & 22æ. quæstio. 137. 4. o.

De præceptis supra, cum de charitate ageremus, à nobis dictum est? sequitur itaq; nunc, vt de peccatis atq; virtutibus aliquid adijciamus: quod breuiter & summatim (vt præsentis libelli postulat ratio, ea dumtaxat quorum cognitionem ad Iustitiam Christianam colendam, plurimum habere momenti arbitramur exponendo) faciemus.

DE PECCATO.

Peccatum (auctore Ambrosio in libro de Paradiso) nihil aliud est, nisi legis diuinæ præuaricatio, & cælestium inobedientia præceptorum.

Estque duplex,	Communis originis, quod ex primorum parentum inobedientia ortum, nascendo contrahimus.
	Propria actionis, quod propria quisq; voluntate committit.

Huius generis peccatum à fallaci suggestione incipiens, delectatione crescit, consensuq; perficitur, atque vt patet latissimè ita plurimæ ac distinctissimę sunt eius diuisiones, è quibus quatuor quæ sequuntur Christianæ religionis tironibus scitu maximè sunt necessariæ.

Prima.

Prima.

Peccatum propriæ actionis committitur.
- Cogitatione,
- Verbo,
- Opere,
- Omissione.

II.

Peccatum propriæ actionis nascitur ex
- Ignorantia,
- Infirmitate, &
- Malitia,

III.

Peccatum propriæ actionis est,
- Lethale, quod animę presentē adfert mortē, de quo Ezech. 18. cuiusmodi sunt ista,
  - Capitalia septem,
    - 1. Superbia.
    - 2. Auaritia.
    - 3. Luxuria.
    - 4. Inuidia.
    - 5. Gula.
    - 6. Iracundia.
    - 7. Accidia.
  - In spiritū sanctum sex,
    - 1. Præsumptio de misericordia Dei, vel de impunitate peccati.
    - 2. Desperatio.
    - 3. Cognitę veritatis impugnatio.
    - 4. Fraternæ charitatis inuidentia.
    - 5. Obstinatio.
    - 6. Obfirmatus pœnitentiæ contemptus.
  - Clamantia in cœlum quatuor,
    - 1. Homicidium voluntarium.
    - 2. Peccatum Sodomiticum.
    - 3. Oppressio pauperum, viduarū, aut pupillorum.
    - 4. Mercedis operariorum iniqua retentio.
- Veniale, cui venia facile tribuitur, & sine quo in hac mortali vita, ne iusti quidem quantumuis sancti viuunt; verè cum alijs dicentes: Dimitte nobis debita nostra. Matth. 6. Nec tamen proterea iusti esse desinunt.

Peccatum, auctore Ambrosio.] Peccatum quid? 12æ. quæst. 71. 6. o.
Communis originis.] De peccato originali. 12æ. quæst. 81. vsque ad q 84.
Propriæ actionis.] De peccato actuali. 12æ. q. 71. vsque ad q. 90.
Prima.] An conuenienter diuidatur peccatum in peccatum cordis, oris, & operis ac omissionis? 12æ. quæst. 72 6. & 7.
Secunda.] De peccatu quod nascitur ex ignorantia. 12æ. quæst. 76. o.
De peccato quod nascitur ex infirmitate. 12æ. q. 77. o.
De peccato quod nascitur ex malitia. 12æ. q. 78 o.
Peccatum propriæ actionis est aut lethale, aut veniale.] De diuisione peccati in peccatum mortale & veniale, & comparatione venialis peccati ad mortale. 12æ. q. 72. 5. o. & q. 88 o.
De veniali peccato secundum se confiderato. 12æ. q. 89. o.
Capitalia septem.] quid capitale? 12æ q 84 3. c.
An sint septem vitia capitalia? 12æ. q 84 4 o.
Superbia.] De superbia. 12æ. q. 84 2. & 22æ. q. 162. & quæst. 163. 1. & 2.
An superbia sit vitium capitale? 12æ. q. 84. 2. o. & q. 62. 8. o.
Auaritia.] De auaritia. 12æ. q. 84 1 o. & 22æ. q. 118 o.
An auaritia sit vitium capitale? 22æ. q. 84. 1. 6 & 22æ. quæst. 118. 7 o.
Luxuria.] De luxuria. 12æ. q. 84. 4. c. & 22æ. q. 153 o.
De speciebus luxuriæ. 22æ. q. 154.
An luxuria sit vitium capitale? 22æ. q. 153 4.
Inuidia.] De inuidia 12æ. q 84. 4. c. & 22æ. q. 36.
An inuidia sit vitium capitale? 22æ. q. 36 4. o.
Gula.] De gula. 12æ. q. 84 4 c. & 22æ. q. 148. o.
An gula sit vitium capitale? 22æ q 148. 5. o.
De ebrietate. 22æ. q. 150.
Iracundia.] De iracundia. 12æ. q 84. 4. c. & 22æ. q 158. o.
An ira debeat poni inter vitia capitalia? 22æ. q. 158. 6.
Accidia.] De accidia. 12æ q. 84. 4. c. & 22æ. q 35.
An accidia debeat poni vitium capitale? 22æ q. 35. 4. o.
In spiritum sanctum, sex.] De peccato in spiritum sanctum, & singulis eius speciebus. 22æ. q. 14 o
Homicidium.] De homicidio. 22æ q. 64. 2 potissimum.
Peccatum sodomiticum.] De peccato sodomitico. 22æ. q. 154. 11. 12.

IIII.

Peccatum propriæ actionis vocatur.
- Proprium, quod à nobisipsi perpetratur.
- Alienum, quod ab alijs perpetratū, nobis iuste imputatur: cōtingitq; modis nouem.
  - 1. Consilio.
  - 2. Iussu.
  - 3. Consensu.
  - 4. Irritatione.
  - 5. Laudatione, seu assentatione.
  - 6. Reticentia culpæ alienæ, quæ erat patefacienda.
  - 7. Conniuentia.
  - 8. Rei alienę participatione.
  - 9. Iniqua facti alieni defensione.

Alienum.] De peccatis alienis. 22æ. q. 62. 7. c.

ADMONITIO.

Ad pleniorem cognitionem; & cautiorem fugam istius generis peccatorum, (quæ, quòd propria cuiusque voluntate committantur, propriæ actionis peccata vocauimus) duo sunt præterea scienda.

Prius est, quodlibet huius generis peccatorum, vel grauius, vel leuius esse posse, pro circunstantiarum, vel aggrauantium, vel extenuantium ratione; adeo vt quod diximus lethale ex suo genere, sæpenumero propter extenuantem circunstantiam veniale fieri possit.

Sunt autem circunstantiæ quibus, vel aggrauatur, vel extenuatur peccati culpa, octo, hoc versiculo comprehensæ.

Quis, quid, vbi, quoties, per quos, cur, quomodo, quando.

Alterum est, vel omnia istius generis peccata, vel certè maximam eorum partem, per sensus exteriores, qui sunt, visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus,

tactus, veluti per fenestras quasdam ad animum corrumpendum aditum habere.

Proinde isti sensus, summa cura vigilantia omnibus, qui æternæ animi sui saluti consultum volunt, custodiendi sunt: & ab omni eo quod peccati occasionem præbiturum creditur, sedulo cohibendi.

Vel grauius.] Grauitas peccatorum vnde metienda. 12æ. q.73. ar.3. & sequentibus.
An circunstantia aggrauet peccatum? 12æ. q.73.7.o.
De circunstantijs humani actus 12. q 7.o.
Alterum est.] An apprehēsio sensus sit causa peccati? 12æ. q.75.2.c. 1m. & 3m. & q.77.1.c. & 2 5.o.

DE VIRTVTE.

Virtus est sancta & diuinis oculis grata diuinoque beneficio accepta affectio seu qualitas, vnde quæ cogitando, loquendo, & quiduis aliud agendo, rectè, laudabiliter, sanctæ & diuinæ voluntati conuenienter fiunt proficiscuntur.

Virtus est sancta.] De essentia virtutis. 12æ. q:55.o.
Virtus quid? 12æ. q.55.4.

Virtutis, quemadmodum ei contrarij peccati, variæ sunt differentiæ atque species, quarum præcipuę & Christianæ religionis tironi scitu maximè necessarię sequenti diuisione comprehenduntur.

Virtus est.
- Theologica videlicet,
  - Fides.
  - Spes.
  - Charitas.
- Cardinalis, videlicet.
  - Prudentia.
  - Iustitia.
  - Fortitudo.
  - Temperantia.
- Capitalibus vitijs contraria.
  - Humilitas.
  - Liberalitas.
  - Castitas.
  - Charitas.
  - Temperantia.
  - Mansuetudo.
  - Pia sedulitas.
- Consilij Euangelici, seu ad Christianę vitæ perfectionē spectans, videlicet.
  - Paupertas voluntaria.
  - Castitas perpetua.
  - Religiosa obedientia, qua propter Deum voto interposito homini defertur.
- Iuuentutem maximè decens.
  - Verecundia.
  - Taciturnitas.
  - Obedientia erga illos à iuuenibus seruanda, quibus sui cura est commissa.

Theologica.] De virtutibus Theologicis. 12æ. q.62.o. & q. 64 4 o.
Cardinalis.] De virtutibus Cardinalibus. 12æ. q.61.o.
Prudentia.] De prudentia. 22æ. q 47. & seq. vsque ad 57m.
Iustitia.] De Iustitia & pertinentibus ad eam 22æ. q.57. & seq. vsque ad q.123.
Fortitudo.] De fortitudine. 22æ. q 123. & seq. vsq; ad q.141.
Temperantia.] De temperantia 22æ. 141 cum quibusdam alijs, quæ ei annexa sunt 22æ. q.141. vsque ad q.171.
Humilitas.] De humilitate 22æ. q.161.o.
Liberalitas.] De liberalitate. 22æ. q.117.
Castitas.] De castitate 22æ. q 151.
De virginitate. 22æ. q.152.
Charitas.] De charitate. 22æ. q.23. & seq. vsque ad q.47.
Temperantia.] De abstinentia. 22æ. q.146.o.
De sobrietate. 22æ. q 149.
Mansuetudo.] De clemētia & mãsuetudine. 22æ. q 157 o.
Pia sedulitas.] De gaudio quod est de bono diuino. 22æ. q.28 o.
Consilij Euangelici.] De consilijs Euangelicis & eorum numero. 12æ. q.108 4 o. & 22æ. q.186 2. ar & seq. art.
Verecundia.] De verecundia 22æ. q 144 o.
Obedientia.] De obedientia. 22æ. q.104 o.

Huc quoque pertinent ista.

Tria bonorum operū genera.
- *Precatio.* — De precatione. 22æ. q.83.o.
- *Ieiunium.* — De ieiunio. 22æ. q.147.o.
- *Eleemosyna. quæ est bipartita.*
  - *Corporalis, &*
  - *Spiritalis.*

Eleemosyna.] De eleemosyna. 22æ. q.32.o.
An eleemosyna quædam sit corporalis, & quædam spiritualis? 22æ. q 32 2.

Eleemosyna corporalis est septuplex, Matth. 25. & Tob. 12.
1. Esurientes pascere.
2. Sitientibus potum dare.
3. Nudos operire.
4. Captiuos redimere.
5. Aegrotos visitare.
6. Peregrinos hospitio excipere.
7. Mortuos sepelire.

Eleemosyna corporalis.] Eleemosyna corporalis quotuplex est, & quæ eius sunt species. 22æ. q.32.2.o.

Eleemosyna spiritalis, est quoq; septuplex,
1. Peccantes corrigere.
2. Ignorantes docere.
3. Dubitantibus rectè consulere.
4. Pro salute proximi orare.
5. Consolari mœstos.
6. Improborum iniurias ferre patienter.
7. Aliorum offensam remittere.

Eleemosyna spiritalis.] Quotuplex est eleemosyna spiritalis, & quæ eius species? 22æ. q 32.2.o.

Eodem spectant beatitudinum, seu potius beatorum octo genera, quæ apud Matth. cap. 5. his verbis recensentur.

1. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cęlorum.
2. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.
3. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.
4. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.
5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.
6. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.
7. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.
8. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

Eodem spectant.] De beatitudinibus. 12æ. q.69.o.
Quid per beatitudines intelligatur. 12æ. q 69.1.c.
Quomodo præmia beatitudinum compleantur in hac vita. 12æ. q.69.2 3m.
Beatorum octo genera.] Cum B. Lucas solum quatuor beatitudines enumeret, quomodo igitur octo assignantur? 12æ. q.69 3 6m.
Cum in sacra scriptura plures beatitudines enumerentur, quàm hę octo, cur solum octo recensentur? 12æ. quæst. 69. 3. 4m.
Beati pauperes spiritu.] Quid hic significet? 12æ q 69 3.c.
Ipsorum est regnum.] An regnum cęlorum tanquam pręmium conuenienter promittatur pauperibus spiritu? 12æ. q.69.4.c.
Beati mites.] Qui dicantur mites? 12æ. q.69.3.c.
Quoniam ipsi possidebunt terram.] Cur Dominus mitibus repromisit possessionem terræ? 12æ. q 69 4.c.
Cum omnia bona in regno cęlorum contineātur, cur adduntur alia præmia? 12æ. q 69.4.1m.
An sicuti in beatitudinibus proceditur ascēdendo, ita etiā in præmijs procedatur ascendendo? 12æ. q.69 4 1m.
Beati qui lugēt.] Quinam hic significentur? 12æ q 69.3.c.

Quoniam

Quoniam ipsi consolabuntur.] Cur lugentibus Christus promittit consolationem? 12^{ae}.q 69.4 c.
Qui esuriunt]Quænam beatitudo, siue opus virtutis hic exprimatur? 12^{ae} q 69 3.c.
Quoniam ipsi saturabuntur.] Cur esurientibus tanquam præmium assignatur saturatio? 12^{ae}.q 69 4 c.
Beati misericordes.] Quinā hic designētur? 12^{ae}.q.69 3.c.
Quoniam misericordiam consequentur.] Cur Dominus misericordibus promittit misericordiam? 12^{ae}.q 69.4.c.
Mundo corde.]Cur sexta beatitudo ponitur, Beati mundo corde? 12^{ae}. q 69 3.c.
Quoniam ipsi Deum videbunt.] Cur mundis corde promittitur visio Dei? 12^{ae}.q.69.4.c.
Beati pacifici.] Cur 7^{a} beatitudo ponitur, Beati pacifici? 12^{ae}.q.69 3.c.
Quoniam filij Dei.]Cur pacificis promittitur gloria filiationis Dei? 12^{ae}.q.69.4.c.
Beati qui persecutionem.]Cui requisita ad terrenam beatitudinem hæc beatitudo opponitur? 12^{ae}.q.69 3.6^{um}.
Ad quam virtutem pertinet pati persecutionem. Ibid.
Quoniam ipsorum est regnum cęlorū.[Cur regnum cęlorum ponitur pro præmio in octaua beatitudine, cum positum sit tanquam præmium & merces primæ beatitudinis? 12^{ae}.q.69 4 2^{m}.

Eodem quoque spectat.

Duplex meditatio, videlicet,
- Proprię conditionis, cuius quinque sunt partes.
  1. Cur creatus sum?
  2. Quid sum?
  3. Vbi sum?
  4. Vnde venio?
  5. Quo vado?
- Quatuor nouissimorū, quæ sunt, Eccl.7.
  1. Mors.
  2. Iudiciū extremū.
  3. Inferi.
  4. Gloria cęlestis, seu beatitudo æterna.

Cur creatus sum.]De vltimo fine hominis. 1^{a}.q.93.o.12^{ae}. q.1.& seq.
Quid sum]De statu primi hominis.1^{a}.q 94. & seq. vsque ad 103^{a} ū.
De corruptione boni naturæ. 12^{ae} q.85.o.
An peccatum originis transeat per originem in omnes? 12^{ae}.q.81.3 o.
De miserijs & pœnis quibus homo subijcitur propter primum peccatum.22^{ae}.q 164 1.& 2.
Vbi sum.] De expulsione hominis a paradiso. 22^{ae}. q.164. 2.4^{m}.& 3^{m}.& 1^{a}.q.102.2.3^{in}.
Vnde venio.]De productione hominis.1^{a}.q.91.o.& 92.
An corpus primi hominis sit formatum de limo terræ? 1^{a}.q.91 1.o.
Quo vado]De quatuor nouissimis,quæ sunt mors,de qua 12^{ae}.q.81.3.1^{m}.& q.85.5.& 6.
Iudicium extremum, de quo 3^{a}.q. 59. 4.& 5. Sup.q.88. & seq. vsque ad 91.
Inferi,de quibus 2^{a}.q.54 4.3^{a}.q.32.Sup.q.69.
De pena damnatorum.Sup.q.97.& seq.vsq; ad fi.& gloria cælestis seu beatitudo æterna, de qua.1^{a}.q 23.12^{ae}.q.2. q.3 q 4.& q.3. Sup.q.93.
De dotibus beatorum.Sup.q.95 o.

DE SACRAMENTIS.

Sacramentum est diuinæ & latentis gratiæ externum atque sensui expositum signum, ad hominis æternam salutem promouendam, diuinitus ordinatum.

Cuiusmodi in Euangelica lege à Christo Saluatore nostro septem sunt instituta nimirum.
- Baptismus.
- Confirmatio.
- Eucharistia.
- Pœnitentia.
- Extrema vnctio.
- Ordo.
- Matrimonium.

De sacramentis.]De sacramentis.3^{a}.p.q.60. & q. seq. vsq; ad fin & Sup.q 1 & seq.vsque ad q 69.
Sacramentum est diuinæ.]Sacramentum quid? 3^{a}.q.60 o.
Est rei diuinæ]Cuius rei sacræ sit sacramentum signum. 3^{a}.q.60.2 o & 3 o.
Externum.]An sacramentum sit semper aliqua res sensibilis? 3^{a}.q 60.4.
Ad hominis æternam salutem.] De necessitate & effectu sacramentorum 3^{a}.q.61 o & 62.o.
Septem sunt.] De numero sacramentorum, 3^{a}.q 65.o.

Baptismus est nouę legis primum sacramentum, in ablutione corporis exteriore & legitima verborum pronuntiatione, secundum Christi institutionem consistens: quod tam paruulis, quàm adultis ad salutem est necessarium. Hoc sacramento plena peccatorum accepta remissione, spiritaliter regeneramur in nouam creaturam, & qui antea eramus filij iræ, tunc filij Dei, hæredesque, Christi autem nostri redemptoris cohæredes efficimur.

Baptismus est.] De baptismo.3^{a}.q.66. & seq. vsq; ad q.72.
Est nouę legis primum.] An baptismus sit à Christo institutus, & quando? 3.q.66 2.o.
In ablutione corporis.]An baptismus sit ipsa ablutio? 3^{a}. q.66 1 o.
De materia baptismi.3^{a} q.66 3,& 4.
Et legitima verborum pronunciatione.]An in sacramentis requirantur verba? 3^{a}.q.60.6.7 & 8.
De forma baptismi.3^{a}.q.66.5.o.
Tam paruulis quàm adultis. De suscipientibus baptismum.3^{a}.q.68 o.
An sine baptismo nullus possit saluari? 3^{a} q.68 2.o.
An pueri sint baptizandi? 3^{a}.q.68 9 o.
An pueri in maternis vteris existentes possint baptizari? 3^{a} q.68 11 o.
Hoc plena peccatorum accepta remissione.] De effectibus baptismi? 3^{a} q.69.o.
An homo per baptismum liberetur ab omni peccato, & ab omni reatu peccati? 3^{a}.q.69 1.& 2.
Spiritaliter regeneramur. Cur baptismus dicatur regeneratio? 3^{a}.q.66 9.c.
In nouam creaturam.] An per baptismum conferantur gratia & virtutes? 3^{a}.q 69.4.5 & 6.
Hęredesq; Christi.] An effectus baptismi sit apertio ianuę regni cœlestis? 3^{a}.q.69.7.o.

Confirmatio, Sacramentum est quod baptizatis ab episcopo confertur in fronte, per sacrū Chrisma, adhibita certa verborum forma. Hæc fidem corroborat, & homini Christiano ad nomen Domini, quandocunque opus est, intrepide profitendum animum addit.

Confirmatio.]De confirmatione. 3^{a}.q.72.o.
Sacramentum est.] An Confirmatio sit sacramentum? 3^{a}. q.72.1.o.
Quod baptizatis.]An character confirmationis pręsupponat ex necessitate characterem baptismalem? 3^{a}.q.72.6.
Ab episcopo cōfertur.]An solus Episcopus hoc sacramentum possit conferre? 3^{a} q.72.11 o.
In fronte.] An hoc sacramentum sit conferendum homini in fronte? 3^{a} q.72.9.o.
Per sacrum Chrisma.] An Chrisma sit conueniens materia huius sacramenti? 3^{a}.q.72.2.o.
Adhibita certa verborum forma.] An hæc sit conueniens sacramenti confirmationis forma. Consigno te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, Amen? 3^{a} q 72 4.o.
Hęc fidem corroborat.De effectu confirmationis.3^{a}.q.72. 1. & 7 o.

Eucharistia, est Sacramentum, in quo postquam sacerdos, secundum Ecclesiæ ritum ordinatus, panē & vinum verbis à Christo traditis consecrauit, vere & secundum substantiam suam totus Christus sub vtrauis specie continetur, pane in corpus eius, & vino in sanguinem, diuina virtute transmutatis. Per Eucharistiam hominis Christiani animus salutari veri corporis, & sanguinis Dominici reficitur alimento, Deoque gratum offertur sacrificium.

Eucharistia est.] De Eucharistia. 3^{a} qō.73. & seq. vsque ad q 84.
Est sacramentum.] An Eucharistia sit sacramentum? 3^{a}. q.73. 1. o.

Postquā sacerdos.] De ministro huius sacramēti 3ª q.82 d.
An cōsecratio huius sacr̄i sit ppria sacerdotis? 3ª.q.82.1.o.
Panem & vinum.] De materia huius sacramēti, 3ª.q.74.o.
An materia huius sacramēti sit panis & vinum? 3ª.q.74 1.o.
Verbis à Christo traditis consecrauit.] De forma huius sacramenti, 3ª.q 78.o.
An hęc sit forma huius sacramenti, Hoc est corpus meum, & hic est calix sanguinis mei? 3ª.q.78.1.& 3.
An prædictis verbis formarum sit aliqua vis creata effectiua consecrationis? 3ª.q.78.4.o.
Vere & secundum substantiam suam totus Christus.] An corpus Christi sit in hoc sacramento secundum rei veritatem, an vero solum secundum figuram? 3ª q.75.1.o.
An totus Christus contineatur sub hoc sacr̄o? 3ª.q.76.1.o.
Sub vtrauis specie continetur.] An totus Christus contineatur sub vtraq; specie huius sacramenti? 3ª.q.76 2 o.
Pane in corpus eius.] An in hoc sacramēto non remaneat substātia panis & vini post cōsecrationem? 3ª.q.75.2.o.
Per Eucharistiam, hominis Christiani.] De effectibus huius sacramenti. 3ª.q.79.o.
Deoque gratum offertur sacrificium.] An in celebratione huius sacramenti Christus immoletur? 3ª. q.83.1.o.

ADMONITIO SEV ANTIDOTVM, contra grassantem nunc Sacramentariorum pestem.

Christus Saluator noster, vsitatam & communi hominum iudicio approbatam sponsorum (qui longum iter ingressuri, in memoriā sui, pretiosum aliquod μνημόσυνον sponsis suis relinquere solent, seipsos totos si possent, libentius relicturi) consuetudinem retinens atq; obseruās, quum Ecclesiæ militanti sponsæ suæ (quam summa, & vt beatus Paulus ad Ephes 2. loquitur, nimia charitate diligebat) familiaritatem sui corporis præsentiā, consuetumq; aspectum subtracturus esset, quod habebat omnium pretiosissimum ei relinquere ac donare, ad perpetuam sui memoriam volēs, quum seipso nihil haberet pretiosius, seipsum reuera secundum substātiam suam, totum & integrū in anima, carne, sanguine, atq; diuinitate ei relinquit. Vt testatur ipse, dū ait: *Hoc est corpus meum*. Matt.26. Marc.14. Luc.22 1.Cor.11. *Hic est sanguis meus*. Matt.26. Marc 14. *Hoc facite in meam commemorationem*. Luc.22. 1 Cor.11.

Item Paulus, vbi dicit: *Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.* Et eodem loco: *Reus erit corporis & sanguinis Domini.*

Pœnitentia, Sacramentum est in quo per sacerdotis absolutionem peccata post baptismum commissa Christiano illa detestanti atq; confitenti remittuntur.

Cuius tres sunt partes { *Contritio, Confessio, Satisfactio.* } quæ fit { *Corde. Ore. Opere.* }

Pœnitentia.] De pœnitentia, 3ª.q.84 vsq; ad finem.o. Sup. q.1ª. vsque ad 29.
Sacramentum est.] An pœnitentia sit sacr̄m? 3ª q.84 1 o.
Per sacerdotis absolutionem.] An hęc sit forma huius sacramenti, Ego te absoluo? 3ª q 84.3 o.
Peccata post baptismum commissa.] An pęnitentia sit secunda tabula post naufragium? 3ª q 84.6.
Quæ detestat.] De cōtritione, Sup q 1ª.& seq vsq ad q.6.
Atq; cōfessus fuerit.] De cōfessione, Sup q 6. vsq; ad q 12
De qualitate confessionis. Sup.q.9.o.
Remittuntur] De effectu pœnitentiæ, 3ª.q.86.o.
Cuius tres sunt partes.] De partibus pœnitentiæ, 3ª.q 90. 2 & 3 potissimum.
Contritio fit corde, &c.] 3.q 90.2 arg.1.

Extrema vnctio, est Sacramentum, quo per oleum sacrum & certas preces recreantur ægrotantes; animi maculis, si quæ in eis reliquæ sunt, sublatis, & interdum etiam corporis sanitate restituta.
Extrema vnctio.] De sacramento extremę vnctionis, Sup q.29.& seq vsque ad q.34.
Est sacramentum.] An extrema vnctio sit sacramentum? Sup.q.29.1 o.
Per oleum sacrum.] An oleum oliuæ sit conueniens materia huius sacramenti? Sup.q.29.4 o.
An oporteat oleum esse consecratum? Sup.q 29 5.o.
Et certas preces.] De forma huius sacramēti, Sup q 29.7.8 9.
Recreant ęgrotantes.] De effectib⁹ huius sacr̄i, Sup.q.30 o.

Ordo, est Sacramentum, quo ad Dei cultum, ministri ecclesiæ consecrantur. Per hoc enim Sacramentum, velut ostium, necessarium est intrare legitimos dispensatores mysteriorum & eloquiorum Dei, nimirum, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, & quotquot in sacris muneribus rite & secundum ordinationem diuinam versari volunt.
Ordo.] De sacramento Ordinis, Sup.q.34 vsque ad 41.
Est sacramētum.] An Ordo, sacramentum? Sup q.34 3 o.
Quo ad Dei cultum.] Cur in Ecclesia est Ordo, & Ordo quid? Sup.q 34 1.& 2.

Matrimonium, est Sacramentum, indiuidua vitę cōsuetudine marem & fęminam legitime inter se deuinciens, iisdemque gratię donum elargiens, quo frenato concupiscentiæ impetu, genus humanum laudabiliter & sanctę conseruatur atque propagatur.
Matrimonium.] De Matrimonio, Sup.q 41. vsque ad 69.
De causa appellationis matrimonij. Sup.q.44 2.o.
Est sacr̄m.] An matrimonium sit sacr̄m? Sup q.42 1.o.
Indiuiduæ vitæ.] Matrimonium quid? Sup 44.o.& ar.3. potissimum.
Iisdemque gratiæ donum.] An matrimoniū conferat gratiam? Sup.q.42.3.o.
Genus humanum laudabiliter.] De bonis matrimonij, Sup.q 49 o.

In quibus omnibus Sacr̄is debet minister intētionē habere id agendi quod Christus instituit, & Ecclesia facit.

Hactenus de Sacramētis vti ratio, & breuitas Catechismi postulare videbatur. Si quis plura de hoc argumento breuiter comprehensa videre velit, consulat nostra DE SACRAMENTIS ECCLESIAE AXIOMATA, quæ iisdem his Christophori Plantini typis, iam secundo excusa prodierunt in lucem; vbi quo suū explere possit desideriū (nisi nostra nos fallat opinio) abunde est inuenturus.

EPILOGVS AD CHRISTIANÆ pietatis studiosos adolescentes.

DOCTRINAE Christianæ, pij adolescentes, quinque summis capitibus, quæ initio huius libelli nobis tractanda proposueramus (videlicet, *De Fide, Spe, Charitate Iustitia Christiana,* atque *Sacramentis*) vt potuimus, clarissimè, breuissime, & ad vestram ætatem memoriamque accommodatissimè iam declaratis; superest nunc, vt quum a nobis vestri animi & corporis æternæ salutis adipiscendæ maximum suppeditatum sit adiumentum, nequaquam vobis ipsi desitis, sed postpositis omnibus alijs studijs & occupationibus, toto pectore, omniq; vigilantia in eam incumbatis curam, vt quę hoc libello cōtinentur, primum intelligatis, intellectaque fideli mandetis memoria: deinde, vt eadem, mente iam atque memoria comprehensa, per diuinum auxilium (quod sincerè & feruenter petentibus nō negabitur) vita atq; moribus exprimatis. Ita fiet vt & ego meis laboribus propositum finem assequar, & vos æternę vitæ felicitatem, qua nihil delectabilius, nihil præstabilius vel dici vel cogitari potest, consequamini. Valete.

FINIS.

APPROBATIO.

Hic Catechismus nihil falsi continens, sed credenda ac facienda ob oculos ponens, vtiliter typis excudi, & in publicam lucem prodire potest. Quod ego attestor. 1566.

Frater Ioannes Hentenius.

Idem nos testamur approbando castigationes interea ab Auctore factas, an. 1570. postridie Calendas Ianuarias.

Cornelius Reyneri Goudanus, S. T. Professor,
Robertus Malcotius S.Theol.Professor,
B.Arias Montanus, S.Theol.Doctor.

CATALOGVS PHILOSOPHORVM, Oratorum, atque Poetarum, Pontificum, Conciliorum, Doctorum, quorum auctoritatibus, decretis, definitionibus, testimonijs, sparsim S. Doctor Thomas vtitur, nititurve, in præclaro opere Summæ suæ Theologicæ.

Philosophi seu Oratores & Poetæ.

Aristoteles.
Algazel.
Alexander.
Andronicus.
Aristophanes.
Auerrois.
Auicenna.
Auenpace.
Auicebron.
Boetius.
Caius iurisconsultus.
Democritus.
Empedocles.
Epicurus.
Euclides Geometer.
Gilbertus Porretanus.
Heraclitus.
Horatius Poeta Lyricus.
Iura ciuilia.
Iulius Cæsar de bello Gallico historicus.
Leucippus.
Liber de causis.
Liber stratagematum Francorum.
Macrobius super somnium Scipionis.
Marcus Tullius Cicero, Orator.
Ouidius Naso.
Plato.
Peripatetici.
Plotinus.
Pittacus Mytilenæus.
Porphyrius.
Pithagoras.
Ptolomæus Astronomus.
Seneca Orator.
Sallustius historiographus.
Simplicius.
Socrates.
Sophistæ.
Stoici.
Strabus.
Terentius Poeta Comicus.
Titus Liuius historicus.
Trimegistus.
Varro.
Valerius Maximus Orator.
Vegetius de re militari.

Pontifices.

Adrianus Papa.
Alexander primus martyr.
Alexander tertius.
Anacletus martyr.
Agatho Papa.
Bonifacius Papa.
Callixtus martyr.
Celestinus tertius.
Clemens martyr.
Damasus Papa.
Eusebius Papa.
Fabianus martyr.
Felix Papa.
Gregorius primus.
Gregorius septimus.
Gelasius martyr.
Honorius tertius.
Hormisda Papa.
Iohannes Papa.
Innocentius secundus.
Innocentius tertius.
Iulius Papa.
Leo primus.
Leo quartus.
Lucius tertius.
Martinus Papa.
Marcellus martyr.
Nicolaus Papa.
Paschalis Papa.
Pelagius Papa.
Pius Papa.
Sergius Papa.
Sother martyr.
Stephanus martyr.
Stephanus quintus.
Syluester Papa.
Symmachus papa.
Telesphorus martyr.
Vrbanus martyr.
Vrbanus secundus.
Zepherinus martyr.

Concilia.

Constantinopolitana.
Nicena.
Toletana.
Arausicanum.
Ephesinum.
Meldense.
Aurelianense.
Chalcedonense.
Lateranense.
Charthaginense quartum.
VVormaciense.
Agathense.
Tributiense.
Africanum.
Remense.
Arelatense.
Mileuitanum.
Ancyritanum.
Moguntinum.

Doctores.

Ambrosius.
Anselmus.
Augustinus.
Athanasius.
Antonius in sermone ad monachos.
Basilius Magnus.
Bernardus.
Beda Venerabilis.
Benedictus in regula sua.
Canones Apostolorum.
Cassianus de institutis cœnobiorum.
Cyrillus.
Chrysostomus.
Cyprianus.
Collationes patrum.
Damascenus.
Decreta.
Dionysius Areopagita.
Dionysius Alexandrinus.
Didymus.
Eusebius Emissenus.
Eusebius Cæsariensis.
Glossa ordinaria.
Glossa interlinearis.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Nyssenus.
Gregorius Magnus.
Gratianus.
Hebraica veritas.
Hesychius super Leuiticum.
Hieronymus.
Hilarius.
Hugo de S. Victore.
Ignatius.
Isidorus.
Itinerarium Clementis.
Maximus commentator Dionysij.
Liber de infantia Saluatoris, sed apocryphus.
Leo primus.
Liber sententiarum Prosperi.
Maximus Episcopus.
Magister Sententiarum, seu Petrus Lombardus.
Origenes.
Prosper de vita contemplatiua.
Præpositinus.
Rabbi Moses Iudæus.
Rabanus.
Remigius.
Richardus de S. Victore.
Seuerianus.
Vitæ sanctorum patrum.

QVAESTIONES DVÆ S. THOMÆ DE AQVINO

nuper repertæ, ac in lucem editę.

VNA DE PRINCIPIO INDIVIDVATIONIS, ALTERA VERO DE MOTORIBVS cœlestium corporum.

QVAE REPERTAE FVERVNT FLORENTIAE in Bibliotheca D. Marci.

IOANNIS FRANCISCI BONAMICI PROTONOTARII APOSTOLICI,

Et Reuerendiſsimi D.D. Cardinalis Archiepiſcopi Florentini, in Temporalibus, & Spiritualibus Generalis Vicarij litteræ teſtimoniales duarum ſequentium Quæſtionum,

Quæ repertæ fuerunt Florentiæ in Bibliotheca D. Marci.



OANNES FRANCISCVS Bonamicus Protonotarius Apoſtolicus I. V. D. Metropolitanæ Eccleſiæ Florentiæ, Canonicus, Illuſtriſs. & Reuerendiſs. D. D. Alexandri Medici, miſeratione diuina tituli Sancti Cyriaci in thermis S. R. Eccl. Presbyteri Cardinalis, & Archiepiſcopi Florentiæ, in Spiritualibus, & Temporalibus, Vicarius, & Officialis, & Locumtenens generalis, vniuerſis, & ſingulis præſentes noſtras litteras inſpecturis, lecturis, & audituris ſalutem in Domino, fidem facimus, & atteſtamur, qualiter hodierna die coram nobis perſonaliter comparuit R. P. Magiſter Thomas Boninſegnius de Senis Ord. Prædicatorum publicus Lector Theologiæ in Florentiæ ſtudio; & ad finem, & effectum conſequendi litteras Teſtimoniales ſuper inclitis produxit Codicem manu ſcriptum in carta pecudinea, qui habetur in Biblioteca Conuentus diui Marci de Florentia, quem ſcribi fecit Magnificus Vir Coſmus Ioannis de Medicis pro dicta Biblioteca. In quo Codice ſunt quæſtiones diſputatæ de Potentia Dei D. Thomæ Aquinatis, quæ impreſſæ communiter inueniuntur, & in fine dicti Codicis reperiuntur ad 287. 288. 289. & 290. Duæ quæſtiones ſub titulo eiuſdem Doctoris diui Thomæ ſcriptæ eodem caractere, & eiſdem litteris: quarum altera intitulatur, De principio indiuiduationis, & incipit, vtrum principium indiuiduationis ſit materia in corporalibus, & ſequitur. Quæſtio eſt vtrum principium indiuiduationis ſit materia in corporalibus, &c. Et terminatur in his verbis, ſed per diſtinctionem formarum, vt dictum eſt, & ideo ratio non præcedit, &c. Altera eſt de motoribus corporum cœleſtium, quæ ſic incipit, Quæſtio eſt de motoribus corporum cœleſtium, & videtur, quòd moueantur immediatè à Deo, & terminatur in his verbis, ad quam conſumandam ordinatur finaliter Angelica miniſtratio, ad quam Deus nos perducat. Amen. Et tituli, ſiue Summaria dictarum duarum quæſtionum reperiuntur, regiſtrata in prima facie dicti Codicis in Repertorio cum alijs titulis, ſiue ſummarijs quæſtionum diſputatarum de potentia, quæ in illo Codice conſcriptæ ſunt. Quibus auditis, & diligenter conſiderato dicto Codice manu ſcripto, Iudicantes requiſitionem huiuſmodi fore, & eſſe iuſtam, & iuri conſonam petitas litteras Teſtimoniales ad perpetuam rei memoriam, ſuper veritate præmiſſorum concedendas fuiſſe, & eſſe Decreuimus, prout tenore præſentium concedimus. In quorum fidem, & teſtimonium omnium, & ſingulorum præmiſſorum has manu noſtra ſubſcriptas fieri, & per inclitum Notarium, & Curiæ noſtræ ſcribam actuarium ſubſcribi, ſigilliq; Archiepiſcopalis Curiæ Florentinæ (quo in talibus vtimur) iuſſimus, & fecimus impreſſione muniri. Datum & Actum Florentiæ in noſtro Archiepiſcopali Palatio. Anno Dominicæ Incarnationis, Milleſimo Quingenteſimo Octuageſimo Septimo. Indictione Decimaquinta. Die verò quinta Menſis Iunij, Pontificatus Sanctiſſimi in Chriſto Patris, & Domini Noſtri D. Sixti diuina prouidentia Papæ Quinti, Anno tertio, & Sereniſſimo Franciſco Med. Etruriæ magno Duce dominante præſentibus ibidem egregijs Viris, Ser Simone de Moroſinis, & Ser Sebaſtiano de Cennis, Notarijs ſubſtitutis dicti Palatij, Teſtibus ad præmiſſa vocatis habitis & rogatis.

Ita eſt. Ioan. Franciſcus Bonamicus Vicarius Generalis Florentiæ.

Ego Paulus quondam Franciſci de Paulinis, & notarius publicus Florentinus, & Archiepiſcopalis Curiæ Florentinæ ſcriba actuarius de mandato ſubſcripſi.

APPENDIX
REVERENDI P. F. THOMÆ
DE BONINSEGNIS SENENSIS
Ordinis Prędicatorum eximij Sacrę Theologię Doctoris.



ARVM duarum quæstionum, de principio indiuiduationis, & de motoribus corporum cœlestium nunc primum impressarum D. Thomam Aquinatem auctorem fuisse easque illius partum legittimum extitisse nemini certè dubium esse debet, Tum quòd ea, quæ in ipsis habentur doctrinæ, ac dogmatibus illius Summæ consonant, Tum quod stilus, phrasis, modus dicendi, ordo tractandi, metodus consueta illius sapientiam, si cum alijs operibus suis conferantur perlucide referunt, & repræsentant. In huius etiam fidem accedit, quòd ex vetustis exemplaribus, quæ in pulcherrima Biblioteca D. Marci de Florentia asseruantur Magnificis sumptibus Clarißimi Viri Cosmi de Medici manu conscriptis sub nomine, & titulo Diui Thomæ, vna cum alijs disputatis quæstionibus, quæ iam typis excusse sunt continentur, desumptæ fuerunt. Nunc autem primum in lucem eduntur opera, & studio Reuerendi Patri Fratri Thomæ Boninsegnij Senensis, Sacræ Theologiæ, in Florentino gymnasio publicæ professoris, ab ipso scholijs, lucubrationibus, atque adnotamentis illustratæ. Legant ergo, vtantur, & fruantur etiam, veræ sapientiæ studiosi, Ingentem si quidem doctrinæ suppellectilem, ne Thesaurum immensum comperient.



QVÆSTIO

QVÆSTIO PROFVNDISSIMA AC SVBTILISSIMA

De principio indiuiduationis D. Thomæ Aquinatis, nunc primum in lucem edita.



VAESTIO est, Vtrum principium indiuiduationis sit materia in corporalibus, & videtur quòd non. Nam sicut dicit Ricardus: In substantijs spiritualibus, & corporalibus est indiuiduatio per qualitates, sed qualitas est accidens, ergo &c.

Lib. 4. de Trin. c. 14.

Præterea id quod est vnicum, & indiuisum non potest esse principium indiuiduationis, sed materia est huiusmodi, ergo &c.

Tex. co. 76. Præterea Philosophus dicit secundo physicorum, quòd diuersitas secundum materiam est propter diuersitatem, quæ est secundum formam, ergo forma est principium indiuiduationis.

Super Porphi. c. de gene. Præterea secundum Boetium, diuersitas, quæ est secundum genus diuiditur contra diuersitatem secundum numerum, sed diuersitas generum est quorum non est vna materia, ergo diuersitas secundum numerum est quorum est vna materia, igitur materia non est principium indiuiduationis.

Præterea illud quod dat diuersum esse actu est tota causa indiuiduationis, sed forma est huiusmodi, ergo &c.

Præterea cum indiuiduatio sit quædam rei determinatio, illud videtur esse principium indiuiduationis, quod est principium determinationis: Sed principium determinationis est differentia substantialis, quod patet, quia per differentias contrahuntur genera, à quibus inchoatur determinatio, ergo differentia substantialis est principium indiuiduationis.

Præterea si materia est causa indiuiduationis, aut sibi, quod esse non potest, quia ipsa secundum se non est indiuiduum, aut formæ, quod non est possibile, quia ab eo à quo res habet esse habet indiuiduum esse, sed materia non est causa existendi formę, immo è conuerso ergo. Hæc etiam composito, quia in composito non est nisi forma & matera, tanquam principales partes.

Præterea materia de se, siue secundum se considerata est punctalis, & indiuisibilis, ergo non est causa diuersitatis numeralis.

Sed contra est quia videtur quod materia sit tota causa indiuiduationis per hoc quod dicit in libro physicorum, quod materia est id quod compositum habet, quod sit tangibile, & sensibile, sed id per quod cōpositum est tangibile, & sensibile est causa indiuiduationis, ergo &c. 1. Cæl. tex. co. 95.

Præterea, quod est causa diuersitatis eorum, quæ sub specie continentur, videtur esse causa indiuiduationis, sed materia est huiusmodi, vnde Philosophus dicit 7. metaph. quod Callias & Socrates sunt diuersi propter materiam, & sic idem quod prius. Tex. co. 28.

Præterea illud videtur esse tota causa indiuiduationis ad quod indiuiduatio sequitur de necessitate, & vniuersaliter, & à quo eius oppositum de necessitate & vniuersaliter remouetur, sed materia est huiusmodi cuius signum est quia ad materiale esse sequitur vniuersaliter, & de necessitate indiuiduatū esse, & remouetur vniuersaliter omne, quod est eius oppositum, ergo &c.

Sed dices quod materia est causa indiuiduationis non tota, sed sine qua non. sed contra subtracta causa sine qua non, subtrahitur eius effectus, sed subtracta materia nō tollitur indiuiduatio, quod patet, quia quædam sunt immaterialia, & tamen sunt indiuidua, ergo materia nō est causa indiuiduationis sine qua non.

Sed contra videtur, quod forma sit tota causa indiuiduationis, quia dicit Philosophus in 2. de anima, quod forma facit materiam esse hoc aliquid, sed quod facit esse hoc aliquid facit esse indiuiduum, ergo indiuidua- Tex. co. 2.

diuiduationis causa est forma.

Præterea id quod finit, & determinat communitatem alicuius est principium distinctiuum, sed forma est huiusmodi: constat enim quod forma determinat materiæ communitatem, & facit eam stare sub certa forma, & sub certis accidentibus, ergo forma est principium distinctiuum materiæ, & sic est indiuiduationis causa.

Sed videtur quod accidētia sint tota causa indiuiduationis, illud enim quod solum facit rem sensibilem, est tota causa indiuiduationis, sed res non est sensibilis nisi per qualitates, quia de rebus nihil accipit sensus nisi qualitates, ergo accidentia sunt tota causa indiuiduationis.

Respondeo dicendum, quòd de ratione indiuidui duo sunt principaliter .s. quod sit indiuisum in se, & diuisum ab alijs. Ex primo enim habet, quod dicat priuationem diuisibilitatis in partes subiectiuas, vnde indiuiduum dicitur quod non est multiplicabile in partes subiectiuas, siue in partes quantitatiuas, vnde vlterius habet ex hoc, quòd opponitur communitati, siue multiplicabili per tales partes, sicut est communitas personæ diuinæ respectu trium personarum, siue multiplicabilis per tales partes sicut est communitas generis vnde indiuiduum est incommunicabile, & ex hoc habet quòd esse eius nō est per alia supposita, & ideo oportet, quod sit per se subsistens, & quia hoc nō potest esse, nisi per complementum formæ determinantis, oportet, quòd sit vlterius quid completum in natura determinata. Ex eo vero, quod est diuisum ab alijs rationem eius oportet accipere secundum quod aliquid ab alijs diuidi potest. Diuisum secundum Boetium dicitur: tripliciter, aut secundum genus, aut secundum speciem, aut secundum numerum, & hic est triplex motus indiuisionis. In indiuiduo enim composito in genere substantiæ est tria considerare, scilicet materiam, formam, & compositū, quod substat accidentibus. necesse est ergo hanc triplicem diuersitatem reducere ad aliquod istorum trium .s. materiam, formam, vel cōpositum. vnde nomina omnium, quæ ponuntur in linea prædicamentali ad hæc reducuntur, vt genus, species, & differentia. Nam nomen generis sumitur à materia, nomen differentię à forma, & nomen speciei à

Vide D.Th. 1, q. 29. ar 4.

Persona significat aliquid cōe tribus personis per modum indiuidui vagi inquātū significat naturā cū determinato modo essēdi, quod est subsistere, & subsistēs distinctum ab alijs, quā est cōe tribus. Vide D.Tho 1. q. 30 ar. 4 Scotus autē ponit talē cōitatem esse negationis aut per modum positiui proprij. vide ibi Caiet.

Vide D.Th. 3 q. 77. arti. 2 c.

Vide D.Th. 4 di. 12. q 1. ar. 1. q. 3.

Lib. 1. de trini. cir. prin.

Vide hæc subtiliter tractata à

composito. Diuersitas ergo generis, siue diuisio, quę est secundum genus reducitur ad materiam, quia genus sumitur à materia, & materia est causa diuersitatis, quæ est secundum genus. A parte enim materię accipitur diuersitas generum in diuersis prædicamentis, & etiam in eodem prædicamento, sed diuersimode. Nam cū genus sit principium cognitionis, eo quod per ipsum datur diffinitio rei cognoscibilis, quæ quidem diffinitio secundum Philosophum datur cognoscendi gratia: materia verò cum secundum se sit incognita, sed diuersitas generis reducitur ad eam, oportet quod reducatur, non secundum quod est incognita, sed secūdum quod est cognoscibilis. est autem materia cognoscibilis altero duorū modorum, vno scilicet modo secundum analogiam ad formam, vt dicitur primo physicor. alio modo per propriam formam expressam, & in natura determinatam. Et secundum hunc duplicem ipsius cognitionis modum accipitur diuersimode diuersitas generū primorum, idest decem prædicamentorum, & generum subalternorum in eodem prædicamento. Primo ergo modo materia est cognoscibilis per analogiam ad formam. Nam sic se habet prima materia ad omnem formam, sicut lignum ad artem fabri lignarij, & hoc modo secundum quod se habet in diuersa analogia ad formas primorum causatur diuersitas generis in diuersis prædicamentis, quia aliam analogiam habet ad substātiam, vt ad id cuius est pars, aliam ad quantitatem sicut ad mensuram, aliam ad qualitatem, sicut ad depositionem, est enim materia pars substantiæ mensurata quantitate, & denominata qualitate. Omnia autem alia accidentia recipiunt aliquam operationem ad materiam ratione cuius distinguuntur, & ipsa comparatur ad omnia genera sicut ad diuersas formas, ex quarum analogia ipsa habet cognosci & distingui. Secundo verò modo materia cognoscitur per propriam formam, quam habet, per quam habet esse in actu, & hoc modo habet, quod sit causa diuersitatis generum in eodem prædicamento. Cum enim materia secundum se sit pura potentia, Deus autem purus actus, forma, quæ est perfectio ipsius materiæ, & actus eius per quam habet materia cognosci non est aliud, nisi quædam similitudo ipsius

D. Tho. de ente & essētia. c. 3. vbi ostenditur proportio materiæ ad genus differentiæ ad formam, & speciei ad compositū, & quo differant.

Lib. 6. topicor. c. 3. cir. princ.

Tex. co. 69.

Materia est pura potentia non quod non sit ens reale, & pars quidditatis, vt D.Tho. docet vbique, sed qu nullum actum habet, neq; formā. est ergo materia actu ens, sed non est ens in actu.

actus

Idē docet Phil. 1 phy. tex. co. 80. Vide D. Th. 1 p. q. 5. ar. 3. & 3. lib. cont. gent. cap. 97.

actus primi. Nihil enim aliud est potentia recipere formam, quam participare similitudinem ipsius actus primi imperfectam, vt. s. ipsum compositum ex materia & forma, sit quoddam medium inter potentiam puram, & actum purum. Hæc autem similitudo nō est omnino eadem in omnibus partibus materiæ, sed diuersa in diuersis, secundum diuersos gradus naturę, quia in quadam parte materiæ, participat aliquid de similitudine ipsius actus ad solam subsistentiam, vt quando participat solum esse, & non viuere, aut sentire, vt in lapide. in alia verò ad formam, quæ est vitę, vel viuere, vel animatum esse, vt in plantis, quandoque autem ad sentire, vt in brutis, quandoque verò ad intelligere in hominibus. Iterum in quibusdam gradibus naturarum inuenitur similitudo, & impressio primi actus recepta absq; aliqua materia, vt in angelis. in quibusdam autem absque materia corruptibili, vt in superioribus corporibus: in quibusdam verò in materia corruptibili, vt in generabilibus. Notandum ergo, quod in istis gradibus naturalium est talis ordo, quòd in illis quæ communicant in materia semper posterius, & perfectius habet quicquid habet prius & imperfectius, & aliquid plus, & hoc etiam tenet si nō communicent in materia, dummodo id quod habet prius, & imperfectius conditioni non repugnet perfectioris. Et ideo cum in diuersis partibus materiæ inueniatur differēs similitudo, seu impressio primi actus, & vnus gradus abundet ab alio, & cōtineat eius perfectionem, & plus, & alius consequenter deficiat ab eo in aliqua similitudine primi actus, necesse est, quod in omnibus aliquid idem sit commune inter gradus, quod substernatur formis contrarijs, ita quod in vno substernatur perfectioni, & in alio imperfectioni. Ex quo in gradibus naturarum inuenitur communiter perfectio & imperfectio, abundantia, & defectus, verbi gratia corpus animatum, quod est planta deficit à corpore animato sensibili, quod est animal, & ex hoc oportet quod substernat defectui, & imperfectioni, quæ est insensibilitas. Et idem corpus animatum in alio gradu, s. in animali substernitur sensibilitati, quæ est perfectio, & sic de alijs. Et ideo id quod est commune. s. corpus animatum, qđ vtriq; formę substernitur est vt genus respe-

De gradib. formarū lege D. Th. 2. lib. cōt. gēt. cap. 7. & li. 3. cap. 97. de spirit. crea. ar. 8 cap. de ani. art. 1. c.

ctu omnium naturarū participātium actualiter dictas formas. Generaliter igitur tenendum est, quod in omnibus his gradibus naturarum materia accepta cum communi forma, seu similitudine primi actus constituit genus. verbi gratia, materia accepta cum forma, vel potentia cum actu facit hoc genus, quod est substantia, hæc autem cum corporeitate facit genus, quod est corpus. hęc autem cum anima facit corpus animatum, & hæc cum sensitiuo facit genus, quod est animal. Secundum ergo hunc processum, manifestum est, quòd id quod est posterius forma est respectu prioris, & plus recipit de similitudine primi actus, & id quod est prius est materiale respectu sequentis, & in ipso loquendo phisice materialiter continetur, & quia logicus de materia non curat, eo qđ solum formale considerat, ideo ponit omnia ista genera in vno genere conuenire, & nullo modo genere differre: sed quia phisicus considerat materiam simul cum forma, & videt, quod materia secundum diuersas partes diuersis perfectionibus informatur, & iterum videt quod aliqua similitudo, & impressio actus recipitur in materia, quæ est in potentia ad formam, aliqua autem in materia, quę est solum in potemtia ad vbi, aliqua autem in nulla materia, vt in angelis, ideo dicit omnes illas naturas adinuicem genere differre, & ideo aliqua dicūtur esse eiusdem generis, secundum logicum, quæ non sunt eiusdem generis secundum phisicum vel metaphisicum. patet igitur quod materia est principium, & origo diuersitatis generum in diuersis prædicamentis, & etiam in eodem, patet etiam, quod licet genus nō sit materia per essentiam, quia tunc non prędicaretur de specie, cū materia sit pars; tamen ratio generis sumitur, ex eo quod est materiale in re, ratio verò differentiæ sumitur ab eo, quod est formale, siue pertineat ad perfectionem, siue ad imperfectionem, siue ad habitum, siue ad priuationem, quia ratio differentię ab illis formis accipitur, quibus substernitur ipsum genus, vt iam ex dictis patet. non enim anima rationalis est differentia hominis, cum de homine non prędicetur, sed animam rationalem habēs, quod significat hoc nomen rationale, cui animal sufternitur, cum eius opposita differentia, quia dicimus, animalium, aliud rationale,

De genere logico, & physico lege D. Tho. 1. q. 66. ar. 2. 2. & q. 88. artic. 2. 4.

Vide D. Th. de ente & essētia. c. 1.

aliud irrationale, & quia differentia adueniens generi constituit speciem, sicut forma materiæ, ideo diuersitas specierum causatur ex diuersitate differentiarum, ex quo manifestũ est, quòd tam species, quam differentiæ respiciunt id quod est formale in re, & inde originantur, genus autem respicit ipsam materiam. Diuersitas igitur numeralis in causa indiuiduationis, nec est tantum à materia, sicut quidam dicunt, nec tantum à forma, vt dicunt alij, nec tantum ex alijs accidentibus determinantibus, vt dicũt alij, ex vtrisq; tamẽ indiuiduatio habet causam. Sed circa hoc sciendum, q̃ cũ quęritur quid sit principium indiuiduationis, non quæritur tantum de principio materiali, quia indiuiduatio habet principium effectiuum in artificialibus quidem est artifex, qui diuidendo, de vno ferro facit duo frusta, in naturalibus autem generans, cum de sua substãtia facit aliud ipse est causa distinctionis. Habet etiam principiũ finale, & hoc est conseruatio specierũ, quia propter hoc est multiplicatio, & distinctio indiuiduorũ, vt conseruetur, & saluetur esse specierum. Principium etiam formale est ipsa forma terminãs materiam, materiale verò ipsa materia terminans formam. manifestatiuum etiam sunt ipsa accidentia distinguentia ipsam ab alijs quantum ad apparentiam, & aspectum. Sed notandum, quod cum indiuiduum sit quid completum in actu, & subsistens materia & forma quibus constituitur in esse erunt principia, & causa indiuiduationis. sed quia nec materia per se, & absolutè sumpta, & simpliciter potest esse pars huius indiuidui, sed hęc materia signata, & similiter, nec forma simpliciter, sed in quãtum hęc, ideo nec materia, nec forma simpliciter acceptæ sunt principia indiuiduantia cum sint partes naturæ communis, siue speciei, & non naturæ particularis, & licet forma, & materia mutuo se terminent, quia cũ materia sit potentia ad plures formas, per hoc quod habet vnum actum, iam non potest alium subire actum, nec etiam est in potentia ad formam iam receptam, & sic terminatur per formã: similiter etiam, cum forma secundum se sit multiplicabilis, & receptibilis in multis, ex quo tamen iam est in materia non potest in alia esse, & sic terminatur per materiam, tamen materia in eo quod materia non terminat formam indiuiduali terminatione, nisi sit hęc materia, nec forma in eo quod forma terminat materiam indiuiduali terminatione, nisi sit hæc forma, & ideo hæc materia, & hæc forma sunt principia indiuiduationis, & quia materia non potest signari, vt hæc, nisi in quantum est subiecta certis, & signatis dimẽsionibus quantitatiuis, licet quidam dicant, quod in determinatis, & incertis, ideo primum, & vltimum indiuiduationis principium est materia non absolutè accepta, sed signata, vt hæc, in quantum stat sub certis & determinatis dimensionibus quantitatiuis, vnde & in resolutione ad hãc materiam in quantum his dimensionibus

Animaduertẽdũ hic Thomistas D. Tho. aperte docere formã esse principiũ indiuiduationis & non solũ materiam quod aliis explicuit e. in opusc. 9. c. 5: vbi dicit suppositum vniuersaliter habet indiuisionẽ a forma, & 5. met. t. c. 16. habet cõpositum esse vnũ per materiam, materia autẽ expectat vnitatem a forma, & lib. 3. cõtra gẽtes, c. 3. dicit, quod quorum forma & vna sunt vnum numero, dicẽs q̃ principaliter indiuiduatio est à forma, q̃a a quo habet esse habet vnitatẽ, idẽ dicit 1 q 76 ar. 2 in q de aia, ar. 21. ad 2. & 1. d. 12 ar. 1. c habet Vnumquodq; hẽt indiuiduationẽ a quo habet eẽ, & 1. q 4. ar 2 c. vult principia distinctiua esse intrinseca, & 5 q de aia, ar 3. ad 13 principia indiuiduantia sunt de eius essentia, & in q de potentia, q. 9 ar. 5. ad 13 principia indiuiduationis necessaria sunt principia subsistendi, & distinguendi & 1 q 39 ar 3 substantia per se habet vnitatem, & multitudinem. Non ergo negat formam suo modo non concurrere ad indiuiduationẽ, cum indiuiduum sit maximè in actu, & cõsequenter per formã, sed quia materia magis se tenet ea parte indiuidui, quam forma, quæ magis respicit speciem, idcirco D. Tho. indiuiduationẽ potius tribuit materię, quam formæ. Nam forma non fit hæc nisi per materiã, radix ergo prima indiuiduationis est materia, vide Iacobum Hedanum virum doctissimũ in suis Theorematibus metaphysicis, Theoremate 2. vbi dicit quod potius ad indiuiduationẽ est materia, quã forma, & ideo materia habet prærogatiuam suam, quia forma singularitatem, quam habet mẽdicat a materia, & in hoc est discrimen inter nos & Scotistas, quia illi ponunt principium indiuiduationis esse entitatem positiuam incommunicabilem quã vocant hecheitatem sumptam ab vltima realitate formę, nos autem dicimus illa sumi a materia tanquam à prima radice. Vide Caiet. capit. 2. de ente & essentia. q. 4.

Vide hæc Fusiꝰ apud D. Tho. de ente & essentia, cap. 2 & 3 est opin. Auer. de substantia orbis, c. 1. & 1 phys. co. 63 & 4. co. 35. quã opinionẽ quãdoq; secutus est D. Tho. in 4 q. cõtra gẽ. cap 8 & in opusculo de natura materiæ, & l 4. dist. 12 q 1 ar 2. tamẽ 1. 1 q. 76 ar 6. & alibi oppositũ tenuit. Vide Caiet. de ente & essentia, cap. vltimo, q 16. Materia signata sub certis dimensionibus vie à Thomistis reponitur, siquidem Caiet. de ente & essentia, c. 2. intelligit materiã signatam materiam cum capacitate, seu potentia huius quantitatis quod non alterius, quæ capacitas addit aliquid reale super materiam distinctam ab illa secundum rationẽ, & appropriatur materiæ ab agente particulari disponẽte materia, excludit ergo quantitatem a materia signata, quia vult, q̃ Socrates sit vnus numero vnitate transcendentali prout ponitur sub specie in recta linea prædicamentali, & vt sic præcedit quantitatẽ. Hanc opi. sequitur Iauel. in 5. met. Retract Caiet. hãc opi. 3 q 29. ar. 1 & illã impugnat Franc. Fer. lib. 4 contra gen. c. 21. Ratio retractationis fuit quia adhuc nõ poterat vnitate, quia materia signata non sit aggregatum per accidens, q̃a talis potentia, & capacitas ad talem quantitatẽ est in eodem genere quantitatis, actus aũt & potẽtia sunt in eodem genere. Sed Iauellus vult soluere hanc rationem, dicens q̃ potentia ad terminũ per se est in eodem genere cũ actu non aũt ad terminum per accidens, qui est quantitas, sed Caiet intellexit potentiam, & capacitatem in materia esse ad quantitatem tanquam ad terminum per se primo oportet enim ponere potentiam propriã, & proximã ad quantitatẽ in se in materia, & non solũ ad actũ substantialẽ, vult ergo Caiet in sua retractatione, q̃ materia signata sit sine quantitate, vt tñ est fundamentũ, radix & cã huius quantitatis, ac vt in se præhabet quãtitatẽ istã, q̃ non aliam, ita q̃d materia signata ante oẽ accidens, vt est vna vnitate transcendentali fundat, præhabet in se quantitatẽ talẽ ita quod non aliã, & sic nullo accidẽte potito materia est signata, & licet talis materia in illo priori nõ distinguatur per quantitatẽ formaliter, tamẽ inquit Caiet. satis sufficit, quod in se præhabeat talẽ quantitatẽ ad hoc, quod numeraliter fiat hæc, omnis namq; distinctio numeralis, aut est per quantitatem formaliter aut participatiue, sed licet hæc subtiliter dicant tñ plenior, & simplicior opi. & ad mentẽ D. Tho. est op. Capr. 2. d. 3. q 1. ad arg. cõtra 2 q. sequunt Ferrar. 1. cõtra gẽt. c 21. & Pau. Sonc. 7 met. q 38 34 35. Qd quãdo de vnitate essentiali, & transcendentali talis ab eodẽ est a quo esse, sed loquẽdo de vnitate quantitatiua, q̃ fundat indiuiduationẽ separatiue talis quo ad indiuisionẽ, & in cõmunicabilitatẽ est à materia quã a 1. radice, sed quãtũ ad distinctionẽ ab alijs eiusdẽ opinionis demõstratiuitatẽ hic &c. habet radicaliter à quãtitate, ita q̃ materia signata dicit materiã sub quãtitate quo ad cõpletam rõnem indiuiduali, ita quod Socrates, vt præcedit quantitatem non est vnus numero nisi vnitate transcendentali, & non quantitatiua perfectam.

subiecta est. est etiam deuenire sicut ad primum indiuiduationis principium, mediantibus certis dimensionibus terminans communitatem huius formæ, quam intellectus natus est pluribus suppositis attribuere. & sic patet quod mediantibus ijs dispositionibus, & dimensionibus potest & hanc formam recipere, & hæc accidentia, quæ se habent ad nostrã apprehensionẽ, vt signa qbus mediantibus apprehẽdimus indiuiduũ. & p hoc patet quid est causa indiuiduationis in substantijs materialibus. patet etiã per hæc

De principio indiuiduationis in separatis substantijs. responsio ad oĩa argumẽta, quæ omnia suo modo aliqualiter veritatem concludunt.

Sed tunc videtur quærendum quid sit principium indiuiduationis in substantijs separatis. Nã vr̃ quod non sit ponere indiuiduationẽ. Quia vt ex dictis patet, materia est principiũ indiuiduationis subiecta dimensio-

Primo phy. tc. 49. nibus, ibi autem non est materia, ergo &c.

Præterea, sensus est singularium, & intellectus est vniuersalium, si ergo Angeli essent

Cap. 5. indiuiduati non intelligerentur.

Præterea in cõm. libri de causis dicitur, Intelligentia est finita superius in quantum recipit esse à Deo, infinita inferius, quia eius esse non recipitur in materia, ergo cum eius esse non sit finitum per aliquid in quo recipiatur non est indiuiduatum.

Tex. co. 59. 3 so. Præterea numerus causatur ex diuisione cõtinui secundum Philosophum in 3. physicor. vbi ergo non est continuum nõ est diuisio, & per consequens nec numerus, nec indiuiduatio numeralis.

Præterea nulla forma simplex potest diuidi, ergo nec indiuiduari, sed angelus est for-

Metaph. ma simplex, ergo &c.

Sed contra. Actus sunt singulariũ, sed Angelis cõuenit agere. Dan. 6. Milia miliũ &c. ergo angeli sunt indiuidui, & singulares.

Respondeo dicendum, quod circa indiuiduationem substantiarũ spiritualium, tam separatarum, quam coniunctarum diuersi diuersimode dixerunt, sicut & de compositione earundem. Illi enim qui ponunt sub-

cendum de indiuiduatione angelorum. s. ꝙ indiuiduantur ex eo, quod sunt formæ simplices: forma enim simplex indiuiduatur 1.q.50.ar.4 seipsa tanquam principio intrinseco, sicut si esset albedo simplex & separata indiuiduaretur seipsa, quia esset vna seipsa. Ipsi etiam angeli tanquam effectiuo principio indiuiduantur ab ipsa diuina sapientia diuersos in eis gradus naturarum excogitante, & hoc magis declaratur in cõmento super librũ de causis. De indiuiduatione autem animæ notandum, quod quidam dixerunt, quòd anima indiuiduatur à Deo tantum, quia cum Deus sit immediatum productionis principium animæ, oportet, quod sit immediatum principium omnium illorum, quæ essentiam & perfectionem animæ consequuntur, vt quod sit incorporea, immortalis, indiuiduata, & huiusmodi, vnde sicut anima non habet immortalitatem à se, sed à Deo, quamuis per se, & de sua natura, & ex principijs proprijs sit immortalis, ita similiter à Deo habet, quod sit indiuiduata, & hoc secundũ istos videtur posse haberi ab August. in lib. Cap. 11. de spiritu & anima, vbi dicit, ꝙ anima est substantia viuens, simplex, incorporea, & multa alia ponit ibi, & postea addit: hęc autem omnia ex eo, qui eam condidit suscepit, & ita habet indiuiduationem à Deo, & hæc est opinio Rabi Moysis. sed quod hoc non possit stare videtur, quia principium indiuiduationis oportet esse intrinsecum, sed impossibile est quod Deus sit principium intrinsecum animæ, vel alterius creaturæ, & ita impossibile est, quod anima indiuiduetur à Deo, tanquam à principio intrinseco suæ indiuiduationis, & propter hoc Auic. dicit in 6. de naturalibus, quod quædam ac- Par. 5. c. 3. cidentia, quæ sunt nobis occulta sunt in anima principium indiuiduationis. sed distinguitur de accidentia. sunt enim quædam accidentia, quæ se tenent ex parte formæ, & hæc non sunt causa indiuiduationis, quædam autem, quæ se tenent ex parte materiæ, & hæc sunt causa indiuiduationis. Nam ma-

duationis principaliter, quæ quia non apparent ad oculum, dixit quod erant nobis occulta. Sed quod hoc sit impossibile manifestum est, quia posterius non est causa prioris, accidentia autem sunt posteriora indiuiduis secundum Porphirium, licet enim res indiuidua nō habeat esse sine accidentibus, tamen naturaliter prior est. & præterea accidens non est causa substantiæ, indiuiduum autem dicit rei substantiam. & iterum principium indiuiduationis oportet esse intrinsecum rei indiuiduatæ. item si illa accidentia sunt occulta nobis quomodo erunt causa eius, quod est manifestum nobis? Et propter hoc aliter dicendnm est. s. quod principium indiuiduationis animæ potest diuersimode assignari secundum diuersas rationes causarum. nam loquendo de principio indiuiduationis effectiuo, sic Deus est principium indiuiduationis, in genere principij efficientis, sed formaliter loquendo, ipsa seipsam indiuiduat per modum principij formalis, & essentialis; materialiter verò loquendo indiuiduat eam corpus, non quod ipsa indiuiduationem non habeat extra corpus, sed quia habitudinem, & proportionem, & quandam inclinationem habet ad corpus, non quod hanc habitudinem habeat antequam corpori infundatur, cum non præcedat corpus, eò quod creando infunditur, & infundendo creatur à Deo, iuxta indigentiam corporis informandi, sed quia in creatione recipit, & acquirit signatam, & determinatam essentialem habitudinem ad corpus hoc, quam etiam sibi retinet à corpore separata. vnde sicut anima humana accepta communiter non est vnibilis, nec vnita naturaliter, nisi humano corpori, ita nec hæc anima nisi huic corpori ex habitudine essentiali, quam habet ad ipsum, vnde per hanc habitudinem dicitur indiuiduata. Ad primum ergo dicendum, quod materia subiecta dimensionibus est principium indiuiduationis in substantijs materialibus. In Angelis autem est aliud indiuiduationis principium, cum sint immateriales, vt dictum est. Ad secundum dicendum, quod singularitas non impedit intelligibilitatem, sed materialitas, & ideo licet Angeli sint singulares, sunt tamen intelligibiles cum sint immateriales. Ad tertium dicendum, quod intelligentia non dicitur infinita inferius quia sit infinita secundum suum esse, sed quia eius forma nō est recepta in materia, & ideo per hoc non concluditur quin sint indiuiduata. Ad quartum dicendum, quod in Angelis non est numerus, quia est quantitas discreta causatus ex diuisione continui, sed causatus ex distinctione formarum, prout numerus est de transcendentibus. Ad quintum dicendum, quod in Angelis non est indiuiduatio per diuisionem continui, sed per distinctionem formarum, vt dictum est, & ideo ratio non procedit.

Quō anima indiuiduatur per habitudinem ad corpus, & quæ sit ista habitudo lege Caiet. de ente, & essentia. cap. 6. & est q. 13.

Habetur in lib. de ecclesiast. dogm. c. 18. & 19.

Vide D. Th. 1. q. 17 ar. 2. ad 2.

Vide D. Th. & Caiet. de ente, & essentia, c. 6. par. 5.

QVÆSTIO SVBTILISSIMA AC NOBILISSIMA

De motoribus corporum cœleſtium D. Thomæ Aquinatis, nunc primum in lucem edita.



VAESTIO eſt de motoribus corporum cęleſtium. Et videtur quòd moueantur immediate à Deo. Dicit enim Philoſophus in 2. de cęlo, & mundo, quòd cauſa prima mouet cauſatum primum, ſed cauſa prima eſt Deus, cauſatum primum mobile eſt cœlum, ergo &c. Tex. co. 36.

Præterea Boetius dicit libro de Conſol. loquens Deo ſtabiliſque manens das cuncta moueri, ergo videtur quòd maxime moueat quod eſt primum mobile, hoc autem eſt cęlum ergo, &c.

Præterea primi mobilis motor debet eſſe primus, ſed primus motor eſt immobilis omnino, alias non eſſet ſtatus in mobilibus, ſed nihil eſt primum non immobile niſi ſolus Deus, ergo ſolus Deus eſt motor primi mobilis.

Præterea ex motu, & influentia cœleſtis corporis eſt cōſeruatio omnium corporum viuentium, ergo ex motore eius erit conſeruatio omnium ſpirituum viuificantium, quia ſicut ſe habet mobile ad mobile, ſic ſe habet motor ad motorem, ſed ſolus Deus eſt conſeruator, & viuificator ſpirituum, ergo ſolus ipſe mouet cœlum.

Sed contra, videtur, quòd moueantur à propria natura. Sicut enim vult Philoſophus, natura eſt principium motus, & quietis in eo in quo eſt, ergo motus naturalis eſt à forma intrinſeca, ſed motus cœli eſt naturalis, ſicut probat Philoſophus, ergo eſt à propria forma abſque omni intelligentia. [..phyſ. tex.] [.. tex.]

Præterea plus eſt mouere ſeipſum exeundo locum proprium, quàm non exeundo, ſed virtus lucis eſt ſe diffundere per corpora alterius naturæ, ergo videtur quod multo fortius corpus cœli per naturam lucis poſſit in ſuo orbe ſe mouere abſque influentia alicuius ſpiritualis ſubſtantiæ.

Præterea nullus motus neceſſarius depen det à voluntate creaturæ, tanquam à primo motore, ſed motus cœli eſt vniformis, & neceſſarius, ſecūdum Sanctos, & Philoſophos, ergo non eſt à voluntate alicuius intelligentiæ. Sed contra motor eſt in actu reſpectu mobilis, ſed cœlum eſt mobile. Nihil autem idem ſimul eſt in actu, & in potentia, ergo cęlum non poteſt moueri à ſe, ſiue à propria virtute. 2. cœl. tex. co. 27. 8. phyſ. tex. co. 8.

Reſpondeo dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd cœlum mouetur à propria natura, ſicut grauia, & leuia, moti ſunt eo quia Philoſophus vocat motum naturalem cuius principium eſt natura inclinans ad talē motum, ſicut patet, ſed hoc non poteſt ſtare nec in ſe, nec in ſua ratione. In ſe quidem primò ex parte motoris, quam ſecundum Philoſophum omnis motus eſt ab aliquo, quamuis ergo natura ſit principium motus, non propter hoc dicitur motor, ſed generās, nec propter hoc Deus dicitur motor inquātum dat formam, quia ſic cœlum dependeret immediate à Deo ſecundum moueri, ſicut & ſecundum eſſe, ſed hoc non poteſt eſſe, ſed quia ſic tolleretur ordo rerum, & connexio cauſarum, quæ eſt ſecundum or- 2. phyſ. tex. co. 1. 2. phyſ. tex. co. 1.

gleba, quia vbi est talis natura, quanto plus multiplicatur, tanto fortius mouetur & si sic esset in superioribus, tunc moueretur stella motu proprio velocissime, & aliena dclatione tardius, cuius contrarium apparet. Nec potest dici, quòd hoc contingat, quod non compleat circulum non propter tarditatem motus, sed propter magnitudinem circuli. Tertio ex parte spatij, quia motus naturalis non conuenit nisi naturæ extra suum vbi, quo adepto statim quiescit sicut patet in terra, sed superiora mouentur in suo vbi. Quarto ex parte termini, quia cum natura determinetur ad vnum nunquam potest inclinari ad motum propter motum, sed propter aliquid determinatum, quod ex motu consequitur, motus enim non potest habere rationem termini, quia est id quod tradit in alterum & ita nunquam natura aliqua determinatur ad motum propter motum. Si igitur corpora superiora mouerentur naturaliter haberent aliquem terminum ad quam mouerentur, & tunc ibi quiescerent, omne autem appropinquans per motum naturalem ad suum vbi mouetur fortius, contrarium autem est de motu violento, & sic sequeretur, quòd motus cæli aliquando esset tardior, aliquando velocior: & sic patet, quòd hæc positio in se stare non potest, nec etiam potest stare in sua ratione. Aliter enim dicitur naturale in superioribus, aliter in inferioribus, & aliter accipitur principium motus in istis, & in illis. Vnde notandum, quòd principium motus duplex est passiuum, & actiuum. Actiuum est duplex, aliud formale, vt forma, & aliud vt agens, & mouens. In illis autem, quæ habent solum principium motus passiuum requiritur agens motor, quia illud non sufficit ad mouendum. In illis vero quę habent formale principium actiuum nō requiritur, quia sic sequeretur, quòd igne moto ibi esset generans, quod falsum est. In illis vero vbi est agens actiuum mouens minus requiritur motor. Principium ergo motus in elementis est actiuum formale, quia in elementis est naturalis motus ratione inclinationis actiui formalis. In cœlestibus vero corporibus principium motus est passiuum, quia in eis naturalis motus ratione inclinationis passiui. Alij autem dixerunt, quòd mouetur à natura, & ab anima. à natura quidem sicut à principio passiuo, ab

Vide D. Tho. 3. co. cap. 23.

Vide D. Th. in 1. ar. 6. q. de spiritualibus creaturis.

In elementis esse principium actiuũ motus docet D. Tho. 12. q. 16. arti. 2. & etiam passiuum ab eodem 5. met. li. 12. I prin. & vtroque modo ab Auer. 3. cę. co. 28. & clarius 4. cœl. co. 22. si. n. grauitas, & leuitas cōparentur ad agens tanquã instrumēta illius dicuntur actiua, si antē ad mobile dicuntur passiua. Nec obstat, quod habetur 2. de gene. tex. co. 8. grauitatē & leuitatē nō esse actiuas qualitates, quia loquitur de actiuitate generatiua & alterati na non motiua de qua hēt 4. phys. tex. co. 85. esse actiuas.

anima autem sicut à principio actiuo, assignantes cuilibet orbi duos motores, vnum scilicet coniunctum, & aliud separatum. Et ratio eorum erat, quia cum principiũ vniuscuiusq; rei sit vnum, ab ipso non potest procedere nisi vnum, & ideo à prima causa processit tantum vnum causatum. Sed notandum, quòd horum, quidam vt simplicius, & eius sequaces dixerunt corpora cęlestia esse animata non solum anima intellectiua, sed etiam sensitiua, & causa erat, quia quicquid nobilitatis est, est adscribendum magis digno, vt est corpus cœleste. Auicenna dixit ea esse animata anima imaginatiua, & ratio est, quia non possunt mouere nisi particulare Aristoteles vero dixit, ea esse animata anima intellectiua. Cuius ratio est, quia omne quod mouetur ab alio mouetur, & cum in motoribus, & motis non sit procedere in infinitum, necesse est deuenire ad aliquod mouens seipsum. Sed hæc positio non potest stare. Primo sicut ponebat Simplicius, scilicet quod essent animata anima sensitiua, quia cum finis imponat necessitatem ijs quę sunt ad finem, & indignius sit propter dignius, oportet vt corpus sit propter animam, & non èconuerso: Si ergo corpora cœlestia essent animata anima sensibili, essent organica secundum exigentiam animæ sensitiuæ, constat autem hoc non esse. & præterea essent complexionata, quod falsum est. Item etiam stare non potest, sicut ponebat Auicenna, scilicet quod sint animata anima imaginatiua, quia sicut organum sensitiuum est complexionatum, ita & organum imaginatiuum. Iterum etiam nec stare potest sicut Aristoteles posuit, scilicet quòd sint animata anima intellectiua, quia cœlum est corpus simplex eiusdem naturæ in parte, & in toto, & sic esset totum vnum animal. Motiuum autem positionis illorum continet errorem, quia ponit, quòd ab vno primo principio non possit procedere nisi vnum, sed à secundo possit. Hoc autem est inconueniens, quia cum agat per intellectum omnia potest producere. Item cum suprema non sint propter infima, sed èconuerso, ideo non potest coarctari numerus illorum propter numerum corporum, quod esset si vnumquodque corporum haberet motorem coniunctum. Et ideo alij dixerunt, quòd corpora cœlestia mouentur à natura propria, sicut

Hanc opi[...] D. Tho. [...] detur seq[...] de spiritu[...] libus crea[...] ar. 6. & 2. [...] 10. 1. c. Videtur e[...] Auice. p[...] qua, vid[...] D. Tho. [...] q. 47. ar. 1.

12. metap[...] tex. c. 25. 59. 2. cę. te[...] co. 11 & [...]

De ani[...] cęli trac[...] Auicenn[...] li. 6 natu[...] lium pa[...] c. 1. Vide Tho. t[...] 70. arti. [...] de spirit[...] creat. an[...] licet te[...] nens A[...] teneat c[...] esse ve[...] animatu[...] Lege A[...] 12. met. 44. quie[...] hanc Au[...] optime probat, Caie. sub[...] titer te[...] cat de ei[...] & essent[...] q. 10. Vide Th. 12. [...] tex. co. 4[...]

ſicut à principio paſſiuo,& naturali, & ſicut ab actiuo mouentur ab intelligentia nõ mediante anima, ſed virtute propria. Intelligentia enim mouet per contactum virtutis, & per imperium voluntatis. Propter quod & motus corporum cęleſtium,& dicitur naturalis,& dicitur voluntarius. & hæc opinio melior eſt. Primo,quia magis congruit ordini diuinæ ſapientiæ, quæ inferiora regit, & mouet per ſuperiora, & media per prima. Corpora autem cęleſtia media ſunt inter ſuperiora & inferiora, & ideo quantum ad durationem menſurantur euo, ſicut & angeli, quantum autem ad motus ſucceſſionẽ menſurantur tempore,ſicut & alia inferiora corpora. Secundo magis congruit dignitati naturæ angelicæ. Cum enim Deo ſeruire regnare ſit, dignius obſequium eſſe non poteſt quantum ad obſequentis naturã, quam cooperari Deo in regimine prouidẽtiæ ſuę, quod fit mouendo corpora cęleſtia, ex quorum motu generantur omnia inferiora. Vnde ſeruire Deo in executione diuinę prouidentiæ in maioribus, & in maiori mundo maius eſt, quam ſeruire Deo in executione alicuius miniſterij inferioris. & ideo dicunt quidam, quod motores orbium de media *hierarchia*, & de medio ordine ſunt. Tertio magis congruit auctoritati doctorum ſacrę ſcripturæ. Dicit enim Auguſt.in 3. de trinit. quod omnia corpora reguntur per ſpiritum vitæ rationnem. Gregorius etiam dicit in 4. dialog. quod in hunc mundum viſibilem nihil niſi per creaturam inuiſibilem diſponi poteſt. Quarto magis conuenit ſimilitudini microcoſmicę, microcoſmus etenim.i.minor mundus eſt homo, in quo eſt quędam virtus mouens alias, quæ motæ exeunt in actus debitos. Nam videmus in homine motum infimum ſicut cordis, qui eſt ſecũdum apprehenſionem ſenſitiuam, & alios motus medios ſecundum apprehenſionem imaginatiuam, & alios ſupremos ſecundum apprehenſionem intellectiuam. Notandum autem,quod in corporibus cęleſtibus anima ratione eorum,quæ ſunt ad finem, quam de ratione finis. Item notandum, quod licet nihil virtutis finire ſit ad oppoſita,tamen ſphæræ poſſunt per accidens, & non per ſe ad oppoſita moueri: mouentur enim vno motu per ſe,& alio per accidens, motu.ſ.ſuperioris ſphærę. Item ſi quęritur,vbi ſit motor in ſphæra, qui mouet ipſam ſphæram,dicendum eſt,quod eſt in circunferentia. Sed notandum,quòd eſt ſecundum determinatum ſitum mundi.ſ.ex parte orientis,non autem ſecundum determinatam partem cęli, quia non eſt in looo, niſi per ſuam operationem. Et quia ex parte orientis motus ſecundum nos incipit,ideo ex parte illa videtur operari, & per conſequens ibi eſſe, & ideo illa pars cęli dicitur eſſe dextrum à quo incipit motus. Item notandum quod non eſt inconueniens angelos mouere corpora,cũ & corpus lunare moueat mare,& adamas moueat ferrum contra ſuam naturam, & anima corpus ad diuerſas operationes. Item notandũ per quem modum angelus moueat orbem, cum enim in angelis nulla ſit virtus niſi intellectiua,oportet quod eorum operationes ſint intellectuales, & quia omne tale agit per voluntatem, oportet quod agant quicquid agũt per voluntatem, & ideo oportet, quod motus cęli ſit voluntarius. Sed hunc modum agendi vel mouendi quidam vocant influxum,quidam autẽ virtualem contactum. Notandum etiam ſecundum quoſdam, quod ordo nobilitatis in corporibus non attenditur ſecundum ſitum,ſed vnumquodq; ponitur in loco ſibi magis conuenienti, vbi.ſ.eſt optimum ſibi eſſe. & ideo ſol & luna ſunt inferiora quibuſdam alijs corporibus ſtellarum. Sed quia continens eſt nobilius contento, ideo alijs videtur, q́ ſecundum nobilitatem attendatur ſitus. Cuius ratio eſt, quia ſecundum Philoſophum, cum ſuperiora ſint cauſa inferiorum mutabilium, oportet in eis eſſe aliquid, quod eſt cauſa permanentiæ,& aliquid quod eſt cauſa mutabilitatis. Permanentiæ autem cauſa

Vide D. Tho. 11. q. 10. ar. 5.
Videtur c p. Greg. hom. 24 & Dioniſij, c. 7 & & 9 cęl. hie rar Vide D. Thom. 1. q. 108.
Cap. 4.
Cap. 5.
Vide D. Thom. 1. q. 67. art. 4. ad 3. q. 104. ar. 2 c.
Lege D. Tho. 1. q 51. a. 3. ad 3. & q. 52. ar. 2. c. & 1. diſt. 37. q. 1. art. 1. c. & habetur 8 phyſi. tex. co 84.
Attamẽ potentiam motiuã in angelis diſtinguit à voluntate videtur dicere D. Tho. de potentia. q. 6. ar. 3. ad 2. & arti. 7. ad 12.
12 met. tex co. 38.
Vide D. Tho. q. 115. art. 3.
Vide D.

tiam obtinet sphæra solis, cui quidam seruiunt, & cooperantur sphæra Veneris circa generationem, Mercurij ad multiplicationem indiuiduorum, & Lunæ ad recipiendos omnes effectus.

Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophus non intellexit, quod primi orbis motor esset Deus per modum efficientis, ipse enim ponit virtutem motoris adeo proportionari mobili, quòd si minimum corpus adderetur corpori mobili laxaretur virtus motoris in mouendo, sicut dicitur in libro cœl. & mun. sed ponit quòd Deus moueat causatum primum metaphorice, s. sicut finis, & desideratum. Vel si ponit, quod moueat per modum efficientis, non ponit ipse quod solus moueat, sed mediate virtute mobili proportionata. Vnde potest intelligi verbum suum per quandam appropriationem, & primariam influentiæ susceptionem.

Lib. 2. tex. co. 71. 12. metaph. tex. co. 30.

Ad secundum dicendum, quòd ex illa autoritate non concluditur, quòd Deus immediate moueat, sed quòd nihil mouetur absq; diuinæ virtutis influentia, nulla enim virtus alicuius motoris potest operari sine beneficio, & auxilio diuino.

Ad tertium dicendum, quòd non oportet primi mobilis motorem esse omnimode primum, vel omnimode immobilem, sed sufficit quòd sit primum respectu aliorum motorum, & quòd sit immobilis motu quo mouet. Non enim oportet esse statum in motore primi mobilis simpliciter, sed in genere creaturarum omnes enim creaturæ defectiuæ sunt, & reducuntur in ipsum Deum, qui est principium, & finis omnium.

Ad quartum dicendum, quòd propositio non sequitur. Ordo enim est inter corpora secundum tantam prædominantiam, & excellentiam, quod vnum potest simpliciter influere in alterum spiritus vero rationales, qui sunt motores, & viuificatores corporum sic habent gradum, & ordinem vt immediate à Deo perficiantur, & formentur & hoc est propter rationem imaginis, per quam sunt ipsius Dei capaces. Ad illud autem, quod obijcitur, quòd mouentur à propria forma, quia ille motus est naturalis, dicendum quod motus ille per comparationem ad primum mobile naturalis dicitur, quia natura & figura eius illi motui cōcordant, nec oportet, quòd omne naturale sit à principio intrinseco sicut à tota causa, sed sufficit, quod virtus intrinseca cooperetur virtuti actiuæ. Ad aliud dicendum, quòd ad motum grauis non sufficit solummodo grauitas, siue qualitas propria: immo concurrit virtus quinti corporis præter illa duo mouentia, quæ ponit Philosophus, scilicet generans, graue, & leue, & remouens prohibens, & quia hæc ad motum cœli non possunt concurrere, oportet vt concurrat virtus spiritualis substantiæ. Ad illud quod obijcitur de diffusione lucis, dicendum, quòd ille non est motus localis proprie, sed magis alterationis. Vnde sicut ignis potest calorem suum diffundere deorsum virtute propria, & tamen non se mouet de loco in quo est, sic in cœlesti corpore intelligendum est esse. Ad illud iterum, quod obijcitur de necessario, dicendum est quod verum est de voluntate vertibili. Quamuis autem voluntas angeli sit per naturam vertibilis, tamen per gratiam omnino inuertibilis efficitur, & talem substantiam intelligendum est esse cœli motorem, quod ostendit ipsius motus nobilitas vniformitas, & necessitas, & quies futura, cum erit perfecta superna ciuitas, ad quam consumandam ordinatur finaliter angelica ministratio. Ad quam Deus nos perducat. Amen.

8. phys. tex. co. 12.

Natura angeli e[...] vertibiles intellige[...] te adiect[...] nem vol[...] tatis, na[...] potte[...] immutab[...] lis effici[...] 1. q 62. ar[...] Motus c[...] ordinatu[...] tāquam [...] finem a[...] numeru[...] electoru[...] de potē[...] q. q. 1. ar[...] in c 4. ad[...] Ver q. 4. 9. ad 13. spiritua[...] bus crea[...] ar. 6.